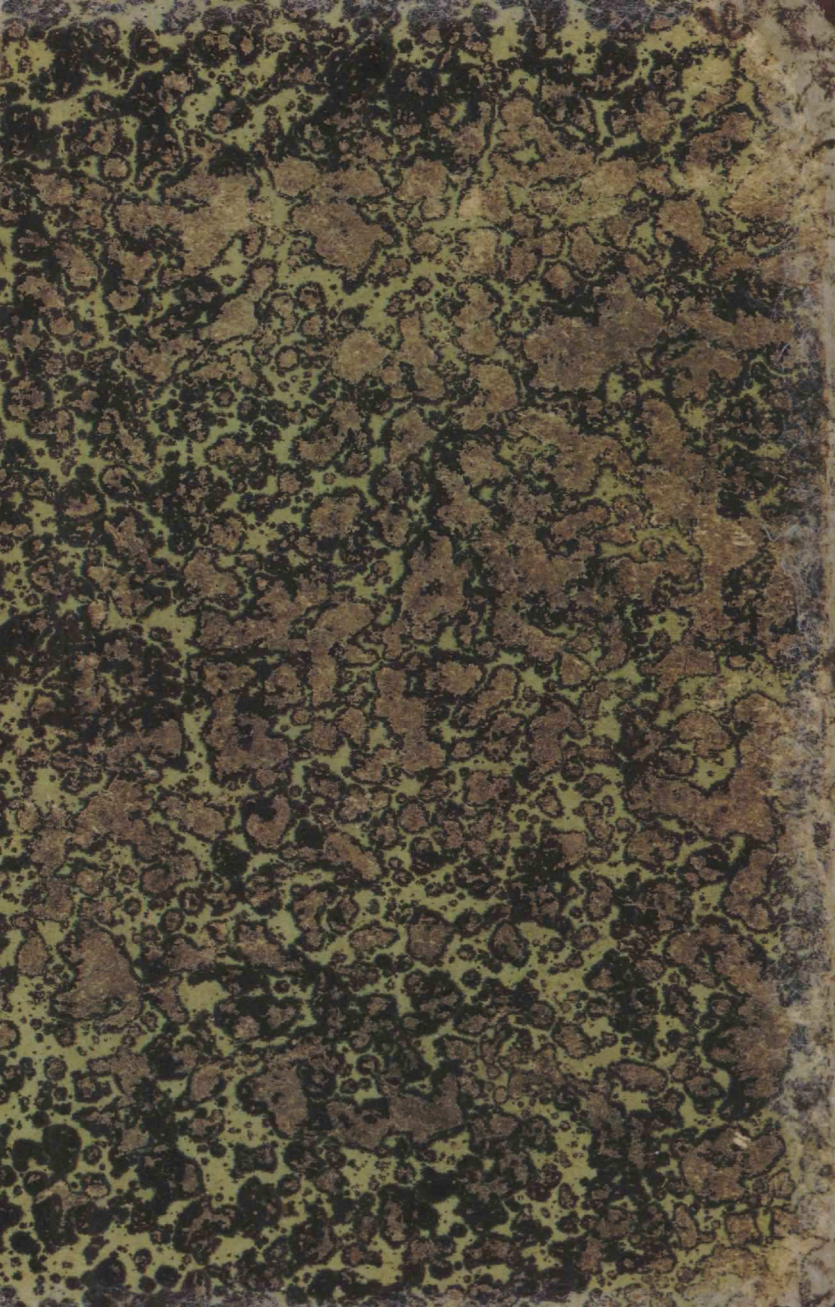

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR(S)

Sige ristiusu
esimene õpetus.

Wene keeles kirjapannud
Keiserliku lossi kiriku protoierei
Dimitri Sokolow.

Piltibega.

See raamat on Kooli Ministeriumi ja Püha Sünodi poolt rahwa koolidele
kooli-raamatuks mõistetud.

Geesti keele ümber pandud ja pisut täielikumaks tehtud Wene
keele 44ma trüki järel.

Balti Kubermangude õigeusu rahwa koolide Kollegiumi poolt väljaantud.

Kuues parandud trükk.

Mias.

Trükitud A. Schnakenburg'i trükikojas, Marstall'i uul. Nr. 5.

1901.

Печатать дозволено духовною цензурою. — Рига, 5 Ноября 1901 г.

Цензоръ: Протоіерей Н. Лейсманъ.

Juhataja.

Esimene jagu.

Igapäevased palved	Lehekülg	1
------------------------------	----------	---

Teine jagu.

Lühikesed Piibli loub.
Wana Seaduse loub.

1) Spetus Kõigepühamaast Kolmainust Jumalast	10
2) Ingliseest	11
3) Nähtawa maailma ja inimese loomine	12
4) Esimeste inimeste elu paradiisis	13
5) Esimeste inimeste patu sisse langemine. (Punastaja tõu- tamine ja patu nuhtlus).	14
6) Kain ja Abel. (Inimese sugu enne weeuputust)	15
7) Weeuputus	17
8) Noa pojad. (Paabeli torni ehitamine. Ebajumalate kum- mardamine).	18
9) Abraam ja Izaak. (Abraami kutsumine, Jumala ilmumine Abraamile kolme teekäija näul ja Isaaki ohwerdamine)	19
10) Isaaki pojad: Esaw ja Jakob	21
11) Jakobi pojad: Josefpi elulugu, Jakob lähed Egiptuse- maale	23
12) Prohwet Mooses. (Tema sündimine ja prohwetiks kut- sumine)	26
13) Paasapüha. (Ebreas rahwas tulewad Egiptusemaalt ja lähewad Punasest merest läbi)	29
14) Käsuaundmine Siinai mäe peal ja Koguduse-telgi ehitamine. (Wiiekümnema päewa püha)	30
15) Ebreas rahwa teekond Siinai mäe juurest Kaanania maale. (Tellide püha)	33

16)	Kohtumõistjad	35
17)	Esimene Gebrea rahva kuningas Saul	36
18)	Kuningas Dawet	37
19)	Kuningas Salomon	38
20)	Gebrea riik lahkus kahets. (Iisraeli riigi langemine. Juuda riigi langemine)	39
21)	Iisraeli riigi Prohwetid. (Elias, Elisa ja Joonas)	40
22)	Juuda riigi Prohwetid: Jesaia, Miika	42
23)	Juuda rahwas Paabeli wangis. (Prohwet Taniel. Kolm noort meest)	43
24)	Juuda riik pärast Paabeli wangi. Makkabeid. (Templi puhastamise püha)	44

Ilue Seaduse loud.

25)	Neitsi Maria sündimine ja templisse wiimine	46
26)	Rõõmu kuulutamine Rõigepühama Neitsi Mariale. Rõigepühama Neitsi Maria õiglase Elisabeti juures	48
27)	Jesuse Kristuse sündimine. Karjaste kummardamine	49
28)	Iisanda Jesuse Kristuse wastuwõtmine templis	51
29)	Tarlade kummardamine. Püha pere põgenemine Egiptusemaale ja sealt tagasitulemine	52
30)	Kaheteistkümnne aastane Jesus pühas templis	53
31)	Kristuse Selläija Joannes	54
32)	Iisanda Jesuse Kristuse ristmine.	55
33)	Jesust Kristust küsatakse kõrbes. Kristija Joannes tunnistab Temast. Kristuse esimesed jüngrid	56
34)	Jesus Kristus teeb esimese imeteu pulmas Naana linnas	57
35)	Armude õpetuse algus. Apostlid	58
36)	Kauplejate templist wäljaajamine	59
37)	Kristija Joannese pea maharaiumine.	59
38)	Kristuse imeteud ja õpetus	61
39)	Alwatud inimese terweks tegemine lammaste tiigi juures	62
40)	Kristus äratab surrust üles lese naese poja ja Jairi tütre	63
41)	Kristus waigistab järwe peal tormi ja käib wee peal	64
42)	Kristus ajab inimesest kurjad waimud wälja Kadara maal	65
43)	Kristus jõudab 5000 meest wiie leiwaga	66
44)	Kristus teeb Kaananea maa naese kurjast waimust wawatud tütre terweks	66
45)	Kümne pidalitõbiste terweks tegemine	67
46)	Jesuse Kristuse õpetus Tema kuningriigist maa peal (Tähenämise sõna küllwajast)	68

47)	Jesuse Kristuse õpetus kõigeülemast käsufõnast	70
48)	Jesuse Kristuse õpetus sellest, kes on meie ligimene (Tähendamise sõna armuliseft Samaria mehest)	70
49)	Jesuse Kristuse õpetus sellest, kuidas wõib õndsaks saada	71
50)	Jesuse Kristuse õpetus Jumala eesmurest	73
51)	Jesuse kristuse õpetus palwe wäest ja Issanda palwe	74
52)	Jesuse Kristuse õpetus sellest, et ei pea oma ligimest hukka mõistma	74
53)	Jesuse Kristuse õpetus patude andeksandmisest. (Tähen- damise sõna kahest wõlgnikust)	75
54)	Täendamise sõna tõlnerist ja wariseerist	76
55)	Täendamise sõna kadunud pojast	77
56)	Täendamise sõna talentidest	79
57)	Jesuse Kristuse õpetus sellest, kuidas waranduse peale peab vaatama	80
58)	Täendamise sõna rikkast mehest ja Laatsarusest	81
59)	Õpetus maksude maksimisest ja ülemate sõnakuulmisest	82
60)	Jesuse Kristuse õpetus sellest, et Tema Jumala Poeg ja Issaga üks on	84
61)	Jesuse Kristuse õpetus furnute ülestõusmisest, hirmsast kohtust ja tulewast elust	84
62)	Issanda muudmine	86
63)	Laste õnnistamine	88
64)	Laatsaruse ülesäratamine. Jesuse Kristuse waenlased	88
65)	Kristuse kuninglik minemine Jerusalemma	90
66)	Juudas annab Jesust ära	91
67)	Püha õhtusöömaaeg. Tõutus Püha Waimu saata	92
68)	Jesust Kristust wõdetakse kinni ja Tema peale mõistetakse kohut ülema preestrite juures	94
69)	Peetrus salgab Kristust ära	96
70)	Jesuse Kristuse peale mõistetakse kohut Pontiusse Pilatuse juures	97
71)	Kristuse ristikannatused ja surm	99
72)	Jesuse Kristuse matmine	101
73)	Jesuse Kristuse hanaas olemine ja põrgu minemine	102
74)	Kristuse furnuist ülestõusmine	102
75)	Issanda Jesuse ilnumised pärast furnuist ülestõusmist	104
76)	Issanda Jesuse Kristuse taewaminemine	105
77)	Apostliteft	107
78)	Püha Waimu mahotulemine Kristuse jüingrite peale	108
79)	Jumala Ema surm	109

80) Ristiusu väljalautamine. Issanda kalli Risti ülesleidmine. Wene rahwa ristimine	109
---	-----

Kolmas jagu.

I. Usu Sümboli, Issanda palwe ja Jumala kümne käsü seletus.

Pühast Jumala Sõnast, Pühast Suusõnast ja Usu Sümbolist	113
Usu Sümboli seletus (1—10 jaud)	114
Ristimine	121
Salwimine	122
Püha Shtusöömaaeg	123
Satutunnistamine	124
Breestriametisje-pühitsemine	125
Abielu	127
Sõlitamine	129
Usu Sümboli 11—12 jaud	130
Palwest	131
Issanda palwe seletus	132
Jumala käskudest	134
Jumala kümne käsü seletus	135

II. Lühikene õpetus Jumalateenistusest.

1) Mis on kiriku Jumalateenistus	140
2) Ristirahwa tempel ja mis temas on: pühad kujud ja pühad riistad	140
3) Jumala teenistuse tallitajad ja nende riided	144
4) Suured pühad	146
5) Dige usu koguduse paastud	151
6) Lühikene õpetus kõige-öö Jumalateenistusest	152
7) Liturgia: a) Proskomidia, b) usuoõppiajate Liturgia, d) Usulitubde Liturgia ehk püha Shtusöömaaaja tallitamine	155
Usu õpetuse programm	166

Esimene jagu.

Igapäewased palwed.

See Isa ja Poja ja Püha Waimu nimel.
Aamen.

Issand, heida armu.

Issand, õnnista.

Oh Jumal, ole mulle patusele armuline!

Issand Jesus Kristus, Jumala Poeg, heida
armu minu patuse peale.

Mõttele minu peale, oh Issand, kui Sa oma
kuningriiki tuled.

Püha, Püha, Püha oled Sina, Issand Isebaot,
taewas ja maa on täis Sinu auu.

Issand Isebaot tähendab: Taewa wägede Issand.

Issanda nimi olgu kiidetud nüüd ja igaweste.

Auu olgu Sulle, meie Jumal, auu olgu Sulle.

Taewane Kuningas, Sa trööstja ning tõe
Waim, kes Sa igas paikas oled ja kõik täidad,
Sina see headuste hallikas ja eluandja, tule ja
ela meie sees, ja puhasta meid kõigest roojusest,
ja peasta meie hinged, oh Armuline.

Palwe „Taewane Kuningas“ on palwe Püha Waimule ehk Kõigepühama Kolmainu Jumala kolmandamale Palele. Kui seda palwet loeme, siis palume meie Püha Waimu: 1) et Ta tuleks ja meie sees elaks; 2) et Ta meid kõigest patust puhastaks, ja 3) et Ta meie hinged lunastaks.

Püha Jumal, püha Wägew, püha Igawene, heida armu meie peale (3 korda).

Auu olgu Isale, ja Pojale, ja Püha Waimule nüüd ja ikka ja igaweste. Amen.

Kõigepüham Kolmainus Jumal, heida armu meie peale; Issand, puhasta meid meie pattudest; Walitseja, anna andeks meie üleastmised; Püha, tule katsma meie nõdrusid ja arsti neid oma nime pärast.

Issand, heida armu (3 korda).

Auu olgu Isale, ja Pojale, ja Püha Waimule nüüd ja ikka ja igaweste. Amen.

Meie Isa, kes Sa oled taewas, pühitsetud saagu Sinu nimi; tulgu meile Sinu riik; Sinu tahtmine sündku, kui taewas, nõnda ka maa peal; meie igapäewast leiba anna meile tänapäew; ja anna meile andeks meie wõlad, kui ka meie andeks anname oma wõlglastele; ja ära saada meid mitte kiusatuse sisse, waid peasta meid ära sest kurjast. Sest Sinu pärast on riik, ja wägi, ja auu, iga-igaweste. Amen.

„Meie Issa“ palwega, mis Issanda palweks nime-
 talle, meie palume oma taewast Issa: 1) et Ta meid,
 oma lapsi, aitaks pühaste elada ja meie heategudega Tema
 nime inimeste seas auustada; 2) et Tema riik, see juma-
 liku armu, tõe ning armastuse riik, meil walitseks ja et
 Ta aitaks meid selle riigi tõsised lapsed elu poolest olla;
 3) et Ta aitaks meid siin maa peal Tema tahtmist nõnda
 täita, kuidas seda pühad inglid taewas täitwad; 4) et
 Tema annaks meile kõik seda, mis meile igapäewaseks
 ülespidamiseks tarwis läheb; 5) et Ta meile meie patud
 andeks annaks ning ka õpetaks meid meie ligimes-
 tele nende eesimised meie wastu andeks andma; 6) et
 Ta meilt eemale saadaks kiisatused, see on, elujuhtumised,
 mis meid patu teele wõiwad saata, ja aitaks kiisatused
 ärawõita, kui Ta nende läbi tahab meid heas elus finni-
 tada, ja 7) et Ta meid kaitseks ja hoiaks kawala kuradi
 ning kõige kurja eest.

Hommiku palwe.

† Sinu juure, oh Issand, Inimesearmastaja,
 tõttan ma unest üles tõustes, ja ruttan Sinu
 tahtmist täitma So armu abil ja palun Sind:
 ole mulle abimeheks igal ajal iga asja juures, ja
 hoi mind iga kurja lihaliiku teu ja kuradi kawa-
 luse eest, lunasta mind ja wii mind oma igawesse
 riiki. Sest Sina oled mo Looja ja iga hea asja
 muretseja ja andja, Sinu peale üksipäinis loodan
 ma ja Sulle annan auu nüid ja ikka, ja igaweste.
 Amen.

Hommiku palwega meie palume inimesearmastajat
 Issandat: 1) et Ta meid ikka aitaks iga hea asja juures;
 2) et Ta meid hoiaks igasuguse patu, õnnetuse ning kuradi
 kawaluse eest, ja 3) et Ta meid lunastaks ning igawese
 riigi sisse wiiks.

Õhtu palve.

Issand meie Jumal! Anna mulle andeks kõik, mis ma sel päeval sõna, teu ja mõttega pattu olen teinud, sest Sina oled helde ja inimesearmastaja; saada mulle ühte rahulist ja vaikist und; läkita oma kaitstjat Inglit, kes mind kõige kurja eest varjaks ja hoiaks: sest Sina oled meie hingede ja ihude kaitstja, ja Sulle see Isa, ja Poja, ja Püha Vaimule anname meie auu nüüd ja ikka, ja igaweste. Amen.

Õhtuse palwega meie palume Issandat Jumalat: 1) et Ta meile andeks annaks kõik, mis meie seltsinatsel päewal pattu oleme teinud; 2) et Ta meile rahulist ja vaikist und saadaks, ja 3) et Ta kaitstjat Inglit meile läkitaks, kes meid kõige kurja eest varjaks ja hoiaks.

Palve enne lõuna ja õhtu sööma-aega.

Meie Isa, kes Sa oled taewas . . .

Õht:

Kõikide filmad lootwad, Issand, Sinu peale, ja Sina annad neile nende rooga omal ajal, teed lahti oma rohket kätt ja täidad kõik, mis elab, hea meelega.

Enne sööma-aega meie täname ja kiidame helledet Issandat, kes omal ajal kõigile rooga annab ja kõiki, mis elab, oma armuga täidab.

Palwe pärast lõuna ja õhtu sööma-aega.

Meie täname Sind, oh Kristus meie Jumal, et Sa meid toitnud oled oma maapealse heaga, ära jäta meid ka ilma omaast taewa riigist.

Pärast sööma-aega meie täname Kristust Jumalat, et Sa meid oma maapealse heaga on toitnud, ja ühtlasi palume, et Sa meid ei jätaks ilma omaast taewariigist.

Laulud kõigepühama Jumalafünnitajale.

Oh Jumalafünnitaja Neitsi! rõõmusta ennast, Maria, kes Sa oled armu saanud. Issand olgu Sinuga; õnnistud oled Sina naeste seas ja õnnistud on Sinu ihu sugu, sest Sina oled meie hingede Lunastaja ilmale toonud.

Selle lauluga meie auustame kõigepühamat Jumalafünnitajat Neitsit Mariat ja kiidame teda: 1) et tema on iseäranis armu Issandalt saanud; 2) et tema on õnnistud ja kiituse väärt kõige naeste seas, ja 3) et õnnistud ja kiituse väärt on ka meie hingede Lunastaja, keda tema on ilmale toonud.

On kohus tõeste õndsaks kiita Sind, Jumalafünnitaja, Sind seda ikka õnnistud ja laitmata ja meie Jumala Ema, kes Sa ülem oled kui Kerubid ja palju ausam kui Serawid, kes, Sa puhtaks neitsiks jäedes, Jumala see Sõna ilmale tõid, Sind tõsist Jumalafünnitajat auustame meie.

Selle lauluga auustame meie Jumalafünnitajat ja ütleme, et tõeste on kohus teda õndsaks kiita seepärast: 1) et tema on piiba ja on meie Jumala Ema; 2) et

tema on ülem, kui kõigepühamad inglid — Kerubid ja Serawid, ja 3) et ta on Sumala Poja ilmale toonud ja on seepärast tõsine Sumalasuunitaja.

Palwe kõigepühama Sumalasuunitajale.

Oh kõigepüham Walitseja, Sumalasuunitaja, palu meie patuste eest.

Palwe Keisri ja Isamaa eest.

Lunasta, oh Issand, oma rahwast ja õnnista oma pärisosa; anna wõitu meie Siget usku Keisri Nikolai Aleksandrowitsile Tema waenlaste üle, ja kaitse oma ristiga oma Kogudust.

Selle palwega meie palume oma Keisri ja isamaa eest: 1) et Issand teeks õnnelikuks ning peastaks igast hädast meie kuningriiki ja iseäranis õigeusu rahwast, kes nagu Tema omadus on; 2) et Ta meie Siget usku Keisrile Nikolai Aleksandrowitsile wõitu annaks kuningriigi waenlaste üle, ja 3) et Ta oma risti wäe läbi hoiaks meie isamaad ja iseäranis õigeusu kogudust, kui oma elupaika.

Palwe kaitsja Inglise.

Mo püha kaitsja Ingel, hoia mind iga kurja eest.

Oh Kristuse Ingel, sa mo püha kaitsja ja mo hinge ja ihu warjaja, anna mulle andeks kõik, mis ma selsinatsel päewal olen pattu teinud, ja peasta mind mo kurja waenlase kawalusest, et ma

ühegi patu läbi mo Jumalat ei wihastaks! palu minu patuse ja kõlwatu sulase eest, ja tee mind kõlblikuks see Kõigepühama Kolmainu Jumala, minu Issanda Jeesuse Kristuse Ema ja kõige Pühade armu ja heldust saada. Amen.

Selle palwega meie palume oma kaitsjat Inglit, kes igaihele Kristusest on antud: 1) et ta meile andeks annaks kõik, mis meie selinatjel päewal oleme pattu teinud; 2) et ta meid kuradi kawalusest peastaks, ja 3) et ta meie eest paluks ja meid kõlwatamaid kõlblikuks teeks Jumala ja kõige pühade armu ja heldust saada.

Selle Püha appi hüidmine, kelle nime sa kannad.

Palu minu eest Jumalat, oh Püha Jumala armas sulane (N), sest Sind hüian ma südamest appi, mo usin abimees ja mo hinge eestpaluja.

Palwe elawate eest.

Unasta, oh Issand, ja heida armu mo waimuliku isa, mo wanemate, sugulaste, ülemate, heategijate (nimeb) ja kõikide diget usku riistiinimeste peale.

Palwe surwute eest.

Mõttele, oh Issand, oma puhkama läinud sulaste (uimeb) ja kõikide siit ilmast äräläinud minu

sugulaste, heategijate ja kõikide õiget usku riist-
inimeste hingede peale ja anna neile andeks kõik
nende patud, mis nemad tahtmisega ehk tahtmata
on teinud, ja kingi neile oma taewa riiki.

Selle palwega meie palume Issandat oma puhkama
läinud sugulaste, heategijate ja kõikide õigetuskü-
raste eest: 1) et Issand neile kõik nende patud andeks
annaks, ja 2) et Ta neile taewa riiki kingiks.

Palwe enne õpetust.

Kõigearmulisem Issand! saada meie oma
Püha Waimu armu, kes meie mõistust annab ja
meie hinge jõudu kinnitab, et meie, seda kuulunud
õpetust vastu wõttes, üleskaswaksime Sinu meie
Looja auuks, meie wanemate meelega, kiriku ja
isamaa kasuks.

Enne õppimist meie palume omale Issanda käest
Püha Waimu wäge, et meie tema abil wõiks kuulutawat
õpetust vastu wõtta ning heaks inimesteks üleskaswada,
Looja auuks, wanemate meelega, püha koguduse ning
isamaa kasuks.

Palwe pärast õpetust.

Meie täname Sind, oh Looja, et Sa meid
oma armu wäärt oled teinud seda õpetust tähele
panna. Snnista meie ülemid, meie wanemid ja
õpetajaid, kes meid see hea tundmise poole saatwad

ja anna meile wäge ja jõudu selle õpetuse sees edasi jõuda.

Pärast õppimist: 1) meie täname Loojat, et Ta meid on aitnud õppida, ja 2) palume Teda õnnistada meie ülemaid, wanemid ja õpetajaid, aga meile anda jõudu õpetuses edeneda.

Teine jagu.

Vühikesed Piibli lund.

Wana Seaduse lund.

1. Spretus Kõigepühamaft Kolmainuſt Jumalaſt.

Jumal on ilmihuta, nägemata, kõigeheldem, kõigeteadja, kõigedõigem ja kõigewägewam Waim. Ei olnud ſeda aega, millal Jumalat poleks olnud; Tema on igawene. Ei ole maailmas ſeda kohta, kus ei ole Jumalat; Tema on igas paikas.

Jumal Iſe ilmutas meile Enneſt, et Tema on üksainus kolmes Pales, ſee on, et Tema on Jumal Iſa, Jumal Poeg ja Jumal Püha Waim, et neil kolmel Palel on üks wägi ja auu, et kolmes Pales on üks Jumal, aga mitte kolm. Jumalufe Palede wahel on ükspäinis ſee wahel, et Jumal Poeg ſünnib Jumalaſt Iſaſt, Püha Waim läheb wälja Jumalaſt Iſaſt, aga Jumal Iſa ei ſünni ega lähe wälja teiselt Paleſt*). Sellepärast Jumal ka nimetaffe kõigepühamaſt, üheloomuliſeſt ja ilmlahkumata Kolmainuſeſt.

*) Mõneſugust Kolmainu Jumala ſarnaduſt meie wõime loodud asjadest näha. Kuidas päiteſt ſünnib walguſ ja käib wälja ſoojuſ, nõnda Jumalaſt Iſaſt ſünnib Poeg ja läheb wälja Püha Waim, ja kuidas päiteſt ei wõi lahutada walguſt ega ſoojuſt, nõnda ka Jumalaſt Iſaſt ei wõi lahutada Jumalat Poega ja Jumalat Püha Waimu.

2. Ingliseft.

Algmises lvi (see on tegi ei iibestki asjast) Sumal suur hulk inglid. Ingliseft on ilmaibuta, ja seepärast nägemata, ilmsuremata, mõisilikud ja wabad waimud Need

waimud nimetaks ingliteks, see on kuulutajateks ehk teadusetoajateks, sellepärast et nemad Sumala tahtmise järele enesele ihuliku inimese näu wõtivad ja inimestele Sumala tahtmist kuulutawad. Kõigil inglitel ei ole mitte ühesugune wõimus ja auu; nemad on üheksas kooris, ja see-pärast on neil mitmesugused nimed: ühed nendest nimetaks Engliteks, teised — Peaingliteks, mõned — Kerubideks ja Serawideks.

Sumal lõi kõik inglid heaks. Aga üks ülematest inglitest läks omas meeles suureks, tahtis Sumalaga ühe auu sees olla ja hakkas, pärast seda, Tema wastu ning Tema peale waletama. See kõrkuse sisse langenud ingel jõudis palju teisi inglid kurjale teele eksitada, mis eest ta ühes nendega sai taewast maha liikatud. Meie nimetame teda kuradiks, aga temast eksituid inglid kurjaks waimudeks ja kuradi ingliteks. Nõnda ilmusid head ja kurjad inglid. Head inglid on Sumala tahtmise kuulutajad, iga hea teule aitajad, kurja eest hoidjad, aga kurjad inglid said kõige hea asja waenlasteks.

3. Nähtawa maailma ja inimese loomine.

Pärast inglid Sumal lõi kõik seda, mis meie näeme, ja seda nähtawat maailma ehitas Ta kuue päewa sees. Esimesel päewal, Tema sõna järele, sündis walgus; teisel päewal lõi Tema nähtawa taewa; kolmandal lahutas wee maa pealt ära ja käätsis maad taimesi kaswatada; neljandal päewal lõi päikese, kuu ja taewa tähed; viiendal — kalad ja linnud; kuuentamal — maapealsed elajad ja inimese.

Inimese ihu lõi Sumal mullast ja puhus tema sisse suremata mõistliku ja waba hinge. Selle hinge poolest tegi Sumal wähe inimese ja elajalooma wahel. Inimese hinge lõi Issand oma näu järele, Enese sarnaseks, see on, andis temale puhta mõistuse ja püha tahtmise. Esimese

inimese külje luust lõi Jumal temale naese, — niisama-
suguse inimese, missugune ta ise oli. Issand lõi esimese
naese nõnda wiisi sellepärast, et kõik inimesed armastaksid
teine teist, kui ise ennast.

Esimese mehe nime pani Jumal Adam, aga esimese
naese nime Gewa.

Seitsmendamal päewal Jumal ei loonud midagi; see-
pärast seda päewa nimetaks laupäewaks, ehk hingamise
päewaks. Jumal õnnistas ja pühitses teda, see on, seadis
teda pühaks, pühaks päewaks, maailma loomise mälestuseks.

Pärast maailma loomist Jumal ei jätnud teda ilma
oma hoole kandmiseta. Tema peab teda oma meelewalda, hoiab
teda ja aitab edasi kõik, mis hea on. Sellepärast
meie nimetame Jumalat Issandaks, taewa Kunin-
gaks, maailma Loojaks, Kõige ülespidajaks
ja kõige eest Muretsejaks ja kõigis asjades palume
Temalt abi.

(Esimene Usu Sümboli jagu. Hommikupalwe, palwed enne ja pärast
öömaaga).

4. Esimeste inimeste elu paradüüsis.

Jumal pani Adami ja Gewa paradüüsi elama. See
oli üks kena rohuaid hommikumaa. Tema keskel oli üks
iseäraline puu, kelle wiljal niisugune wägi oli, mis inimest
haiguselt ja surmast hoidis. Selle puu nimi oli elu
puu. Kui Jumal inimest paradüüsi wiis, siis õnnistas
Ta neid ja ütles: „saginege, täitke maad ja saatke teda
enese alla.“ Esimestel inimestel oli paradüüsis wäga
õnnis põli; neil ei olnud seal mingisugust pundust. Nende
hinge tarwis oli hea waimulik amet: nemad õppisid,
nimelt, uurisid suuri Jumala loodud asju läbi ja õppisid
Jumalat armastama. Mõni kord ilmus neile Jumal Ise
ja ilmutas neile seda, mis nemad oma mõistusega ei
wõinud äratunda, see on: andis neile oma Jumaliku

ilmutamist. Neil oli amet ka nende ihu tarwis: nemad tegid tööd, hoidsid ja harisid paradüüsi aida. Nemad ei teadnud midagi ei wiha=waenuft, ega waleft ja, kui ilma=fiüita lapsed, ei tunnud häbi; nende südame tunniftus hoidis neid kõige kurja eeft.

Et inimesed oleks meeles pidanud, et nende üle Issand on, ja Tema tahtmist oleks täitma õppinud, seals andis Sumal neile ühe käfu. Surma nuhtlufe ähwardamisega keelas Tema ära, et naad üheft puuft ei pea mitte wilja sööma. Seda puud nimetas Sumal hea ja kurja tundmise puuks.

5. Esimeste inimeste patu sisse langemine.

(Lunastaja tõutamine ja patu nuhtlus.)

Esimeste inimeste õndsä elu üle oli kuradil kade meel ja seepärast elstas ta neid kurja sisse. Ükskord, kui Gewa hea ja kurja tundmise puu ligi oli, läks kurat mau sisse ja küüis Gewa käest: „kas see tõü on, et Sumal on welnud: teie ei pea ei üheftgi rohuäia puuft sööma?“ Gewa ütles: „küil meie sööme rohuäia puude wiljast; aga selle puu wiljast Sumal ütles: „teie ei pea mitte sööma, et teie ei sure.“ Selle peale wastas kurat: „Ei, teie ei sure mitte ära: waid nii pea kui teie sest sööte, süss saawad teie silmad lahti, ja teie saate süss nüüsamäfügufeks kui Sumal ja tunnete head ja kurja.“ Gewa himustas wäga seda ära=keeltud puu wilja katsuda, ei wõtnud ennast selle eeft hoida, wõttis puu wiljast ja söi, ning andis ka Adamile, kes ka söi. Nõnda langesid esimesed inimesed patu sisse.

Nii pea kui patt inimeste südämete sisse sai, hakkasid naad häbi ja hirmu tundma. Kui naad kuulsid, et Sumal käib paradüüsis, süss pugesid naad suures hirmus kesk rohuäia puude sekka ja ei mõtelnud selle peale, et kõigenägija Sumala eeft ei wõi kuhugi ennast peita. „Adam, kus sa oled?“ küüis Sumal. Adam wastas: „ma kartsin, mul oli häbi: ma olen halasti, seepärast pugesin ma eeft ära.“ Issand

küüsis: „oled ja sõbnud sest puust, mis ma ärakeelsin?“ Siis Madam hakkas oma süüdi naese peale pööрма ja ütles: „naene, keda Sa minule andsid, andis minule see puu villja ja ma sõin.“ Issand küüsis Gewa käest: „Miks ja seda oled teinud?“ Gewa wastas: „Madu pettis mind.“ Nõnda patt rikkus inimeste hinge ära ja lahutas neid Jumalast ja tegi neid kuradi orjadeks. Nemad olid esite head ja töõsised, aga pärast pattu said naad walelikuks, iseenesearmastajaks ja kurjaks.

Kui esimesed inimesed näha said, et naad ennast olid patu läbi hukka saatnud ja kuradi orjaks teinud, siis andis armuline Jumal neile lunastuse lootust. Ta mõistis petjat kuradit hukka ja selle juures kuulutas ette, et kuradi ja inimese wahel wiha-waen saab olema, kelles wõit inimese poole jääb, nimelt, et naesest saab *S n i m e n e* sündima, kes kuradi wõimuse inimeste üle saab ärakautama. Pärast seda Issand mõistis ka inimestele nuthluse, et naad mitte oma pattu ära ei unustaks. Ta ütles Gewale, et ta suures walus peab lapsi ilmale tooma; aga Madamile ütles, et ta pale higi sees peab omale leiba muretsema, senni kui ta jälle mullaks saab. Selle järele ajas Jumal inimesed paradiißist wälja. Aga et inimesed alati tulewat Lunastajat meeles peaksid, õpetas Jumal neid Lemale elaja loomi õhwraks tooma, ja näitas sellega, et Lunastaja inimest Oma werega ärapeastab.

Ka pärast seda kandis Jumal innimeste eest muret; Ta valmistas neid Lunastaja wastuwõtmisele. Kõik see aeg Lunastaja ilmumiseni nimetatakse *Wana Seaduse* ajaks, aga aeg pärast Lunastaja tulemist nimetatakse *Uue Seaduse* ajaks

6. *Rain ja Nabel.*

(Inimese sugu enne wecuputust).

Esimestest patustest inimestest sündis ka niisama sugune patune sugu. Seepärast kannatawad ka kõik ini-

mesed seda nuhtlust, mis Jumal Adamile ja Gewale mõistis. See patu kihwt, mis inimesed oma esiwanematest, Adamast ja Gewast pärisid, nimetakse esiwanemate patuks. Aga ühes häda ja kurbusega said inimesed oma esiwanemate käest ka lootust, et üks-kord Lunastaja tuleb.

Pärast seda, kui Adam ja Gewa said paradüüfist wälja aetud. sündisid neil lapsed, pojad ja tütreb. Esimese poja nime naad panid *R a i n*, aga teise nime *A b e l*.

Rain oli põllumees, aga Aabel oli karjane. Ükskord mõlemad wennad töid ohwrit Jumalale. Nemad töid mõlemad kõige parema osa oma töö waewast. Aga südamed neil ei olnud mitte ühesugused. Aabel töi ohwrit usuga tõutud Lunastaja sisse ja patu kahetsemisega, aga Rain ilma usuta ja kahetsemata südamega. Jumal ei wõtnud Raini ohwrit wastu, aga Aabeli ohwri wõttis Ta wastu. Siis tappis Rain kadeduse pärast oma wenna ära. Kõigeõigem Jumal needis tappa ära. Ta ütles Rainile: „sinu wenna were heal kispandab Minu poole maa pealt, hulkumas ja põgenemas pead sa maa peal olema.“ Adama ja Gewa trööstimiseks andis Jumal neile Aabeli asemele teise poja *S e t t i*.

Rain läks oma isa majast ära ja hakkas kaugel omast wanematest elama. Sedawiisi inimesed lahkusid nüüd kahte feltsti. Raini suguwõsa unustas ära, et Jumal taewas on: naad olid iseeneise armastajad ja õelad. Nende seas tõusid: kadedus, wale, kuri keelepõksmine, pettused, abielurikkumine, rijud ja tapmised. Aga Setti sugu inimesed teenisid Jumalat ja olid õiglased. Jeseäranis kuulus nende seas oli Genof, keda Jumal tema püha elu pärast elusalt taewa wõttis. Aga, kui juba palju aega oli mööda läinud, hakkas Setti suguwõsa Raini suguwõsaga sõbrustama ja abielusse astuma: ühes sellega hakkasid naad ka Raini sugu järele kõik kurja tegema ning unustasid Jumala ära. Tõssi Jumala tundmine jäi kindlaks üks-päinis õiglase Noa peres.

7. Weeuputus.

Kui inimesed oma meelt parandada ei tahtnud, siis wõttis Sumal, see Digekohtumõistja, weeuputuse läbi neid nuhelda, ja kästis õiglast Noad ühte laewa teha, kuhu ta oleks wõinud oma perekonnaga ja kõige maapealiste elajate sugudega sisse mahtuda. Selle laewa sisse läks Noa oma naese, kolme poja: Seemi, Haami, Jawetiga ja nende naestega; neist elajatest ja lindudest, keda ohwriks toodi ja puhtaks peeti, wõttis ta igast soust seitse paari, aga teistest, mis mitte puhtaks ei peetud, — igast soust kaks paari. Nelikümmed päewa sadas wihma, wesi tuli kallastest välja ja kattis kõik maad; kõik inimesed ja maapealsed loomad uppusid ära. Elusse jäiwad üksnes need, kes Noaga laewas olid.

Kui wesi alanema hakkas, jäi Noa laew Ararati mäe peal seisma. — Kui mäe otsad wee sees wälja paistsid, siis lastis Noa laewast ühe kaarna wälja; kaarn lendas fenna ja tenna ja tuli jälle laewa katuse peale tagasi. Seitse päewa pärast lastis Noa ühe tuike wälja; tuike ei leidnud enesele elu aset ja tuli tagasi. Seitse päewa pärast lastis Noa teist korda tuike wälja; tuike tuli tagasi, ja õlipuu leht oli tal suus. Õlipuu leht oli Sumala armu märgiks. Seitse päewa pärast lastis Noa kolmat korda tuike wälja: nüüd ei tulnud tema enam tagasi. Siis tuli Noa ja tema pere, Sumala käsu järele, laewast wälja. Noa tõi Sumalale tänu ohwri oma peastmise eest.

Isand wöttis selle ohwri wastu ja tõutas, et ülestõusmisest weepuutust enam ial ei saa olema ja selle tõutuse tõsiduse täheks pani Ta wikerlaari.

S. Noa pojad.

(Baabeli torni ehitamine. Eba-jumalate kummardamine).

Pea pärast weepuutust tõusid jälle inimeste seas kurjad eluwiihid. Noa istutas wiinamäe ja, kui wiinamarjad walmis said, tegi ta neist jooki. Noa ei teadnud weel, et wiinamarjust saab wiin. Ta jõi ükskord palju seda jooki, sai joobnuks ja, telgis magades, tegi ennast paljaks. Kui Haam oma isa paljast ihu nägi, siis läks ta ja rääkis kurja pilkamisega seda teiste wendadele. Uga see kuri pilkamine ei olnud mitte Seemi ja Saweti meele pärast, naad läksid sedamaid isa juure ja panid riide tema peale nõnda, et naad ei näinudgi tema paljast ihu. Noa, Sumalast juhatus, needis Haami häbemata tegu ära ja õnnistas Seemi ja Sawetit ning ütles ette, et Seemi soubst saab Lunastaja sündima.

Noa poegadeft sündisid uueste inimesed, ja neid sai palju. Esite naad elasid kõik ühes kous, ühes peres ja rääkisid ühte keelt. Kõigewanemat perest nimetati patriarhiks

ehk esiwanemaks. Tema õpetas teisi pere liikmeid, kuidas naad pidid Jumala meele pärast elama, walitses nende üle ja tõi Jumalale ohwrid. Aga pärast kurjad tend ja rijud läksid jälle maa peal inimeste seas laiali. Mõned sugu=arud wõtsid seda nõu ette ja ütlesid: „ehitame enestele ühe linna ja torni, kelle ots taewani ulataks, et see läbi kuulsaaks rahwaks saaksite ja mitte mööda maailma laiali ei lähete“. Aga nende ettewõtmine ei olnud mitte Jumala meele pärast, ja seepärast segas Ta nende keele ära, nõnda et nemad teine teise rääkimisest aru ei saanud. Siis jätsid naad ehitamist maha ja läksid mööda maadilma laiali. Nõnda said maa peale mitmesugused rahwad. See linn, mis inimesed tahtsid ehitada, sai Baabeliks nimetud, see on segamiseks.

Mööda maadilma laiali läinud inimesed unustasid wiimati ära, et naad sugulased on. Igal ühel nende seast ilmus aega mööda oma keele-murre, ja oma Jumala tundmine. Suurem jagu inimesi unustasid tõsist Jumalat ära ja hakkasid Jumalaks pidama kõik, mis kahju ehk kasu tõi. Mõned hakkasid päikest, kuud ja taewa tähti kummardama, teised auustasid, kui Jumalat: merd, maad, elajaid ja inimesi. Ühed jumalad olid neil wanemad, teised nooremad, ühed head, teised kurjad; pärast hakkasid naad kullast, hõbedast, kivist ja puust oma jumalate kujusid tegema, panid neid templitesse ja töid neile ohwrit. Niiisugused nikertud kujud nimetatakse ebajumalateks ehk wõeriks jumalateks, ja nende auustamine wõera-jumala teenistuseks. See kuri tegu läks maa peal nii wäga laiali, et peaaegu kõik inimesed said wõera jumalate kummardajateks ehk paganateks.

9. Abraam ja Izaak.

(Jumala ilmunine Abraamile kolme teekäija näul. [Abraami kutsumine ja Isaaki ohwerdamine.]

Sel ajal, kui peaaegu kõik inimesed olid ebajumalate teenijad, elas Kaldeamaal üks õige Jumala tunnistaja ja

waga inimene Abraam, Seemi suguarust. Sumal walit-
ses teda tõsise usu hoidjaks ja Sumala rahwa isaks.
Sumala käsu järele jättis ta oma isamaa maha ja läks
elama Kaanania maale. Siin ilmus temale mitu korda
Sumal ja kuulutas ette, et temast sünnib poeg Izaak,
kellest üks suur rahwas saab, et see rahwas saab kindlaste
usku tõsise Sumala ja tõutud Lunastaja sisse hoidma,
ja et Sumal Kaanania maa temale päranduseks annab.
Selsamal ajal käskis ka Sumal, et kõik Abraami sugust
meeste=rahwas pidid ümberlõigatud saama, ja ütles, et
üksnes see inimene Tema rahwa hulka arwatud saab,
kes ümberlõigatud on.

Abraam ja tema naene Sarra ootasid sügawa wana-
duseni tõutud poega. Sumal täitis wiimate oma tõutust.
Ükskord, kui Abraam oma telgi ees Mambre tamme all
istus, nägi tema kolm teekäijat tulewat; ta ruttas neile
wastu, kummardas neid maani, ja palus neid oma telki
puhkama tulla. Teekäijad wõtsid seda kutsumist wastu, ja
Abraam walmistas neile sööma=aja. Abraam tundis
warsti ära, et kolme teekäija näul temale Sumal ise ilmus.
Sumal ütles Abraamile, et aasta pärast sünnib temal
poeg. Kui teekäijad äraläksid, siis läks Abraam neid
saatma, ja Sumal ilmutas Abraamile, et tema Sodom
ja Komora linna rahwast tahab ärarahwata nende pattude
pärast. Ja need linnad said taewa tulega ärapõletud.

Kui Abraam juba sada aastat ja Sarra 90 aastat
wanad olid, siis sündis neil poeg, ja nemad panid temale
nime Izaak. Abraam armastas teda kõigest südamest.
Kui Izaak üleskaswis, siis käskis Sumal teda ühe mäe
peal, mis Ta näitab, ohwriks tunna, et see läbi Abraami
usku katsuda ja kinnitada. Kõik oli Abraamil raske seda
Sumala käsku täita; aga ometi tegi ta selle käsu järele.
Hommiiku wara wõttis ta ligi poja, sulase eesliga, puid ja
tule ja läks teele. Kolmandamal päewal näitas temale

Sumal selle mäe, kus ta oma poja pidi ohwerdama. Sulane eesliga jäi mäe alla. Izaak võttis puud oma vlade peale, Abraam võttis tule ja nua ja naad läksid mõlemad mäe otsa. Ülesse minnes küsis Izaak isalt: „aga kus ohwri tall on?“ — „Kül Sumal näitab omale talle, mo poeg,“ vastas temale Abraam. Kui naad mäe otsa said, siis andis Abraam pojale Sumala käsku teada; ja Izaak heitis ennast Sumala meelevalle alla. Abraam sidus tema käed ja jalad kinni, pani teda puude peale, ning tõstis juba oma käe nuagu üles, et teda ohwerdada. Selsamal filmapilgul hakkas Sumala ingel tema käest kinni ja ütles: „ära pista oma lätt poisikese külge; sest nüüd tean mina, et sina Sumalat kardad, ja et sa oma ainust poega ei ole mitte mulle ärakeelnud.“ Ja Abraam tõstis omad filmad üles, ja nägi, et üks jäär oli omast sarwist kinni rägastikus, ja ta ohwerdas seda põletamise ohwriks oma poja asemele. Selle kindla usu ja sõnakuulmise eest õnnistas Sumal Abraami ja tõutas, et tema soust maailma Lunastaja sünnib, kes Sumala õnnistust kõige maailma rahwale saadab. Selle Sumala õnnistamise osaliseks sai Abraami järele tema poeg Izaak, ja Izaaki järele tema teine poeg Jakob.

10. Izaaki pojad: Esaw ja Jakob.

Kui Sarra ärasuri, siis võttis Abraam Izaakile naeseks oma wenna=poja tütre Rebekka. Pärast isa surma päris Izaak kõik tema waranduse ja ka Sumala tõutuse, et tema soust maailma Lunastaja sünnib. Izaak oli truu Sumala wastu niisama, kui tema isa Abraam, ja seepärast Sumal oli ka temaga. Izaakil ja Rebekkal oli kaks poega, Esaw ja Jakob, kes kaksikud olid. Esaw oli efsiündinud ja sellepärast, kui wanem wend, pidi pärast isa surma tema waranduse ja Sumala tõutuste pärijaks saama. Aga tema ei pidanud seda wanema wenna õigust kalliks, müis selle

õiguse läätse leeme eest ära oma noorema wennale Jakobile ja sellepärast jäi esijündinud poja õigusest ilma. Sumala juhatuse järele õnnistas Izaak, enne oma surma, Jakobit kui wanemat poega ja kuulutas temale, et tema saab Sumala rahwa esivanemaks. Esaw hakkas sellepärast Jakobit wihkama ja wõttis nõu teda äratappa. Jakob pidi nüüd oma isa majast ärapõgenema ja läks Kaldea maale oma ema wenna Labani juure elama.

Tee peal heitis ta kõrbes magama, pani kiwi oma pea alla, ja oli suures kurbuses, et wend ehk ajab teda taga ja tapab teda ära, sest temal ep olnud nüüd ühtegi kaitset maa peal. Kui ta magama uinus, siis nägi tema unes, et üks redel seisis maa peal ja tema ülemine ots puutus taewasse. Sumala inglid käisid seda redelit mööda taewast maha ja maa pealt ülesse, aga Issand seisis seal peal. Ja waata, ta kuuleb Issanda heale: „Mina olen Abraami ja Isaaki Sumal, ära karda mitte. Selle maa, kus peal sa magad, annan Mina sinule ja sinu sugule, ja sinu sugu läbi saawad kõik maailma rahwad õnnistud.“ Jakob ärkas unest üles, wõttis kiwi, mis ta oli oma pea alla pannud, pani seda sambaks ja walas selle peale õli Sumalale ohwriks, ja, Sumala abi peale kindlaste lootes, läks rahulise südamega edasi. Laban wõttis lahkete Jakobi wastu, ja Jakob hakkas tema karja hoidma. Laban andis temale omad tütreid Lia ja Raelt naefeks. Jakob teenis Labani kakskümmend üks aastat ja sai rikkaks. Labanil oli kade meel Jakobi rikkuse üle, ja ta hakkas temale pahandusi tegema. Sellepärast läks Jakob oma pere ja karjadega Labani juurest ära Kaanania maale. Rodu maale minnes, kartis ta jälle oma wenda Esawi. Siis ilmus jälle temale Sumal, wõitles temaga võrse, et teda finnitada, ja andis temale uue nime Iisrael, mis tähendab: Sumala wõitleja. Esaw tuli väga sõbralikult Jakobile wastu ja leppis temaga ära. Pärast isa surma päris Jakob kõik tema waranduse.

11. Jakobi pojad. Josepi elulugu. Jakob läheb Egiptuse=maale.

Jakobil oli kaksteistkümmend poega. Nende seasst Josepil armastas tema kõigeenam tema tasase waimu ja puhta südame pärast. Sellepärast hakkasid teised wennad Josepit wihkama ja kartsid, et isa ehk annab temale esimese poja õiguse. Aga kui Josep neile omad unenäud jutustas, et tema wihk wälja peal on piisli seisnud, ja wendade wihud tema wihu ümber on seisnud ja teda kummardanud, ja et päike, kuu ja üksteistkümmend tähte teda on kummardanud, siis wõtsid wennad nõu teda ärarahkata. Kord läkitas isa Josepi wendi waatama, kes Sekemis olid karja hoidmas. Kui wennad Josepit nägid, siis esite tahtsid nemad teda ära tappa, aga pärast müüsid nemad teda ära (20 hõbe=tüki eest) Ismaeli rahwa kaupmeestele, kes teda Egiptusemaale wiisid ja seal teda ühe kuninga teenrile Potiwarile ära müüsid; aga isale saatsid wennad Josepi weristud kuue ja ütlesid, et nemad selle kuue on leidnud ja et Josepi on wististe mõni kiskja loom äraõõnud. Isa leinas kibedaste oma armsa poja surma pärast.

Esite oli Josepil väga raske elu Egiptusemaal. Ta oli Potiwari ori ja sai wiimati tema naese wale kaebtuse pärast wangi torni heidetud, kus ta kaks aastat kinni oli. Aga Sumal ei jätnud ka seal Josepit maha. Ühes Josepiga olid wangi tornis kaks Egiptusemaa kuninga teenrit, üks kuninga wiina keldri teenrite ülewaataja, teine pagarite ülewaataja. Üks õõje nägid nemad mõlemad und ja jutustasid omad unenäud Josepile. Wiina keldri teenrite ülewaataja nägi unes, et tema kolmest wiina marja kobarast marja jahwti kuninga wiina peekrisse oli piigistanud ja kuningale annud juua; aga pagarite ülewaataja näinud, et tema oma pea peal kolm leiwa korwi kannud ja linnud leibu pealmisest korwist noffinud. Sumalast juhatud seletas Josep nende unenäud ära. Wiina keldri teenrite ülewa-

tajale kuulutas ta ette, et kolme päeva pärast saab ta oma
enbise ameti peale tagasi kutsutud, aga pagarite ülewaata-
jal ütles ta, et kolme päeva pärast saab ta ulespoodud
ja linnud saavad tema liha noffima. Kõik sündis nõnda,
kuidas Jofep ette oli ütelnud.

Sel ajal nägi Egiptusemaa kuningas unes, et seitse
lahja lehma seitse lihawat lehma ärasõid ja siiski lahjaks
jäid ja seitse peenikest, tühja wilja pead seitse head pead
äraneelasid ja jäid siiski tühjaks. Ütski Egiptusemaa tark
ei wõinud neid unenägusid temale äraseletada. Siis ütles
kuningale wiina keldri teenrite ülem, kes Jofepiga wangi-
tornis oli olnud, et wangi tornis üks Gebrea noormees

on, kes heaste unenägusid seletada mõistab. Jofepit toodi
Baarao ette, ja ta ütles: „Sumal on kuningale teada
annud, mis ta wõtab teha: tulewad seitse wilja saagi
aastat, aga nende järele — seitse nälja aastat; selle

pärast lase walmis korjata wilja nälja aastateks." Waarao pani imeks Josepi tarkust. Ta pani Josepi walitsejaks kõige Egiptusemaa üle ja käskis wilja walmis korjata nälja aastate tarwis. Josep oli siis 30 aastat wana.

Josep korjas wiljakandja aastates nii palju wilja kokku, et temaga nälja ajal mitte ükspäinis Egiptusemaa rahwas toidetud sai, waid teda ka wõerale maale müüdi. Nälg oli ka seal maal, kus Jakob elas. Kui Jakob kuulda sai, et Egiptusemaal wilja müiakse, siis saatis ta senna omad pojad wilja ostma. Naad tulid Josepi juure, kes neid äratundis, aga nemad ei tunnud teda mitte. Josep tahtis neid läbi katsuda, kas naad auusad on, ja ütles neile: „teie olete salajad maakuulajad ja olete tulnud waa- tama, kust poolt maa lahti on.“ „Ei mitte“, kostsid wenda, „meie oleme õiged mehed ja oleme tulnud aga leiba ostma. Kõik meie oleme ühe mehe pojad, meid oli kaksteistkümmend wenda. Noorem on isa juures, aga ühte ep ole enam olemas.“ — „Kui teie olete õiged mehed,“ ütles Josep, „siis tooge oma noorem wend minu juure, üks aga teie seast jäägu senniks seie.“ Pärast seda käskis Josep nende kotid wiljaga täita ja lastis naad kodu minna; Simeoni aga jättis oma juure. Wennad arwastid, et see kitsikus neile Josepi pärast oli sündinud, ning kahetsesid wäga oma süüdi tema wastu.

Nasta pärast tulid Josepi wennad jälle wilja ostma ühes oma noorema wennaga Benjaminiga. Josep rõõmustas wäga, kui ta Benjaminini nägi, sest see oli tema ema poeg. Ta walmistas wendadele söwmaaja ja söi ja jõi ühes nendega. Pärast seda käskis ta wendade kotid wiljaga täita ning oma kõrbe karika Benjaminini koti suhu panna. Kui wennad olid ära läinud, siis käskis Josep oma kojauilemale neid kätte saada ja nende kotid läbi otsida, kas ehk ei ole nemad ärakadunud karikat warastanud. Kui karikas Benjaminini kotist sai leitud, siis tulid kõik wennad Josepi juure tagasi, heitsid tema ette maha

ja ütlesid: „Sumal nuhtleb meid meie endise ütlekohtu pärast; nüüd jääme kõik meie oma isandale sulaseks.“ — „Ei mitte kõik,“ ütles Jofep, „waid mo sulaseks peab jääma üksnes see, kelle käest karikas on leitud.“ Siis astus Juudas tema ette ja ütles: „isand, meie isa on juba wana, seda noort meest armastab ta iseäranis. Ma tõutasin teda temale tagasi tuua. Kui nüüd isa teda ühes meiega ei saa nägema, siis saaksid tema hallid juuksed murega hauda minema. Seepärast palun ma, jäägu so sulane nooremehe asemele sulaseks oma isandale, et ma seda õnnetust ei saaks näha, mis mo isale juhtub.“ — Nüüd nägi, Jofep, et tema wennad olid oma meelt parandanud, ja ta andis neile ennast teada. Wennad ehmatasid ära, aga Jofep ütles neile: „unustagem kõik ära, mis on meie wahel sündinud; Sumal on mind seie saatnud, minge ja ütelge isale, et ta Egiptusemaale elama tuleb.“ Jakob rõõmustas wäga, kui ta kuulda sai, et tema poeg Jofep weel elus on. Ta tõi Sumalale ohwrit, jättis oma waimate hauda Sumalaga ja läks kõige oma perega Egiptusemaale elama. Sumal tõutas temale, et Ta tema sugu ükskord Egiptusemaalt wälja toob ja Kaananiamaa temale päranduseks annab.

Enne surma õnnistas Jakob oma poegi, igaihte oma õnnistamisega. Oma poja Juuda pani ta teiste poegade ülemaks ja ütles ette, et tema soust saawad Israeli rahwa waltsejaid olema tõutud Lunnastaja tulemiseni.

12. Prohwet Mooses.

(Tema sündimine ja prohwetiks kutsumine.)

Pärast Jakobi surma sigines tema sugu wäga Egiptusemaal. Sest sugust sai see rahwas, keda Gebrea ehk Israeli rahwaks nimetati. Ta oli jautud 12 suguarusse, Jakobi poegade aru järele. Israeli rahwas unustas natuke haawal Egiptusemaal omad endised head elu wiisid ja mõned

ta usku ära, ja seepärast Sumal nuhtles neid: wöttis neilt oma armu ära. Baaraob (Egiptusemaa kuningad) hakkasid neid waewama raske tööga, ja wiimaks käskis üks Baarao kõiki Gebrea rahwa poeglapsi ära tappa. Siis tuletasid naad oma Sumalat meelde ja palusid Ta käest armu ja andeksandmist. Armuline Sumal wöttis nende palwet kuulda ja saatis neile ärapeastjaks Moosesse.

Kui Mooses sündis, siis piidib tema ema teda warjata, esite omas majas, et Egiptuse rahwas teda ära ei

tapaks, aga pärast pani ta teda pigitud korwi sisse ja laskis kõrkjate sisse jõe äärde, selle koha ligi, kus Baarao tütar pesemas käis. Sealt leidis teda kuninga tütar; wöttis teda enesele pojaks ja pani temale nime Mooses, mis tähendab: „weest wõetud.“ Mooses kaswis üles ja elas kuninga kojask. Aga ta süda ei olnud mitte rõõmus oma ilmaliku õnne üle. Ta teadis oma rahwa häda ja

tahtis temale abi saata. Üksford nägi Mooses, et üks Egiptuse mees ilma armuta üht Gebrea meest peksis, ta läks Gebrea mehele appi ja lõi Egiptuse mehe maha. Sellest sai Vaarao teada ja mõistis Moosese surmanuhtluse alla. Mooses põgenes Arabia maale.

Ta elas seal ühe tõsise Jumala preestri Stro juures, kes temale oma tütre naeseks andis ja teda oma karja üle pani. Sagedaste tuletas ta siin südame waluga wiletsa Israeli rahwa seisust Egiptusemaal meele. Ta arwas, et see rahwas lange waewamise läbi, otsegu puu tule läbi, ärähäwitatud saab. Üksford nägi ta kõrbes Dorebi mäe peal fibuwitsa pöõsa, mis põles ja mitte ära ei põlenud; ta astus ligemale ja kuulis pöõsast healt: „Mina olen Jehowa (Ikkaleja), sinu isade Jumal; ma näen oma rahwa wiletsust ja tahan neid ärapeasta. Sellepärast mine Vaarao juure ja wii mo rahwas Egiptusest wälja.“ Mooses tõrkus wastu ja ütles, et rahwas teda uskuda ei wõta. Siis andis temale Jumal wäge imetegusid teha, selle tunnistuseks, et ta Jumala saadik on. Jumala wäega sai tema kep elawaks mauks, ja kui ta mau sabast linni hakkas, siis sai ta jälle kepiks. Kui ta oma käe põue pani, siis kattis teda pidali töbi, ja kui teda uueste põue pani, sai ta jälle terweks. Ta wõttis ja walas wett maa peale ja wesi sai wereks. Pärast seda läks Mooses Egiptusemaale ja oma wenna Aroniga astus Vaarao ette ja sundis teda kümne imeliku nuhtlusega*) Gebrea rahwast Egiptuse-maalt ära lastma.

*) Egiptusemaa nuhtlused: 1) wesi sai kõigil Egiptusemaal wereks mündetud; 2) ilmus hull konnased, mis jõed ja elumajad täitsid; 3) kõik maa põrm sai täideks, mis inimeste ja weiste külge afusid; 4) maa sai täis kõiksugu paha linnu seltsi; 5) lojused said wäga raske katfuga lööbud; 6) ilmusid paised ja will, mis inimeste ja loojuste külge ajasid; 7) sündis raske rahe sadu; 8) rohutirtsud katsid kõik maa; 9) pilkne pimedus walitses kolm päewa üle kõige Egiptusemaa; 10) kõik Egiptusemaa rahwa esimesed

13. Paasapüha.

(Gebrea rahvas tulevad Egiptusemaalt ära ja lähewad Punasest merest läbi.)

Enne kümmemat nuhtlust käskis Mooses Gebrea rahwast, et igaüks pere oma karjast ühe talle wäljawalitseks, kolme päewa pärast teda äratapaks, tema werega koja uksed wõiaks ja teda mõru rohudega ja hapnemata leiwaga ärasvõiks. „Sel võisel,“ ütles Mooses, „Sumal lööb kõik Egiptusemaa esimesed poeglapsed maha ja lähew mööda neist kodadest, kus weri uste peal on.“ Gebrea rahwas tegi nõnda, kui kästus oli. Võisel tõusis suur nutu heal üle kõige Egiptusemaa. Igas majas oli furnud, aga Gebrea rahwa majades ei olnud mitte. Waarao ja Egiptusemaa rahwas palusid ise niid Gebrea rahwast, et naad wiibimata äralähets.

Sest ajast saadik tapsid Gebrea rahwas iga aasta ühe talle ära ja sõid teda hapnemata leiwaga ja mõru rohudega selle mälestuseks, et naad Egiptusemaa raskest orjusest talle were läbi ära peastetud said. Seda päewa nimetasid nemad Paasa, mis tähendab: „läks mööda“.

Kui Egiptuse rahwas omad furnud mahamatsid, siis sai neil kahju, et naad Israeli rahwast olid ära lastnud. Waarao läks neid sõawäega taga ajama ja sai neid Punase mere ääres kätte. Israeli rahwas kohkus ära. Aga Mooses lõi võisel, Sumala käsu järele, kepiga mööda wett, siis tõusis kange tuul, lahutas mere wee ära ja tegi põhja kuiwaks. Israeli rahwas läksid niid kuiwa põhja mööda merest läbi; weel seisis kui sein paremat ja pahemat kätt. Egiptuse rahwas läksid ka, ja olid juba kest merd, kui Israeli rahwas teisele poole kaldale said. Siis sirutas Mooses oma kepi mere peale; weel wajus jälle kokku, ja Waarao ja kõik tema sõawägi uppusid ära.

poeglapsed said ühel ööl maha löödud. Nuhtlused ilmusid ning kadusid Moosese sõna järele, ja naad ei puutunud mitte Gebrea rahwast.

Israeli rahwas läksid nüüd edasi Arabia kõrbe. Palju häda ja waewa nägid naad selle teekäimise ajal; aga armuline Jumal aitas neid igas asjas. Ta näitas neile teed kõrbes: Tema käsu järele ilmus tuule õhus üks sammak, mis päewa ajal pilw oli ja neid kange päewa palawuse eest warjas, aga öösel tule sammak sai ja teed walgustas. Kui neil see leib otsa lõppis, mis naad Egiptusemaalt kaasa wõtsid, siis toitis neid Issand mannaga, mis õlitud tangusarnane ja magus oli ja mis naad iga hommiku kõrbes nii palju korjasid, kui neil tarwis oli.

Kui neil wett ei olnud, siis lõi Mooses kepiga wastu kalju, ja temast jooksis wesi wälja. Tee peal tulid waenlased nende peale, aga Jumala abiga Gebrea rahwas wõitsid neid ära.

14. Käsuandmine Siinai mäe peal ja Koguduse-telgi ehitamine.

(Wiiekümne päewa püha.)

Wiiekümnemal päewal pärast Egiptusemaalt wälja minemist Gebrea rahwas jõudsid Siinai mäe juure. Kui naad siin seisid, siis kattis paks pilw Siinai mäe otsa, sündis kange pilwe müristamine ja Gebrea rahwas kuulis Jumala heale, kes rahwale omad käsud andis:

I. Mina olen Issand sinu Jumal, sul ei pea mitte teisi jumalaid olema Minu kõrwas.

II. Sina ei pea enesele mitte tegema nikkertud kaju, ehk mingisugust nägu sest, mis taewas ülwel, ei sest, mis all maa peal, ega sest, mis wees maa all on; sina ei pea mitte nende ette kummar-dama, ega neid teenima.

III. Sina ei pea mitte Issanda oma Jumala nime ilma asjata suhu wõtma.

IV. Mõttele hingamise päewa peale, et sa teda pühitsed. Kuus päewa pead sa tööd tegema, ja kõik oma tegemist ära tegema, aga seitsmes päew on hingamise päew Issandale sinu Jumalale.

V. Muusta oma isa ja oma ema, et so kästi hästi käib ja sa kuu elad maa peal.

VI. Sa ei pea mitte tapma.

VII. Sa ei pea mitte abielu ärarikkuma.

VIII. Sa ei pea mitte warastama.

IX. Sa ei pea mitte waletunnistust rääkima oma ligimese wastu.

X. Sa ei pea mitte himustama oma ligimese naest, ja ei pea mitte himustama oma ligimese koda, ei tema põldu, ei tema sulast, ega ta ümmardajat, ei tema härگا, ega ta eeslit, ei muid tema lojuksid, ega mingisugust asja, mis so ligimese pärast on.

Pärast jeda läks Mooses üles mäe peale, ja wöttis Sumala käest kaks kiwi lauda wastu, kus peal Sumala kümme käsku olid kirjutud, ja sai weel teised seadused, kuidas Sumala teenistust peab pidama ja pühaste elama. Kui rahwas need käsud kuulis, siis töutas ta wandega neid täita. Siis ütles Issand, et Gebrea rahwa seas üks suur Prohwet töuseb, kes neile Sumala tahtmist täieste ilmutab.

Need käsu lauad said pandud Seaduse-laekasse, mis kallist puust tehtud ja kullaga üle löödud oli. Mooses pani selle Laeka ühte iseäralisse telki, mis Roguduse=telgiks hüiti. Roguduse=telk oli kahels jauks jautad. Peajagu oli kõigepüham paik; seal seisis Seaduse=laekas; kõigepühamasse paika wõis ükspäinis ülempreester kääia ja süiski üks ainus lord aastas, kui ta kõige rahwa pattude eest ohwrit tõi. Teine jagu oli püha paik; temas olid suitsetamise altar, seitsmearuline küinlajalg ja laud kaheteistkümne pühitsetud leiwaga; senna paika wõisid üksnes preestrid kääia. Telgi ukse ees rippus wähe tell. Rahwas palusid Sumalat ja töid ohwrit telgi ees=öues,

mis Telgi ümberringi oli; siin oli ohvri altar ja suur wass pesemise riist weega. Jumala käsu järele pani Mooses oma wenna Aroni ülemo kspreestriks ja tema pojad preestri-
tels, aga kõik Leewi suguaru Koguduse-telgi teenriteks (Leewitid).

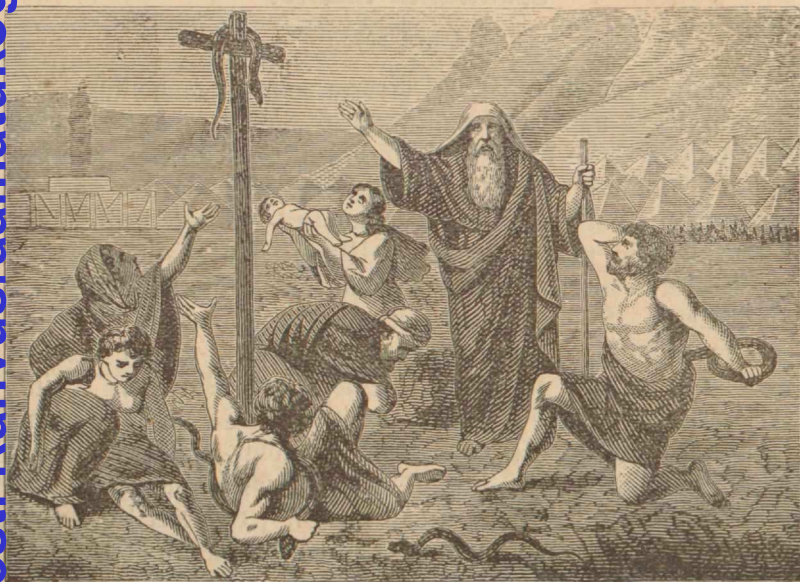
Kõik need Jumalast antud seadused kirjutas Mooses üles. Seda wiisi ilmus Püha Kirj. Püha Kirja raamatud said ka Koguduse-telki Seaduse-laeka ette pantud. Selle mälestuseks, et Jumal inimestele omad seadused andis, pühitseti iga aasta Gebrea rahwas wiiekümne mat päewa. See püha hüiti nõnda sellepärast, et teda wiieküm-
nemal päewal pärast Paasat pühitseti. Sel päewal ehitasid Gebrea rahwas omad majad puude ja lilledega.

15. Gebrea rahwa teekond Siinai mäe juurest Kaanania maale.

(Telkide püha.)

Pärast seda, kui Jumal Gebrea rahwale omad käsud oli annud, käisid naad weel nelikümmend aastat mööda Arabia kõrbet. Nii kaua käisid naad kõrbes nuhtluseks selle pärast, et naad Jumala wastu tõrkusid. Kõige selle aja sees näitas Jumal neile palju oma armu ja nuhtles kangeste neid wastutõrkumise ja nurisemise eest. Üksford hakkas üks Gebrea mees, Koori nimi, ülemapreestri Aroni ja preestrite wastu. Ta ütles: „Kõik rahwas on püha, mikspärast siis teie tõstate endid üle Jumala koguduse.“ Tema nõusse heitsid weel 250 rahwa wanemat. Siis ütles Mooses: „Kül Issand näitab, keda Ta ära walitseb.“ Ta käskis rahwa wanemad suitsutamise pannidega Koguduse-telgi ette tulla. Aga kõik wanemad ei täitnud seda Moosese käsku. Kaks neist, Tatan ja Abiram, ütlesid: „On seda weel pisut, et Mooses on meid wäljatoonud selle rikka maa seest; tema ei ole meile weel annud wiinamägesi pärisosaks, aga tahab

meie üle walitseda; meie ei lähe." Issand nuhtles neid, kes wastu panid: Koor, Tatani ja Abirami telgid kõige inimeste ja warandusega wajasid maa alla; wanemad, kes Koguduse-telgi juure kokku olid kogunud, said hukka tule läbi, mis Telgist wälja tuli, ja palju rahwast said surma katku läbi. Sellega näitas Jumal, et Ta Moosese rahwa üle on walitsejaks pannud ja Maroni ülemakspreestriks. Üks teine kord Gebrea rahwas nurisesid Moosese peale sellepärast, et neil liha ei olnud, sest manna läks nende meelest juba läilaks. Selle maijuse nuhtluseks laskis Jumal kihwtised maud nende peale tulla, ja keda naad hammustasid, need surid kohe ära. Gebrea rahwas kahetsesid oma pattu. Siis pani Mooses Jumala käsu peale wast mau ridwa otsa rippuma ja ütles: „Kes usuga selle wast mau peale waatab, see jääb elama.“ Nõnda ka sündis. Need, kes madubest haawatud olid ja usuga wast mau peale waatasid, jäid elama.

Mooses wiis Gebrea rahwa tõutud Kaanania maa piirini ja suri siin ära. Aron suri ära enne Mooset. Pärast Moosese surma pani Sumal Josua Nuni poja Gebrea rahwa walitsejaks. Kõrbes reisimise mälestuseks seadsid Gebrea rahwas enesele telkide püha; selle püha ajal elawad nemad telkides.

Josua wiis Gebrea rahwa senna maale, mis Sumal neile oli tõntanud. Ka siin aitas neid Issand. Neil oli tarwis Jordani jõest üle minna. Sumala käsu järele lautas ennast Jordani jõe west kahets ja nemad läksid kuiwa põhja mööda jõest läbi. Neil oli tarwis kindla müüridega Seeriku linna ära wõtta; Sumala käsu järele kukkusid linna müürid maha, kui preestrid Seaduse-laekast ümber linna kandsid. Kuue aasta sees wõitsid Gebrea rahwas kõik Kaanania maa ära ja jagasid teda liisu läbi kaheteistkümmne sugu aru kätte.

16. Kohtumõistjad.

Pärast Josua surma hakkasid Gebrea rahwa üle rahwa wanemad walitsema. Sel ajal juhtus neile palju häda, seepärast et naad Sumala tahtmist ei täitnud. Naad ei elanud üksteisega rahu sees ja seaduse järele, waid nende wahel tõusid rijud, ja igauks tegi, mis ta arwas enese meelest õige olewat. Seda oli weel wähe; Sumal keelis neile ära, et naad mitte paganatega sõprust ei pea pidama; aga nemad ei kuulnud seda keeldu, waid sõbrustasid paganatega ja hakkasid nende järele wäärjumalaid kummardama. Seepärast jättis Issand Gebrea rahwast ilma oma abita, ja pagana rahwas, kes nende ligi-lähidal ümber-kandus elasid, hakkasid neile liiga tegema. Aga kui Gebrea rahwas oma patu üle kahetsesid, siis aitas Sumal neid jälle ja läkitas neile peastjaid, kes walitsust nende üle enese kätte wõtsid, neid nende waenlaste käest ärapeastisid ja ebajumalad ärähäwitasisid. Neid peastjaid hüiti kohtumõistjateks. Kohtumõistjatest olid kõige kuulsamad: Riideon, Simpson ja Saamuel.

Kui Midjani rahvas Israeli rahwa peale tulid ja seitse aastat nende maad riisusid, ja Israeli lapsed omad patud kahetsedes Sumala poole hüüdsid, siis kutsus Sumal oma Ingli läbi Riideoni oma rahwast peastma. Riideon kogus 32,000 meest kokku, aga Sumala juhatuse järele walitses ta nende seast üksnes kolm sada meest wälja. Nende meestega, kes ilma sõariistata olid, üksnes Sumala abi peale lootes, wõitis Riideon arutu suure waenlaste wäe ära. Dõse, kui waenlased magasid, andis ta oma sõameestele pasunad ja põlewad tõrwaksed, mis kruuside sisse olid peidetud, kätte ja seadis naad Midjani leeri ümber; antud märgi järele löid need mehed omad kruusid puruks, ajasid pasunad ja hüüdsid suure healega: „Jehowa ja Riideoni mõök!“ Waenlased ehmatasid ära ja hakkasid pimedas üksteist tapma ja põgenesid ära. Riideon ajas neid taga ja hukkas ära neid ja nende peamehi.

Simpson oli omast sündimisest saadil Sumalale pühitsetud mees. Tema oli Sumalast imeline suur ihu jõud antud. Tema hakkas Israeli rahwast Wilistite käest peastma. Ilma mingisuguse sõawäeta wõis tema Wiliste meeste üle wõimust saada ja tegi neile sagedaste hirmu. Ükskord löi tema eesli lõua luuga tuhat Wilisti meest maha.

Prohwet ja kohtumõistja Saamuel oli ka omast sündimisest saadil Sumalale pühitsetud, et ta Roguduse-telgi juures Sumalat teeniks. Lapse põlwes töid tema wanemad teda senna, kus ta ka üles kaswis. Sumal awaldas tema läbi inimestele oma tahtmist; Saamuel peastis Sumala abiga Israeli maa Wilisti rahwa walitsuse alt ära; tema maenitsuse järel hakkasid Israeli lapsed jälle tõsist Sumalat auustama. Saamuel oli Israeli rahwale wäga armas ja tema walitses nende üle ilma kasupiidmata.

17. Kuningas Saul.

Kui Saamuel wanaks sai, siis pani ta oma kaks poega rahwale kohut mõistma. Aga need nõudsid oma kasu taga

ja pöörfid õigust kõveraks. Siis tulid kõik Israeli waned Saamueli juure kokku ja ütlesid, et naad tema poegadega rahul ei ole ja tahtwad, et neil niisama, kui teistel rahwastel, kuningas oleks, kes nende üle walitseks. Siis pani prohwet Saamuel, Jumala käsu peale, Israeli rahwale kuningaks Sauli, Benjamini suguarust, ja walas see juures tema pea peale õli selle tähenduseks, et Jumal temale oma armu ehk wäge annab. Saul sõdis wahwaste oma rahwa waenlaste wastu ja see eest armastas teda rahwas. Aga pea jäi ta Jumala armust ilma, sellepärast et ta Jumala seadust viiete ei täitnud. Ükskord Saul ise tõi Jumalale ohwrit, siis kui seda pidi prohwet Saamuel tooma. Teine kord Jumal kästis Sauli soutumaks pagana Amaliki rahwast ja kõik tema warandust ära häwitada; Saul ei teinud täieste selle käsu järele, waid jättis ellusse selle rahwa kuninga ja paremad elaja karjad. Kuningas püüdis ennast viendada: ta rääkis, et tahtnud need elaja karjad Jumalale ohwriks tuua. Aga prohwet Saamuel ütles temale, et sõnakuulmine ülem on kui ohwrid, ja et Jumala sõna wastu tegemine niisamasugune patt on, kui ebajumalate kummardamine. Pärast seda lahkus Jumala Waim Saulist ära.

18. Kuningas Dawet.

Dawet oli Betlema linna kodaniku Jesse poeg. Jumal armastas Dawetit tema waga kombete ja jumalakarliku elu wiiside pärast. Jumala käsu peale, walas prohwet Samuel palwet tehes õli tema pea peale, ja näitis see läbi ette, et tema Jumala wõitnud mees on, kes Jumalast ärastatud Sauli asemele on ärawalitsetud. Dawet oli weel waga noor, kui ta suure auu sisse sai, seepärast et ta Koliati ära wõitis. Ükskord, kui Gebrea rahwal Bilisti rahwaga sõda tõusis, astus waenlaste leerist wälja suur kange mees Koliat; ta kutsus, et Gebrea meeste seas keegi tema wastu tuleks, naeris neid ja tentas Jumala

nime. Ütski Gebrea meeste seas ei julgenud kange mehe vastu wälju astuda. Siis läks Dawet, Jumala peale lootes ja kuninga Sauli lubaga, waenlase vastu ja wiskas tema lingu kiviaga furnuks ja raius ta enese mõdegaga tema pea otsast ära. Rahwas andis selle eest Dawetile suurt auu. Kuningal Sauli oli kade meel Daweti auu üle ja ta hakkas teda wihtama ja teda kiusama kui oma waenlast. Aga Dawet ei teinud Saulile mingisugust kurja, waid koguni hoidis ja kaitses teda kui Jumala wõitud meest. Pärast Sauli surma walitses rahwas Daweti enesele kuningaks. Dawet wõitis ümberkaudsed pagana rahwad ära ja tegi Gebrea riigi suureks ja wägewaks. Riigi pealinnaks walitses ta Jerusalema. Siin ehitas Dawet Moosese Telgi asemele suure kalli Koguduse-telgi, kelle sisse ta suure auugu Seaduse-laeka wiis. Sest kuningast Dawetist jäid meile pühad psalmi laulud järele, mis Piiblis Daweti laulu raamatus seiswad. Nendes lauludes on palju ettekuulutamisi Lunastajast. Dawet kuulutas ette, et Ta maa peal kannatama saab ja et inimesed Tema käded ja jalad läbi pistwad, Tema üle naerma saawad ja isekeskes Tema riided liisu läbi jagawad; et Tema furnust üles tõuseb ja oma igawese kuningriigi ülesehitab.

19. Kuningas Salomon.

Juba oma elu ajal laskis Dawet oma poja Salomoni kuningaks wõida. Salomon sai kuulsaks oma rikkuse ja suure tarkuse poolest. Kui ta auujärje peale astus, siis tõi tema Jumalale ohwrit ja palus enesele mõistlikku südant, et jumalakartlikult rahwale kohut mõista. See oli hea Issanda meelest, ja Ta andis Salomonile mõistliku südame, niihästi ka auu ja rikkust. Oma tarkust näitis Salomon pea pärast auujärje peale astumist. Tema juure tulid kohtusse kaks naest ühe elawa lapsega. Üks neist rääkis: „seesinane lämmatas ööse kogemata oma

lapse ära ja pani teda minu kõrva, aga minu elava lapse võttis enesele." Teine naene, kes oma kätte peal elawat last hoidis, vastas: „ei, see elav laps on minu poeg, aga surnud laps on sinu poeg." Salomon teadis, et ema enam poega armastab, kui võeras naene, ja küstis: „raiuge see laps mövegaga pooleks ja andke ühele üks pool, teisele teine." Neid sõnu kuuldes, hüidis üks neist naestest: „andke see laps elavalt temale;" aga teine ütles: „ärge saagu minule, ega temale; raiuige pooleks." Nõnda sai Salomon teada, et esimene naene lapse ema oli, ja küstis temale elava lapse anda.

Salomon ehitas Jerusalemas suure ja ilusa õige Jumala templi, kuhu ka Seaduse-laekas sai Tarveti Telgist wiidud. Kui preestrid Seaduse-laeka templisse wiisid, siis täitis Issanda auu kui pilw kõik templi, ja taewast langes tuli walmistud ohwite peale.

Salomoni walitsuse ajal elas Gebrea rahwas õnnelikult ja rahu sees. Kõne tema rikkusest ja tarkusest läks igale poole ümberkaudu laiali, ja mitmed käisid Jerusalemmas Salomoni rikkust ja auu ja tarkust vaatamas.

20. Gebrea riik lahkus kaheks.

(Israeli riigi langemine. Juuda riigi hukkaminemine.)

Pärast Salomoni surma Gebrea riik lahkus kaheks: Juuda riigiks (Juuda ja Benjamini suguarudest) ja Israeli riigiks (teistest 10 suguarust). Juuda ja Israeli riigi rahwa wahel tõusid tülid ja rijud. Naad hakkasid õiget Jumalat äraunustama ja ebajumalaid kummardama. Selle eest nuhtles neid Jumal wangi põlwega. Israeli riigi rahwas sattusid wangi Assuria rahwa kätte ja said kesk Aasia maad laiali pillatud, kus naad igaweste jäid. Nende maale said võera maade inimesed asunud. Need võeramaa inimesed läksid seie jää-

nud Israeli rahwaga segamini, ja sedawiisi lõusis uus rahwas, keda Samaria rahwaks nimetati.

Suuda riigi rahwas said 100 aastat pärast seda Baabeli wangi wiidud. Baabeli kuningas Nebukadnetšar rikkus Jerusalema linna ja põletas Salomoni templi ära. Templi põlemise ajal kadusid ära ka Seaduse-laekas ja käsu lauad. Selle Jerusalema ja templi ärarikkumise mälestuseks seadsid Gebrea rahwas enesel paastu.

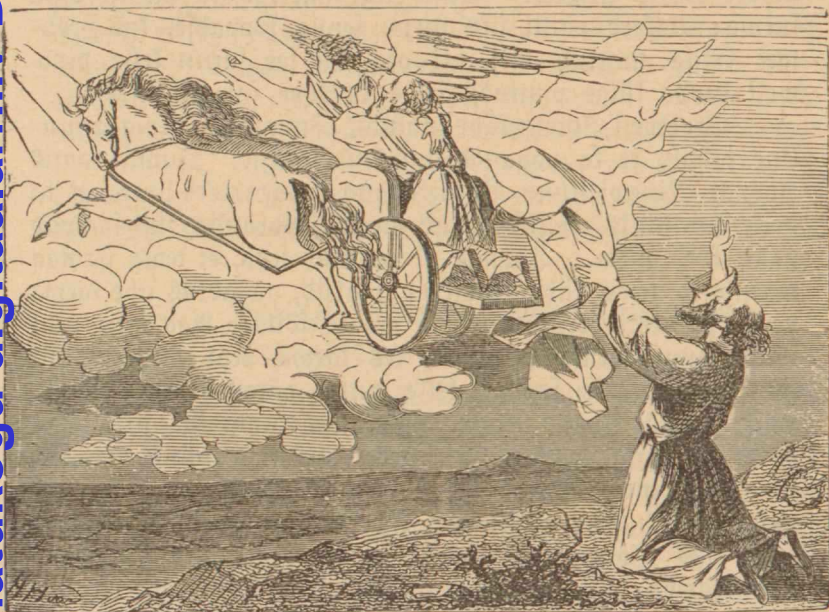
21. Israeli riigi prohwetid.

(Elias, Eliša ja Joonas.)

Issand ei jätnud Gebrea rahwast mitte maha, et naad kül Teda tihti äraunustasid. Ta läkitas neile oma saadikuid; keda prohwetiteks nimetati. Prohwetid rääkisid Jumala nimel kõigile tõtt, kurja inimestele kuulatasid naad Jumala nuhtlust ette; aga jumalakartliku inimesi trööstisid naad oma ettekuulutamisega tulewast Lunastajast. Selle tunnistuseks, et neid tõeste Jumal on läkitanud, tegid naad imetegusid. Kurjad inimesed ei sallinud prohwetisi, waid teutasid neid, wiskasid neid muda ja kiwidega, mõnikord tapsid neid koguni ära; jumalakartlikud inimesed uskusid prohwetisi ja wõisid neid kuulda.

Prohwet Elias noomis waljuste Israeli rahwast eba-jumalate kummardamise pärast ja oli Jumala wiha ettekuulutajaks. Ta ütles ette, et Jumal Israeli rahwast kolme aastase põua ja näljaga nuhelda wõtab. See ettekuulutamine läks tõeks. Kolm ja pool aastat ei olnud wihma taewast ega kastet maa peal. Algas suur põud. Elias elas sel ajal ühe jõe ääres Jordani kohal, ja kaaranad töid temale leiba ja liha hommiku ja õhtu, ja tema jõi jõest. Aga kui jõgi ära kuiwis, siis läks tema Sarepta linna. Siin toitis teda üks lest naene, kellel Elia sõna järele ei lõppenud jahu wakast ega wähenenud õli

Kruusist kõigil pöua ajal. Kui rahwas meelt parandas ja Jumalalt armu palus, siis palus prohwet Jumalat, et Ta wihma maa peale saadaks, ja Jumal wõttis seda palwet

kuulda. Et rahwast enam selles uskus fiinitada, et aga üks ainus Jumal on, ja et enam teisi jumalaid ei ole, prohwet palus Issandat tuld taewast maha saata, mis tema ohwri ära põletas. Eba-jumalate preestrid ei wõinud oma palwega seda teha, ja Elias nuhtles neid surmaga kui Jumala rahwa ehitajaid. Prohwet Elias sai oma püha elu pärast elusalt taewa wõetud tulise wantri peal. Seda nägi tema jünger prohwet Elisa.

Prohwet Elisa oli Jumala helduse kuulutaja, ja tegi palju imetegusid, nii kui: ühe peutäie soolaga, mis ta hallikasse wiskas, tegi ta selle wee kõlblikuks joomise tarwis; kahekümne odra leiwaga toitisi tema sada inimest; natukefe

öli, mis ühe lese naesel oli jäänud, tegi ta nii paljaks, et temast mitu astjat täis sai; oma palve läbi äratas surnust ühe poisikese üles, ja tegi Siiria maa mehe Naamani pidali tõbest terveks. Elisa tegi imetegu ka pärast oma surma: ükskord panti üks furnu senna koopasse, kus prohwet Elisa maetud oli; nii pea kui see furnu keha prohwetil luude külge puutus, ärkas ta kohe surnust üles.

Prohweti Soona läbi kuulutas Sumal, et Tema armuline tahab, et ka paganad lunastud saaksid. Sumal saatis Soonat Ninewi linna, Israeli rahwa waenlaste juure, et ta neile kuulutaks, et kui nemad meelt ei paranda, siis saawad naad kõik hukka. Soonas ei tahtnud seda, et tema isamaa waenlased tema läbi peastetud saaksid, ta astus ühe laewa peale ja tahtis koguni teisele maale sõita. Aga mere peal tõusis suur torm; paganad, kes laewa peal olid, heitsit liisku, et teada saada, kelle patu pärast torm tõusis. Liisk langes Soona peale. Prohwet tunnistas üles oma pattu Sumala vastu, ja ütles: „wiskage mind meresse, siis jäeb meri soiku.“ Nii pea kui Soonas sai meresse wifatud, jäi torm walfseks. Ja Sumal saatis ühe suure kala, kes Soona ära neelas; ja tema oli kala sisikondas kolm päewa ja kolm ööd ja palus seal Sumalat. Kolme päewa pärast käskis Sumal kala, ja tema heitis Soona wälja mäele. Ja Sumal käskis uueste Soonat, et ta peab Ninewi linna minema ja seal rahwale meeleparandamist kuulutama. Niid täitis Soonas Sumala käsku ja läks Ninewi. Kui Ninewi rahwas prohwetil ahwardawat jutlust kuulsid, siis parandasid nemad oma meelt, paastusid ja palusid Sumalalt armu, ja Sumal andis neile andeks.

22. Prohwetid, kes Suuda riigis elasid.

(Jesaja ja Mifa.)

Prohwetitest, kes Suuda kuningriigis enne wangi wii- mist elasid, oli kõige kuulsam Jesaja. Tema rääkis selgemine,

kui kõik teised prohvetid, tulewast Lunastajast. Ta kuulutas ette, et Lunastaja saab Jumal ja inimene olema ja Neitsist sündima, et Ta rohkest Püha Waimu armuandeid saab ja seepärast Messias ehk Kristus (salwitud mees) saab olema, et Ta imetegusid saab tegema; Tema sõna järele jalutumad saawad kaima, pimedad nägema ja surnud ülestõusma; et teda wiiakse tapmisele kui talle, et Teda hukka mõistetakse kui kurjategijat, ja et Tema oma kannataniste läbi inimesi patust äralunastab, tõe ja rahu kuningriigi asutab, ja et Tema kuningriigil ei saa otsa olema. — Prohwet Miika kuulutas ette, et Lunastaja Betlemas sünnib.

23. Juuda rahwas Babeli wangis.

(Prohwet Daniel. Kolm noort meest.)

Juuda rahwas oli Baabeli wangis 70 aastat. Neil oli väga raske selles wangi-põlwes wõeral maal. Aga see õnnetus saatis neile kasu. See wangi-põlw pööris neid jälle tõsise Jumala poole ebajumalate teenistusest. See wangi-põlw tõi ka paganatele kasu. Nemad said tõsist Jumalat ja tema auu tundma, ja palju nende seast uskusid Tema sisse. Sel ajal, kui Juuda rahwas wangis oli, saatis neile Jumal suure prohveti Taanieli. Taaniel oli weel poisikene, kui teda wangi wõeti, ja ta kaswis Baabeli kuninga Nebukadnetsari juures üles, ühes oma sõbradega: Anania, Msaria ja Missaeliga. Et küll noored mehed paganate seas ülestaswasid, siiski pidasid naad kõwaste oma usu seadust: nemad ei söönud seda rooga, mis nende teaduse järele oli ärakeeldud, ja palusid kuninga käest luba ükspäinisi leiba ja aiawilja süüa. Kui nende õppimise aeg otsa lõppes, said nemad kuninga teenistusesse. Ka nüüd pidasid nemad kindlaste oma usku, et küll mõnikord neid sellepärast taheti ärahukata. Taanieli sõbrad said tulise ahju sisse wisatud, seepärast et naad kuld kuju ette ei kumardanud; aga Issand peastis neid imelikul wiisil sest

surmast: Ta saatis oma Ingli, kes tule palavust wiluks kasteks muutis. Taaniel ise sai nälginud lõukoerdele nende auku wifatud, sellepärast, et ta oma seaduse järele Sumalat palus; aga lõukoerad, Sumala käsu järele, ei puutunud prohwetit. Taaniel ütles ette, et Kristus tuleb maa peale nelisada üheksakümmend aastat pärast seda, kui Suuda rahwale saab kuninga poolt luba antud uueste Jerusalema linna müürid ülesehitada.

24. Suuda riik pärast Paabeli wangi.

(Suuda rahwa tagasitulemine wangist. Uue templi ehitamine. Kannatajad Eusu ja isamaa eest Makkabeid. Lunnastaja ootmine.)

Kui 70 wangi-aastat otsa lõppesid, siis wõitis Persiamaa kuningas Kores Paabeli kuningriigi enese alla ja andis Suuda rahwale luba omale maale tagasi minna.

Suuda rahwas läks omale maale tagasi ta ehitas Jerusalema uueste üles, ja endise templi asemele sai uus tempel ehitatud. Esiotsa oli neil väga raske seal ärariisutud maal elada. Aga armuline Sumal läkitas neile prohwetid Aggaia, Sakaria ja Malakia, kes neid kinnitasid ja trööstisid. Aggaia ütles ette, et selles uues templis Kristus ilmub; Sakarias ütles ette, et Kristus saab suure auuga Jerusalemma minema eeslisälu selgas; aga Malakia kuulutas ette, et enne Kristust Tema Selkäija tuleb.

Esite oli Suuda rahwas Persia kuningate walitsuse all. Sel ajal pidi nende peale suur õnnetus tulema. Üks kuri inimene Aman andis Persiamaa kuningale nõu kõiki neid Suuda mehi ärarahkata, kes oma maale tagasi ei läinud, seepärast et naad Persia riigi waenlased pidid olema. Kuningas andis juba käsu wälja, mil päewal naad pidid ärarahkatud saama. Aga sellest hukatusest peastis neid oma palwega kuninga ees kuninga abikaas Ester, kes Suuda rahwa sugust oli. Selle lou mälestuseks seadis Suuda rahwas P u r i m p ü h a.

Pärast langes Juuda rahvas Kreeklaste walitsuse alla, kes Persia riigi äravõitsid. Sel ajal sai Püha Kiri Gebrea keelest Kreeka keele ümberpandud; sest see keel oli siis enamiste kõige rahwaste seas pruugitaw. Kreeklaste walitsuse all oli Juuda rahwal suur häda ja wiletsus. Kreeklased seadsid Jerusalema templisse ja igale poole Juuda maal ebajumalate kujud ja sundisid wägise, piinamistega Juuda rahwast ebajumalaid kummardama. Aga Juuda rahwas seisis kindlaste oma usu eest, kannatas palju piinamisi ja oli walmis kõiksugused piinamised tema eest ärakannatama.

Kõigekurjem Juuda rahwa piinaja oli Siiria maa kuningas Antioch Epivan. Tema ette toodi ükskord üks Juuda naene Salomonias oma seitsme pojaga. Neid pekseti kaua piitsadega, käsiti ärakeeldud rooga süia, aga nemad wastasid ka piitsa hoopide all: „ennemine sureme meie, kui isamaa seadust ärarikume.“ Siis hakati piinama neid: ema silma all raiuti tema poegadel üks teise järel käed ja jalad otsast ära, siis lõigati neil keeled suust wälja, kisuti nahk seljast ära ja wiimati põletati neid ära. Maad kannatasid kõik seda kindlaste ära ja ei jätnud mitte oma usku maha. Wiimati surmati ka nende ema ära. Ühes nendega sai ärasurmatud ka nende õpetaja, üks wanake Eleesar. Need pühad kannatajad nimetakse: Makabeid. Palju oli ka teisi kannatajaid.

Sel õnnetumal ajal tõusis üks Juuda rahwa preester Mattatias oma poegadega Kreeklaste wastu, naad wõtsid ette oma rahwast wõera piinajate alt ärapeasta. Nende lipu alla kogusid palju mehi, kes kindlad omas uskus olid. Niid tõusis sõda usu ja isamaa wabaduse eest. Pärast Mattatia surma sai Juuda rahwa sõwapealikuks tema poeg Juudas. Ta ajas Kreeklasi mitmest Juuda maa linnadest wälja, puhastas Jerusalema templi ebajumalatest, mis Kreeklased olid senna pannud. Selle mälestuseks sai Juuda rahwal templi uuendamise püha seatud. Aga Kreeklased pidasid ikka Juuda rahwast oma alamateks ja

saatsid weel mitu korda sõawäge nende vastu. Juudas Makkabei sai sõas äratapetud; niisama ka tema wennad pärast teda. Elusse jäi ükspäinuis wanem wend Simon, kes wiimati Kreeklasi sundis Juuda maalt ära tagenema. Mattatia pojad, kes oma elu usu ja isamaa eest ohwerdasid, nimetasse w e n d a d e k s M a k k a b e i d e k s.

Aga Juuda rahwa wabadus ei kestnud mitte kaua. Neid heitsid eneste alla Romlased ja panid neile kuninga's ühe wõera maa mehe Herodese, kes wäga wali ja kuri inimene oli.

Sel ajal, kui Romlased Juuda maa üle walitsesid, lootis kõik Juuda rahwas kindlaste, et pea see tõutud maailma Lunastaja tuleb. Wana seaduse aeg oli juba otja lõppemas; uue seaduse aeg jõudis ligi. Aga wäga mitmel Juuda rahwa seast ei olnud õiget tundmist Lunastajast. Nemed ootasid, et Tema maapealse auu sees tuleb, ja arwasid, et Ta neid Roma rahwa walitsuse alt lahti peastab.

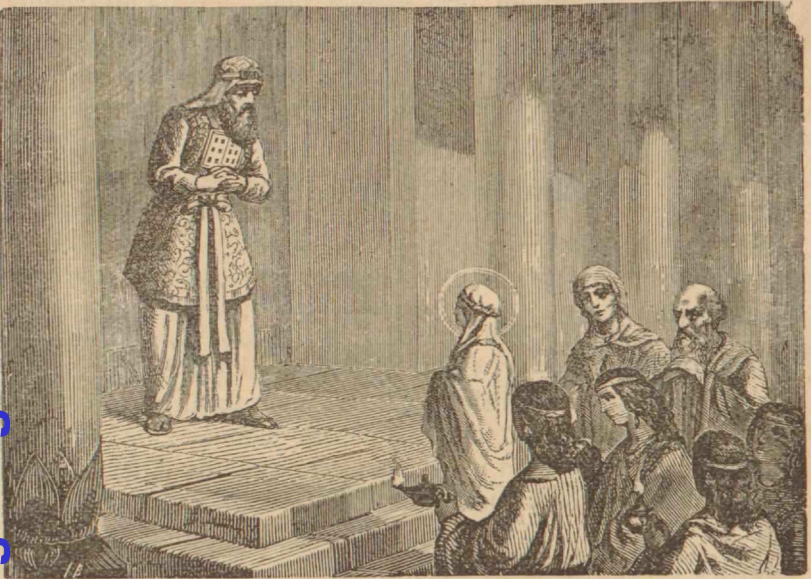
Peale seda olid nemed wäga uhked oma pühaduse üle, arwasid ennast õiglasteks ja otsid Kristust mitte kui pattudest Lunastajat, kuidas Jumalast oli tõutud, waid kui ühte niisugust Jumalast läkitud meest, kes neile nende heategude eest maapealiskõõ õnne annab.

Roma walitsuse ajal sai Juuda maa Palestiinaks nimetud, ja ta oli nelja jausse jautud; põhja poolne jagu nimetati K a l i l e a maaks, keskmine — Samaria maaks, lõune-poolne — Juuda maaks, hommiku-poolne — Jordani taguses maaks ehk Pereats.

Uue Seaduse loud.

25. Neitsi Maria sündimine ja templisse wiimine.

Sel ajal, kui Juuda rahwa wotamise järele Kristus pea pidi tulema, elasid Juuda maal jumalakartlikud inimesed, Sojakim ja tema naene Anna. Sojakim oli kuninga Daweti soust, aga Anna — ülemapreestri Aroni oust. Neil ei olnud lapsi, ja nemed kurwastasid ennast

jelle üle. Naad palusid kõigest südamest, et Issand neile lapse annaks, ja töutasid, et kui Sumal nende palwet kuulda wõtab, siis pühitsewad nemad oma lapse Lemale. Sumal wõttis nende palwet kuulda ja andis neile tütre, kellele nemad nime Maria panid. (Neitsi Maria sündimist pühitseme meie Smal Septembri kuu päewal).

Kui püha Maria kolme aastaseks sai, siis wiisid teda Sojakim ja Anna, oma töutuse järele, teiste tütarlaste saatmisel, templi ja panid teda templi alumise astme peale. Trepi ülemise astme peal seisis ülempreester, kes neid, keda Sumalale pühitseti, templi ukse juures wastu wõttis ja õnnistas; aga templi sisse ei wõinud keegi muu minna, kui üksipäinis preestrid. Aga kolme aastase Mariaga sündis imelik lugu: ta ise läks mööda treppi üles ja astus ülema-preestri ette, ja ülempreester, Sumala juhutamise järele, wiis teda kõigepühama paika, templi pea jau sisse, kuhu

ta ise wõis üks ainus furd aastas kãia. Maria jäi templi juure üleskaswama. Siin hoidis Püha Waimu arm tema südant puhtaks kõigest roojusest ja patust. (Kõigepühama Neitsi Maria templi wiimise päewa pühitseme meie 21sel Nowembri kuu päewal).

26. Rõõmu kuulutamine kõigepühama Neitsi Mariale.

(Kõigepühama Neitsi Maria õiglaste Elisabeti juures, Luk. 1, 26—56.)

Sel ajal, kui Maria templi juures kaswis, surid tema wanemad ära. Kui ta 14-ne aastaseks sai, siis tahtsid tema üleskaswatajad teda mehele panna; aga tema ütles, et ta Sumalale on tõutanud igaweste neitsiks jääda. Siis kihlasid preestrid teda ühe tema sugulasega, elatanud wanakese Josepiga, kellele naad see juures ütlesid, mis tõutust ta Sumalale on tõutanud. Josep elas Naatsareti linnas ja tegi puusepa tööd. Tema majasse läks ka nüüd Maria elama ja aitas Josepiti oma näputööga.

Üksfurd luges ta Püha Kirja. Sel ajal ilmus temale peaingel Raabriel ja ütles: „Ole rõõmus, kes sa oled armu saanud; Issand olgu sinuga, sina õnnistud naeste seas! Püha Waim peab so peale tulema; sa pead Poja ilmale tooma, ja temale nime Jesus panema. Tema peab suur olema ja Teda peab Kõigefõrgema Pojaks hüütama, ja Issand Sumal annab Temale Tema isa Laweti auujärje, ja Tema kuningriigil ei saa otša olema.“ Neitsi Maria wõttis suure alandusega seda rõõmu kuulutust wastu.

Et Maria Sumala Poja, meie Lunastaja, emaks sai, sellepärast nimetame meie teda Sumalasünnitajaks ja arwame teda ülemaks, kui Kerubid ja Serawid on. (Neitsi Maria kuulutamise päewa pühitseme meie 25mal Martsi kuu päewal.)

Pärast Peainigli kuulutamist läks Neitsi Maria rutuga oma sugulase preestri Sakaria naese Elisabeti juure Suuda

linna, lõuna poole Jerusalemast. Kui Elisabet Maria tere-
tamist vastu võttis, siis sai ta täis Püha Waimu ja ütles:
„õnnistud oled sina naeste seas ja õnnistud on sinu ihu
sugu! Sa kust see mulle sünnib, et minu Issanda ema
minu juure tuleb? Sa õnnis on see, kes on uskuud, sest
see peab tõeks saama, mis temale Issandast on öeldud!“
Selle peale hüidis Maria: „Minu hing auustab väga
Issandat, ja mo waim on väga rõõmus Jumala minu
Õnnistegija pärast; sest Tema on waatnud oma ümmar-
daja alanduse peale; sest waata, sest ajast kiitwad mind
õndsaks kõige põlwe rahwas.“ Sa Maria jäi Elisabeti juure
ligi kolm kuud ja läks pärast tagasi Naatsareti linna.

(Kiituse laulus Jumalajünnitaja auuks.)

27. Kristuse sündimine ja karjaste kummardamine.

(Luf. 2, 1—21. Matt. 1, 18—25.)

See aeg tuli juba ligi, millal Kristus pidi sündima.
Sel ajal andis Roma Keiser käsu wälja, et peab üleüldine
rahwa hingefirjutus saama, mis tarbeks iga Juuda meest
kästi senna linna miina, kust tema esiwanemad pärit olid.
Josep ja Maria olid kuninga Laweti soust ja sellepärast
pidid naad Naatsaretist Laweti linna — Betleemma minema,
kus prohwetite ettekuulutamiste järele Kristus pidi sündima.
Siin ei olnud neil kuskil kohta, ja naad läksid linna ligidale
ühe koopa sisse, kuhu sandi ilma ajal karjatsed oma karja
ajasid. Waat', siin koopa sees võsel (5508 aastat pärast
maailma loomist) sündis Neitsist Mariast Poeg, kes ei
olnud mitte üks liht inimene, waid oli ühes ka Jumal, oli
Jumal ja inimene. Neitsi Maria mählis Jumaliku Lapsukese
mählme sisse ja pani Teda söime sisse.

Betleema karjatsed olid esimesed, kes Lunastaja sündimi-
sest teada said. Kristuse sündimise võsel olid nemad oma
karjaga wäljal. Ükste nägid naad ühte imelikku walgust, ja

neile ilmus Jumala Ingel. „Ärge kartke,“ ütles neile Ingel, „ma kuulutan teile suurt rõõmu. Tarveti linnas on Lunastaja sündinud, kes Kristus Isand on. Ja vaat', see olgu teile täheks: teie leiate Lapsukese mähtme sisse mähitud ja sõimes magawat.“ Sel ajal ilmus taewa peal palju Ingliseid, kes Jumalale kiidu lauulu laulsid: „auu olgu Jumalale kõrges ja rahu maa peal, inimestest hea meel.“ Ingliseid kadusid wiimate ära, ja pimedus kattis jälle maad. Siis läksid karjatsed koopasse ja leidsid seal sõimes mähtmete sisse mähitud Lapsukese. Nemad kummardasid Teda kui Jumalat ja rääkisid Josepi ja Mariale, mis naad olid kuulnud ja näinud. Kahetsamal päewal, Juuda rahwa wiisi järele, wiigati Lapsukest ümber ja anti Temale nimi Jesus, mis tähendab Lunastaja. (Kristuse sündimise püha pühitsemise meie 25. Detsembri kuu päewal.)

Minusündinud Jumala Poeg, Kellel Jumala Isaga üks olemine on, sai liha sisse ja inimeseks, see on, wõttis

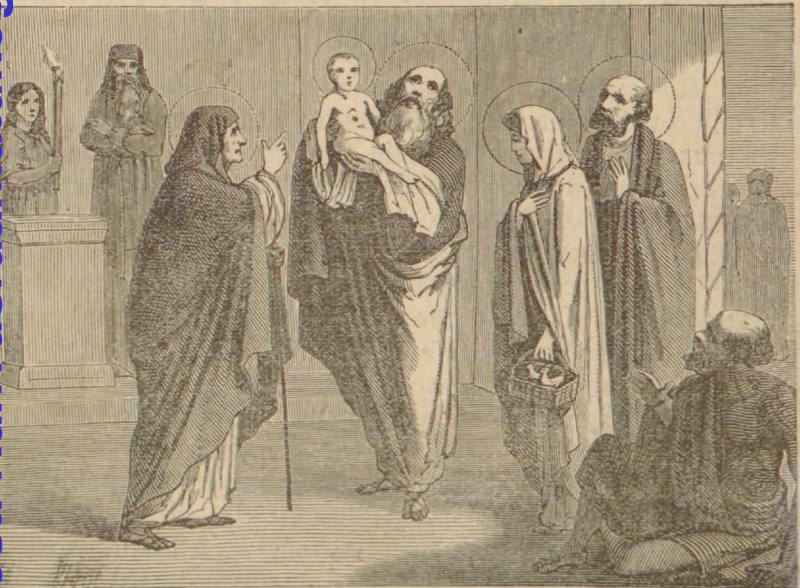

Enesele Neitsilt Marialt, pärast seda kui Püha Waim tema peale tuli, inimese ihu ja hinge, aga ilma patuta, ja seda wiisi sai täielikuks inimeseks, ühes sellega ka Jumalaks jäädes. Jumala Poeg sai inimeseks meie, inimeste, pärast, et meid kurabi meele walla alt ärapeasta, pattudest äralunastada ja Jumalaga äralepitada, õigust ja armastust meile õpetada ja oma järelkäijatest ühte riiki ehk, teistiti ütelda, ühte pere seada, kus Jumal on Isa, aga inimesed Tema lapsed ja teine teise wennad.

28. Issanda wastuwõtmine templis.

(Luf. 2, 22—38.)

Moosese seaduse järele, sai iga esisündinud poeglaps neljakümnendamal päewal pärast sündimist templisse toodud, ja siin toodi tema eest ohwrit: rikkad inimesed töid ohwriks

wasika ehk vina, aga waesed — kaks tui poega. Neitsi Maria tõi oma Lapse templi kabe tuiga. Siis elas Jerusalemmas üks väga elatand mees, Simeon, kellele Jumala Waim oli teada annud, et ta enne ei sure, kui ta Kristust näha ei saa. Simeon wõttis templis Lapsukesest Jesuse wastu, sai Jumala ilmutamise läbi teada, et ta maailma Lunastaja on, wõttis Teda oma käte peale ja nimetas Teda paganate walguseks ja Israeli rahwa auuks (Diglast Simeoni meie nimetame Jumala wastuwõtjaks). Seltsamal ajal oli ka templis üks väga elatand naesterahwas Anna — prohwet, kes 84 aastat lest oli. Tema ka kiitis Jumalat ja rääkis kõigile, et töutud Lunastaja on juba ilmunud. (Issanda wastuwõtmise päewa pühitseme meie 2sel Webruari kuu päewal.)

29. Tarkade kummardamine. Püha pere põgenemine Egiptusemaale ja sealt tagasitulemine.

(Matt. 2, 1—23. Luf. 2, 39—40, 52.)

Kui Jesus oli sündinud, siis ühe imeliku tähe juhatamise järele tulid targad hommiku poolt Jerusalemma ja küsijid: „Kus on see sündinud Juuda rahwa Kuningas? Meie nägime tema tähte hommiku maal ja tulime teda kummardama.“ Need tarkade järelpärimised ehmatasid kuninga Herodesese ära. Tema küsis kirjatundjate käest: „kus Kristus peab sündima?“ — Temale wastati: „Betlemas.“ Siis ütles Herodes seda tarkadele ja palus neid: „kui teie selle Lapse leiate, siis andke minule teada, et ka mina tulen Teda kummardama.“ Targad tulid Betlemma ja nägid ühe maja kohas see imeliku tähe seiswat. Naad läksid sinna majasse ja leidsid sealt Lapsukesest Jesuse tema emaga; naad kummardasid teda kui Jumalat ja andsid temale andid: kulda, wirukit ja mirri. Nemad tahtsid Jerusalemma minna ja Herodesele sellest lapsukesest kõnelda, aga teisel wõsel ilmutas Jumal neile unes, et naad

mitte Herodesse juure tagasi ei läheks, ja naad läksid teist teed oma maale tagasi.

Kui Herodes kuulda sai, et targad olid kodu läinud, siis käskis ta Petlemas ja tema ümberkaudu kõiki poeg-lapsi, kes kaheaastased ja nooremad seda olid, äratappa. Tema tahtis nende seas ka Kristust äratappa. Sumala käsu järele põgenesid Jõsep ja Maria oma Pojaga Egiptusemaale, enne kui tapjad tulid. Selle aja sees oli Herodese käsk täidetud: tema teenrid tapsid Petlemas ja Juuda maal 14,000 poeglast ära. Pea pärast seda suri Herodes ära. Siis tulid Jõsep ja Maria Lapsukesse Jesusega jälle tagasi ja asusid Naatsareti Galilea maale elama.

30. Kaheteistkümmne aastane Jeesus pühas templis.

(Luk. 2, 40—52; Mart. 4, 3.)

Naatsaretis elas Jeesus Kristus kolmekümne aastani; seal kaswis Ta ja sai kangeks waimus, täis tarkust, ja Sumala arm oli Tema peal. Kui ta kaheteistkümmne aastaseks sai, siis wõtsid Jõsep ja Maria teda enesega kaasa Jerusalemma Paasa pühaks. Kui naad omad palwed olid teinud ja ohwrid toonud Jerusalema templis, siis läksid naad jälle kodu tagasi. Linnast wäljamineks, ei pannud nemad tähele, et Jesust nendega ei olnud. Esite ei teinud see neile muret, naad mõtlesid, et ta taga tuleb, ühes teistega; aga kui naad juba ühe päewa tee olid ära läinud, siis hakkasid teda otsima sugulaste ja tutwate hulgast, kes ka pärast pühapidamist kodu läksid, ja kui naad teda ei leidnud, siis ruttasid tagasi Jerusalemma. Seal leidsid naad Jesuse Kristuse templis. Ta istus seal kirjatundjate keskel, küsis neilt ja pani neid imetlema oma mõistuse ja wastamistega. Tema ema läks tema juure ja ütles: „Poeg, mis sa

meile nõnda oled teinud? Waat', mina ja sinu isa olemine
sind suure waewaga otsinud." Jeesus Kristus wastas
neile: „Mis see on, et teie Mind olete otsinud? Eks
teie ei teadnud, et Ma ses pean olema, mis Mo Isa päralt
on.“ — Nende sõnadega näitas Jeesus Kristus, et Sumal
Tema Isa on, ja et Temale Sumalast on üks iseäraline
tegu täita antud.

Pärast seda läks Kristus Josepi ja Mariaga Naatsa-
reti tagasi ja kuulis nende sõna. Ta kaswas seal tarkuses
ja armus Sumala ja inimeste ees. Ta tegi puusepa tööd.

Jeesus Kristus andis meile eeskuju, et meie peame
oma wanemaid ja kaswatajaid auustama, oma jõudu
mööda waewa nägema ja mitte mingisugust kasulikku tööd
alwaks pidama.

31. Kristuse Selkäija ja Nistija Joannes.

(Luf. 1, 5—25 ja 57—80; Matt. 3, 1—12; Luf. 3, 2—18. Joann. 1, 19—27.)

Sel ajal kui Kristus pidi sündima, elasid Juuda
maal wagad inimesed — üks preester Sakarias ja tema
naene Elisabet. Krua aega ei olnud neil lapsi; see waewas
neid wäga ja naad palusid, et Sumal neile ühe lapse annaks.
Issand wõttis nende palwet kuulda. Üksford ilmus Saka-
riale templis peaingel Raabriel ja ütles, et temal sünnib
poeg Joannes, kes Püha Waimu peab saama ja rah-
wast Lunastaja wastuwõtmisele walmistama. Et Saka-
rias ja tema naene juba wanad olid, seepärast ei uskunud
tema peaingli sõnu ja jäi tummaks senni, kunni poeg sündis.
Kruus kuud enne Kristuse sündimist sündis Sakariale
poeg. Lapsepõlwest saadik elas Joannes kõrbes; tema
sөөк oli rohutirtsud ja metsmesti; tema jõi paljast wet,
kandis kaameli karwust riidet, ja tema wөөl oli nahk wөө.
Kui ta kolmekümne aastaseks sai, siis hakkas ta, Sumala
käsu järele, Jördani jõel Kristuse ilmunisest kuulutama.

Igalt poolt käis rahvas kofku tema jutlust kuulamas. Nendele, kes ta juures käisid, rääkis Joannes: „Parandage meelt, sest taewa riik on ligi tulnud,“ ja igaihte maenitses ta tema tarwidust mööda. „Mis peame meie tegema?“ küsisid wariseerid. Need olid niisugused inimesed, kes kangeste oma seadust ja wana õpetajate suusõna õpetusi täitsid, ise ennast õiglasteks arvasid ja teiste wastu armutumad olid. Joannes õpetas neid: „kellel laks kuube on, see andku sellele, kel ei ole, ja kellel rooga on, see tehku nõndasamuti.“

Tõlnerid, maksude korjajad, küsisid ka temalt nõndasamuti. Nendele ta ütles: „ärge püüdke enam, kui teile on seatud.“ Sõameeste küsimise peale: „mis meie peame tegema?“ wastas Joannes: „ärge tehke kellelegi liiga, ega pettust ja olge oma palgaga rahul.“ Kes omad patud kahetsesid ja tunnistasid, neid ristis Joannes Jordani jões.

Mitmed mõtlesid, et Joannes ongi Kristus, kellest prohwetid ettekuulutasid. Aga Joannes wastas: „mina ei ole mitte Kristus; Tema tuleb pärast mind; mina ep ole wäärt Tema kinga paela lahti peasta.“ Sellepärast meie nimetame ka Joannest Issanda Tõlkäijaks.

32. Issanda Jესuse Kristuse ristmine.

(Matt. 3, 13—17; Luf. 4, 1—13.)

Üksford teiste hulgas tuli prohwetid Joannese juure ka Jესus Kristus ja sai temast ristitud Jordani jões. Kui pärast ristmist Kristus weest wälja astus ja palus, siis tehti taewad lahti, ja Jumala Waim tuikese näul tuli Tema peale, ja taewast kuuldi healt: „See on minu armas poeg, kellest minul hea meel on.“ Siis sai Joannes teada, et Jესus on Jumala Poeg, maailma Lunastaja.

(Issanda ristmise päewa meie pühitfeme 6mal Januari kuu päewal.)

33. Jeesust Kristust kiusatakse kõrbes.
Mistija Joannes tunnistas Temast. Kristuse
esimesed jüngrid.

(Luuk. 4, 1—13; Joan. 1, 19—40; 3, 22—29; Mat. 14, 3—4.)

Pärast ristmist Jeesus Kristus läks üksikusse kõrbe, kus Ta nelikümmend päeva ja ööd ilma toiduta paastus ja palves elas. Neljakümmendamaal päeval tundis Ta niisugast kange nälga, mis tihti inimesi pattu tegema ajab. Kurat pruukis seda kiusatust enese kasuks ja püüdis Kristust kurja tahtmise ja teule eksitada, aga see tema püüdmine läks tühja. Jeesus Kristus ajas Eneselt kuradi ära; siis tulid Sumala Inglise ning teenisid teda.

Pärast kiusamist kõrbes tuli Jeesus Kristus Jordani jõe, kus Joannes ristis. Kui Joannes Kristust nägi,

siis ütles ta rahvale: „waat', see on Jumala Lall, kes maailma patud Enese peale wõtab (see on: waat', siin on See, Kes Ennast kõige maailma pattude pärast ohwerdab). Mina nägin Waimu otse kui tuikest taewast maha tulewat, ja Tema jäi Tema peale. Sa ma olen näinud ja tunnistatan, et see sinane on Jumala Poeg.“ Kui Joannese jüngrid, Kalilea maa kalamehed, Andreas ja Joannes, seda Joannese tunnistust kuulsid, siis läksid naad sedamaid Jeesuse järele ja kõnelesid Temaga. Pärast seda kõnet leidis Andreas oma wenda Simonat ja ütles temale: „Meie oleme Messia leidnud,“ ja wiis teda Kristuse juure. Jeesus Kristus nimetas Simonat Peetruseks. Kristus läks oma esimeste jüngritega Kalilea maale. Selle tee käimise ajal uskusid Tema sisse ka Wilippus, Kalilea maa kalamees, ja Natanael ehk Partolomeus, kui ta nägi, et Kristus tema salajad mõtted ärateab.

34. Jeesus Kristus teeb esimese imeteni pulmas Kaana linnas.

(Joan. 2, 1—11.)

Kui Jeesus Kristus pärast ristmist Kalilea maale oli tagasi tulnud, siis kutsuti Teda ühes Tema ema ja jüngritega pulma Kaana linna, mis Naatsareti ligidal on. Pulma pidu ajal puudus wiina. Pererahwas ei teadnud, mis teha. Jumala ema pani seda tähele ja hakkas oma Poega waeste pere-rahwa eest paluma; ta ütles Kristusele: „neil ei ole wiina.“ Jeesus Kristus wastas selle peale: „Minu tund ei ole weel tulnud“ (see tähendab: aeg ei ole weel tulnud Minu jumaliku auu näidata). Aga Maria uskus kindlaste, et Ta Poeg wõtab waesid aidata, ja ta ütles teenritele: „mis Ta teile ial ütleb, seda tehke.“ Tuas seisid kuus suurt wee riista

pesemise tarwis. Jeesus Kristus käsks need riistad weega täita, ja sealt seda wet wotta ja pulma rahwale wiia. Pulma teenrid täitsid Tema käsku, ja waata, nende riistade sees oli kõigeparem wiin. Nõnda tegi Jeesus Kristus esimese imeteu, muudis wee wiinaks. Ja Tema jüngrid uskusid Tema sisse.

35. Armuõpetuse algus. Apostlid.

Kalilea maal ei olnud Jeesusel Kristusel ühte jäädawat elupaika, kus Ta oma pea oleks wõinud warjule panna. Ta läis oma isamaa linnajid ja külajid mööda, ja kuulutas rahwale: „parandage meelt, Jumala riik on ligi jõudnud, uskuge Ewangeliumi sisse,“ see on: hea sõnume sisse lunastusest, ja kutsus Gnese juure kõiki õnnetumaid ja lubas neile rahu anda.

Tema jüngrite hull kaswis iga päewaga suuremaks. Nende seast walitses Tema Gnesele kaksteistkümmend wälja ja nimetas neid Apostliteks, see on: saadikuteks. Nende nimed on: Simon=Peetrus, tema wend Andreas=Gst-kutsutud, Sebedeuse pojad Jakobus ja Johannes, Willippus, Bartolomeus ehk Matanael, Toomas, Mat-teus tõlner, Jakobus Alweuse poeg, Issanda wend, Juudas ehk Laddeus, Simon Silotes ja Juudas Iskariotist.

Nõnda algas Kristus inimeste lunastuse tööd siin maa peal. Oma elu läbi andis Ta meile eenkuju, kuidas meie peame elama, oma õpetusega näitis Ta teed lunastuse poole, oma kannatustega tõi Tema ohwrit inimeste pattude eest, ja nendest, kes Tema sisse uskusiwad, asutas Ta oma taewa riigi siin maa peal, mis on õiguse ja armastuse riik. Nüüd said tõeks proh-wetite ettekuulutamised: inimeste seas ilmus suur Prohwet, Jumala Tall, kes enese peale inimeste patud wõttis, ja Taewa Kuningas.

36. Kauplejate templist wäljaajamine.

(Joann. 2, 13—25.)

Pea pärast seda, kui Jeesus Kristus oli wee wiinaks muutnud, läks Ta Paasa pühaks Jerusalemma. Kui Ta templisje läks, siis leidis ta seal suurt seaduse wastalisk tegu: templi ülemad olid ohwriks toodawate elajaloomade müüjatele ja raha wabetajatele luba annud oma kaubaga seal templi õues seista, kus rahwas Jumalat palus. Jeesus Kristus ajas wihaga kauplejad sealt wälja ja ütles nendele: „wõtke seda siit ära ja ärge tehke Minu Isa koda kauba kojaks.“ Siis astusid templi ülemad Jeesuse ette ja küüsid wihaga: „misga tunnistad Sina, et Sul on meelewaid seda teha?“ Jeesus Kristus nägi ette ära, et Juuda rahwa wanemad Teda saawad wihkama ning Teda ära tapwad ja seepärast wastas Ta: „kiskuge seesinane tempel maha, ja Mina ehitan teda kolme päewa sees uueste üles“ (see tähendab: kui teie Mind ära tapate, Mo ihu — see Jumala templi maha kiskute, siis tõusen ma kolme päewa pärast surnust üles, ja siis saate teie näha, et Mul meelewaid on seda teha). Nemad ei tahtnud seda mõista ning ütlesid selle peale: seesinane tempel on neljakümne kuue aastaga ülesehitatud, ja Sina tahad seda ülesehitada kolme päewaga, ja läksid Tema juurest ära. Jeesus Kristus tegi sel ajal, kui Ta Jerusalemas oli, palju imetegusid, ja palju inimesi uskusid Tema sisse. Sel ajal uskus Tema sisse üks suurtsugu mees Mikodemus.

37. Nistija Joannese pea maharaiumine.

(Matt. 14, 1—12; Marf. 6, 14—29; Luf. 9, 7—9.)

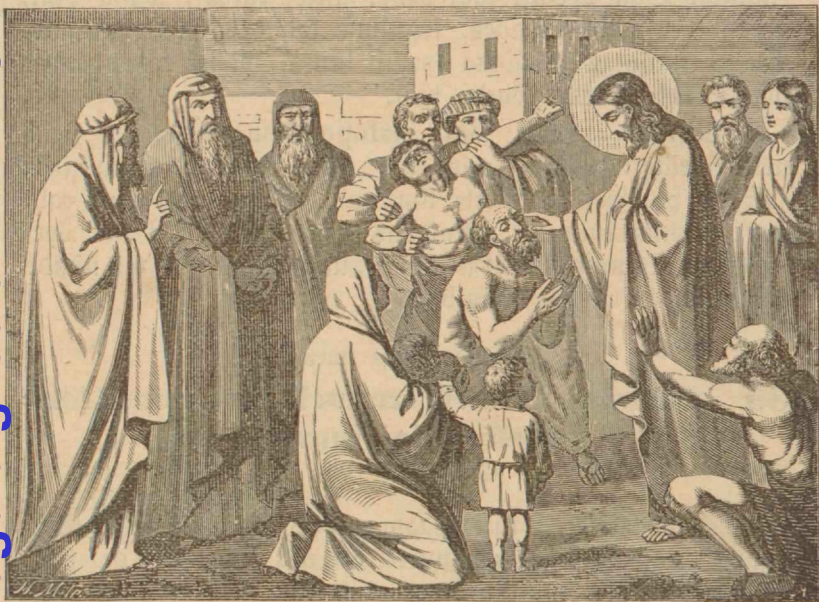
Kristuse Selläija Joannes lõpetas seda tööd, kelle täitmiseks ta oli kutsutud; ta kuulutas meelearandamist ja walmistas sedawiisi rahwast Kristuse wastuwõtmisele ja tunnistas Temaft inimeste ees, ja pärast seda suri ta

kannataja surma tõe eest. Joannes noomis Kalilea maa kuningat Herodest selle pärast, et see oma wenna Wilippuse naese Herodia enesele naeseks oli wõtnud, kui ta mees weel elus oli. See noomimine kibutas kurja Herodia wihale, ja ta sõna mõjus nii palju, et tema mees Joannese wangi torni pani. Aga Herodia kartis, et Joannes ka wangi tornist teda wõib noomida, sest kuningas pidas teda auu sees kui püha meest, ja Herodia wotas aga parajat aega, et teda äratappa. Herodes tegi oma sündimise päewal suure pidu; selle pidu ajal tantsis Herodia tütar Salome, ja see oli Herodese ja tema wõeraste meele pärast, ja kuningas tõutas wandega temale seda anda, mis ta tal palub. Neitsike küsis oma ema käest, mis ta peaks paluma, ja see kostis: „Kristija Joannese pead.“ Kuningas sai väga kurwaks selle tütarlapse palumise pärast; aga et ta kartis, et teised teda walelikuks wõiwad nimetada, kes mitte oma wandega finnitud tõutust ei täida, siis lämmatas ta oma südame tunnistuse heale ära ja kaskis Joannese pea ära raiuda. Sõamees lõi Joannese pea waagna peal kuninga kätte ja kuningas andis seda neitsikesele, ja see wiis ta ära oma emale. Nõnda lõpetas oma elu see suur Prohwet, kellest Kristus ise ütles, et ta ülem on kui kõik, kes naestest on sündinud.

(24mal Juuni kun päewal pühitsetakse püha Kristija Joannese sündimise mälestust; 29mal Augusti kuu päewal peame meie tema surma mälestust.)

38. Jesuse Kristuse imetend ja õpetus.

Pea kõigel Juuda maal hakati rääkima neist imelikust tegudest, mis Jesus Kristus tegi, ja rahwas hakkas hulga kaupa Tema järel käima. Oma ainisa sõnaga walgistas Kristus tormi, käis wee peal otsegu kuiwa maad mööda, wiie leiva ja kahe kalaga söötis Ta wiis tuhat inimest ja ühe sõnaga äratas furnuid üles.

Sfeäranis suure rõõmuga käisid Jesuse juure õnnetu-
 mad, ja ükski ei läinud Tema juurest ära ilma abi ja
 trööstita. Pimedatele andis Ta nägemist, kurtidele kuul-
 mist, alwatutele ihu rammu; pidalitõbised tegi Ta puhtaks,
 ajas kurje wainusid inimestest wälja. Kedaagi ei lükanud Ta
 Gneseft ära: kõik teistest ära põlatud inimesed, patused ja
 paganad said Tema käest abi. Tema nõudis inimeste käest
 üksipäinis, et naad Tema sisse usuksid, ja neid, kes terweks
 olid saanud, maenitses Ta: „waata, ära tee enam pattu, et
 sinuga lugu kurjemaks ei läheks.“ Nende tegudega näitas
 Jesus Kristus selgest, et Jumala riik maa peale on tul-
 nud, et Tema Jumalast on läkitud.

Haigeid terweks tehes, Kristus kuulutas Oma armu-
 õpetust ka sellest, kuidas inimesed peawad elama, et naad
 lumastust wõiksid kätte saada ja taewa riiki minna. Ta

kuulutas Oma õpetust igal pool: järve kaldal, wälja peal, mäe weerul, elu majades, koguduse kodades, ja ka templis. Wahel kuulutas ta Oma õpetust lausa, wahel tähendamise sõnade ehk mõistu kõnede läbi.

Mitmed rahwa seast uskusid Tema sisse, kui naad neid imetähti nägid, mis Ta tegi. Igal pool räägiti: „Suur prohwet on meile ilmunud. Sumal on oma rahwast katsma tulnud.“ Rahwas imetellesid ka Tema õpetuse üle; Temast räägiti nõnda: „ükski inimene ei ole nõnda rääkinud, kui Tema räägib.“

Jesuse Kristuse imeteud.

39. Alwatud inimese terweks tegemine lamaste tiigi juures.

(Joan. 5, 1—16.)

Jesus Kristus tuli Paasa pühiks Jerusalemma. Siin templi ligidal wärawa juures oli üks lamaste tiik. Mõni-kord käis Sumala Ingel tiiki ning segas temas wett, ja oli tähele pandud, et see, kes esimene pärast wee segamist tiiki käis, terweks sai, mis haigus temal ka ial oli. Sellepärast oli tiigi juures alati palju haigeid, kelle tarbeks wiis wõlwitud honet oli ehitud. See tiik ühes wõlwitud honetega nimetati Petesda, see on armu maja. Kristus läks hingamise päewal senna majasse, astus ühe alwatud inimese ligi, kes juba 38 aastat kannatas, ja küüsis: „Kas sa tahad terweks saada?“ Haige wastas: „jah, isand; aga mul ei ole inimest, kes mind tiiki aitaks, kui wett segataks; kui mina tulen, on juba teine enne mind käinud.“ Kristus ütles temale: „tõuse üles, wõta oma woodi ja kõnni.“ See haige sai filmapill terweks ja, Sumalat kiites, wõttis oma woodi ja kõndis, aga pärast läks ta templisse, et Sumalale tänu anda. Siin leidis teda Kristus ja ütles: „Waata, sa oled terweks saanud, ära tee enam pattu, et sulle midagi kurjemat ei

sünni,^a Aga et see hingamise päeval sündis, hakkasid Juuda rahwa wanemad Jesust kiusama ja tahtsid Teda ka äratappa, sellepärast et Ta imetähti hingamise päeval teeb.

Teine kord tegi Kristus ühe alwatud inimese terweks Kapernauma linnas (Matt. 9 p.).

40. Kristus äratob surnust üles lese naese poja ja Zairi tütre.

(Luf. 7, 11—17; 8, 41—56; Matt. 9, 18—26; Marf. 5, 21—43.)

Üks-kord läks Kristus Naini linna ja linna wärawas nägi ühte kurba lugu: surnu kandjad kandsid matmisele ühe lese naese ainust poega. Kristusel oli väga hale meel õnnetu ema üle ja Ta ütles surnule: „Noor mees, ma ütlen sulle, tõuse üles!“ Surnu tõusis istuma ja hakkas rääkima. Rahwas auustas Sumalat, ja kõikis paikus räägiti: „Suur prohwet on meie seas tõusnud, ja Sumal on oma rahwast katsma tulnud.“

Ükskord kui Jeesus Kristus teed käis, tuli Tema juure koguduse koja ülem Zairus (koguduse kodadeks nimetati need kojad, kuhu Juuda rahwas kous käisid palwet tegema ja Püha Kirja lugema); ta langes Jeesuse jalge ette maha ja ütles: „Minu tütreke on suremas, ma palun, tule ja pane omad käed tema peale, et ta terweks saab ja elusse jääb.“ Kristus läks Zairuse maja poole. Tee peal toodi Zairusele teadust: „So tütar on surnud, ära tee õpetajale waewa!“ Aga Jeesus Kristus trööstis teda nende sõnadega: „Ära karda; usu aga, siis peab tema abi saama.“ Kristus läks jenna kotta, kus surnu maas oli, ühes tema wanematega ja kolme jüngriga: Peetruse, Jakobuse ja Joannese, wõttis surnud tütarlapse käest finni ja ütles: „Tütarlaps, ma ütlen sulle, tõuse üles.“ See surnud laps tõusis sedamaid üles ja hakkas käima.

Jesus Kristus käsits temale süia anda. Selle imeteu pärast ehmatasid kõik ära.

41. Kristus waigistab järwe peal tormi ja kääb wee peal.

(Matt. 8, 23—27; Mark. 4, 35—41; Luf. 8, 22—25; Matt. 14, 23—33; Mark. 6, 47—51; Joan. 6, 16—21.)

Üksford juhtus, et Kristus ja Tema jüngrid laewaga üle järwe sõitsid. Kristus magas laewa paras. Korraga tõusis suur torm, laened peksid nii, et naad laewa weega täitsid. Araehmatand jüngrid aratasid Jesuse Kristuse üles ja palusid: „Issand, meie saame hukka, peasta meid!“ Jesus Kristus ütles neile: „Miks pärast olete teie nii arad, teie nõdrausulised?“ Ta tõusis üles ja ütles tormile: ole wait!“ ja laenetele: „olge wagad!“ Ilm jäi waiksels. Kõik kartsid ja rääkisid imetelledes: „kes siis seesinane on, et tema ka tuult ja wett käsib, ja need kuulwad tema sõna?“

Üks teine furd Kristuse jüngrid sõitsid üle järwe. Naad kartsid wäga, sest et torm tõusis, aga Dpetajat ei olnud nendega. Altselt nägid naad, et üks wett mööda nende juure tuli. „See on tont!“ mõtlesid nemad ja hakkasid hirmu pärast kisendama; naad ei tunnud mitte, et see Jesus oli. „See olen Mina, ärge kartke“, ütles neile Kristus. Siis ütles Tema jünger Simon, keda ka Peetruseks hüiti: „anna mulle luba wet mööda Sinu juure tulla.“ Kristus wastas temale: „Tule.“ Peetrus läks wee peale ja tahtis minna, aga, kui ta suurt wee laenestamist nägi, kohkus ta ära ja hakkas wajuma. „Issand! peasta mind!“ hüidis tema. Kristus läks tema juure, hakkas tema käest finni ja ütles: „Miks sa siis kabe-wahel oled, ja nõdrausuline.“ Naad mõlemad läksid laewa, ja ilm jäi filmapilk waiksels. Siis kumardasid jüng-

rid Tema ette ja ütlesid: „Tõeste, Sina oled Jumala Poeg.“

42. Kristus ajab inimesest kurjad waimud wälja Kadara maal.

(Mark. 5, 1—20; Luf. 8, 26—39.)

Üksford läks Kristus oma jüingritega Kadara linna poole, kelle ligidal palju surnumatmise kaljukoopaid oli. Nendes koobastes elas üks kurjast waimust waewatud mees, kes kõikidele hirmu peale ajas. Teda katsuti kinni siduda; aga kurja waimu waewamise ajal kiskus ta ahelad katki, jooksis koobastesse, kisendas seal wõd ja päewad, ning pekkis ennast wastu kiwa. Kui Kristus sealt mööda läks, jooksis see kurjast waimust waewatud Lemale wastu ja kisendas: „Mis on mul Sinuga tegemist, Jeesus, kõigekõrgema Jumala Poeg! ma palun Sind, et Sa mind ei waewa.“ Jeesus kiskus kurja waimu sellest inimesest wäljaminna ja küsis temalt: „Mis so nimi on?“ Kuri waim wastas inimisest: „Region on minu nimi, seepärast et meid palju on.“ Kurjad waimud hakkasid Kristust paluma, et Ta neile luba annaks seakarja sisse minna. Kristus andis seda luba, ja sedamaid seakarja kukutas ennast üle kaela järwe ja uppus ära. Karjatsed jooksid ehmatuses ära ja kuulutasid seda linnas ja maal, aga see kurjast waimust maewatud inimene, kui ta tundis, et kurjad waimud teda enam ei waewanud, istus Kristuse jalge ette maha ja kuulas Tema õpetust.

Sel ajal tulid siia kofku selle maa rahwas, kes paganad olid ja nägid, et see terweks tehtud inimene, keda enne kurjast waimust waewati, Kristuse jalge ees istub, ja naad ehmatasid ära. Karja hukkasaamine tegi nende meeled wäga kurwaks ja naad palusid Kristust, et Ta

nende maalt ära lähets. Siis läks Jeesus Kristus laewa peale. See terweks saanud inimene palus Issandat, et ta võiks Tema juure jääda. Aga Kristus ütles temale: „Mine oma koju omaste juure ja kuuluta neile, mis suured asjad Issand sulle on teinud ja kuidas Ta sinu peale on halastanud.“

43. Kristus söödas 5,000 inimest wiie leiwaga.

(Matt. 14, 14—23; Mark. 6, 34—36; Luf. 9, 11—17; Joan. 6, 5—16.)

Üksford Kristus õpetas kuu rahvast; õhtu jõudis juba kätte. Siis ütlesid jüngrid Temale: See on üks tühi paik, ja aeg on juba õhtu ligi; lasse rahwas ära, et naad wõiwad küllasse minna ja enestele sööki osta.“ Kristus küsis neilt: „waatke, mitu leiba teil on.“ Üks jüngritest wastas Temale: „fiin ühel poisikesel on wiis odra leiba ja kaks kalakest, aga mis sellest saab hulga rahwale.“ Kristus käskis need leiwad ja kalad Gnese juure tuua; Ta õnnistab neid, murdis tükkideks ja andis jüngritele, need andsid jälle rahwale. Kõik söid ja said sõvnuks; pärast seda korjati palukesed kokku, ja neist sai kaksteistkümmend korwi täis. Aga rahvast oli ligi 5,000 hinge, ise naesed ja lapsed. Siis ütlesid rahwas, kes seda imetegu nägid: „Seesinane on tõeste prohwet, kes maailma peab tulema,“ ja tahtsid Jeesust Kristust omaks ilmlikuks kuningaks tõsta, aga Tema kadus nägemata nende seast ära.

44. Kristus teeb Kanaanee maa naese kurjast waimust waewatud tütre terweks.

(Mark. 7, 24—30; Matt. 15, 21—28.)

Üksford läks Jeesus Kristus Kalilea maa põhjapoolse piiride ligi. Siin hakkas üks Kanaanee maa naene Tema järel kisendama: „Issand, Daweti Poeg, halasta

minu peale! Minu tüdrikat waewataksid kurjast waimust kur-
 wataksid." Kristus ei wastand temale sõnagi. Siis palusid
 teda jüngerid: "Saada teda ära, sest tema kisendab meid
 ära." Issand kostis neile: "Mina ep ole mitte läkitud
 kui aga Issraeli sou ärakadunud lammaste juure." Sel
 ajal tuli see (Kaananea maa) naene, kummardas Tema
 jalge ette ja ütles: "Issand, aita mind." Jeesus Kristus
 ütles temale: "Lase esmalt laste kõhud täis saada; sest
 see ep ole mitte hea, et laste leib wõetaksid ja koerte ette
 heidetaksid." Kaananea maa naene ei arwanud ennast
 mitte nii suurte Jumala armu tegude wäärt olewat, mis-
 tugused Juuda rahwale olid osaks saanud; aga ta uskus
 Issaki, et armuline Issand Oma armu ka wiimse inimese
 lapse peale wõtab walada, ja seepärast kostis tema: "Sah,
 Issand, ka koerukesed sööwad neist raasukestest, mis nende
 kandate laua pealt mahalangewad." Siis ütles Jeesus
 Kristus uskja Kaananea naese wastu: "Oh naene! sinu
 usk on suur, sulle sündku nõnda kui sa tahad. Kuri Waim
 on sinu tütrest wäljaläinud." Kui Kaananea naene koju
 tuli, siis leidis ta oma tütre terve olewat.

45. Kümne pidalitõbiste terweks tegemine.

(Lut. 17, 11—19.)

Kui Kristus ühe alewi ligi jõudis, siis tulid Tema
 kümme pidalitõbist meest wastu. (Pidalitõbi on külge hak-
 kaw tõbi, mis arstimise läbi arwa inimesest lahku). Üheksa
 meest olid Juuda mehed, aga üks oli Samaria maa
 mees. Temalt kisendasid nemad Kristuse poole: "Jeesus,
 õpetaja, heida armu meie peale!" Kristus ütles neile:
 "Minge ja näidake ennast preestritele." Juuda rahwal
 oli seadus, et igauks, kes pidalitõbest oli terweks saanud,
 ennast pidi preestriks näitama ja tänu ohwrit Jumalale
 tooma. Sellepärast käsk preestrite juure minna tähendas
 pidalitõbiste kohta, et naad terweks saawad. Haiged läk-

sid ja tee peal said terweks. Aga nende terweks saanud meeste seas üksnes Samaria maa mees läks tagasi Sumalale auu andma. Isjand ütles oma jüingritele, et see wõeras Samaria mees parem on, kui Juuda mehed, kes ise endid õigeks arwasid. Ta ütles: „Eks kümme ole puhtaks saanud? aga kus need üheksa on? Eks muid ei ole leitud, kes oleksid tagasid tulnud Sumalale auu andma, kui aga seefinane wõeramaa mees?“ Ta siis ütles Ta Samaria mehele: „Tõuse üles ja mine, so usk on sind aitnud.“

Jesuse Kristuse õpetus.

46. Jesuse Kristuse õpetus Tema kuningriigist maa peal.

(Luk. 8, 4—15; Mat. 13, 3—9, 18—23; 22, 1—49; Mark. 4, 1—10.)

Jesus Kristus õpetas, et kõik need, kes Tema sisse usuvad, maa peal taewariigi liikmiks saavad, teistiti võelda, et neist Kristuse kogudus saab, ja et selle riigi sisse igaiüks saab, kes usuga Tema õpetuse wastu võtab ja wilja kannab, see on: häid tegusi teeb. Seda seletas Jesus Kristus tähendamise sõnas külwajast.

Kristus ütles: „Waata, üks külwaja läks wälja külwama. Mõned terad kukkusid tee ääre ja ei toonud mingisugust wilja, sest et linnud neid ära söid. Mõned terad kukkusid kaljupealse maa peale, need hakkasid idanema ja tõusid pea üles; aga nende juured ei wõinud kosuda ja oras kuiwas pea ära. Mõned terad kukkusid ohakate sekka, — naad tõusid kül üles, aga ohakad lämmatasid neid pea ära; muiust kukkus hea maa peale ja kandis wilja. Mõni kandis saja wõrra, aga mõni kuuekümne wõrra, aga mõni kolmekümne wõrra wilja.“

Jesus Kristus seletas oma jüingritele selle tähendamise sõna ära. Külwaja on Kristus; seeme — Tema õpetus; maa — inimese hing. Aratallatud maa tee

ääres tähendab hooletumat ja tähelepanemata hinge; tige tuleb ja kisub seda ära, mis tema sisse oli külvatud. Kiwine maa on heitlik süda, kes küll heaste õpetust vastu võtab, aga esimese häda ja kiusatuse ajal teda maha jätab. Dhakline maa on see hing, kes ilmaliku asjade külges kinni on, ja need lämmatawad tema sees Jumala Sõna ära. Hea maa on tähelepaneja, kindel, tühjusest waba hing; niisugune hing võtab Jumala sõna vastu ja kannab wilja — häid tegusi.

Et Kristuse riiki (see on kogudusesse) mitte ükspäinis Juuda rahvas, vaid ka paganad astuda võivad, seda seletas Kristus ära tähendamise sõnas kuninga poja pulmast.

Üks kuningas tegi oma pojale pulmad ja kutsus palju võeraid. Kui kõik waimis oli, siis läkitas ta oma sulasid neid kutsutud võeraid pulma kutsuma, aga nemad ei tahtnud mitte tulla ja mõnda kuninga sulastest peksid naad, mõne tapsid koguni ära. Siis läkitas kuningas oma sõawäe nende vastu wälja; hukkas need tapjad ära ja süitas nende linna põlema; aga pulma kaskis kutsuda kõiki, keda aga teelahkmete peal leida oli.

Kuningas on Jumal; kuninga poeg — Jeesus Kristus; linn — Juuda kuningriik; pulmad — risti-kogudus; pulma kutsutud võerad — Abraami sugu, Juuda rahvas; kuninga sulased — prohwetid; teelahkmete peal olejad on kurja tegudesse ja ebajumalate teenistusesse äraeifinud paganad. See tähendamise sõna õpetab, et Jumal oma kuningriiki paganaid Juuda rahwa asemele vastu võtab, kes Tema sisse ei uskunud.

Et Kristuse kuningriigis maa peal mitte ükspäinis õiglased, vaid ka patused saavad olema wiimse kohtu päewani, seda seletas Kristus ära tähendamise sõnas nisust ja umbrohust. „Taewariik,“ ütles Tema, „on selle sarnane, kuidas üks inimene head seemet oma põllu peale külvas, ja kuidas ühes nisuga ka umbrohi üleskaswis. Sulased tulid

oma isanda juure ja ütlesid: „Kas sa ole head seemet oma põllu peale külwanud, kust nüüd see umbrohi tuli? Isand vastas: „Seda on teinud üks inimene, kes waenlane.“ Sulased ütlesid: „Kas sa tahad, et meie peame minema ja seda umbrohtu wälja kirkuma?“ Aga isand ütles neile: „Ei mitte, et teie ühes umbrohuga nisu wälja ei kisu. Laske mõlemad ühes kasvada lõikuseni. Tuleb lõikuse aeg, siis lõikajad koguvad nisu aita, aga umbrohu põletavad ära.“

(Isand on Jeesus Kristus; seeme — Jumala Sõna õpetus; põld — maailm; nisu — õiglased; umbrohi — patused; waenlane — furat; lõikus — maailma ots; lõikajad — inglid; ait — paradüis, taewariik; tuli — põrg, piina pain).

47. Jeesuse Kristuse õpetus kõigeülemast käsusõnast.

(Matt. 22, 35—40; Luf. 10, 25—28; Matt. 7, 12.)

Üks käsutundja küsis Jeesuse Kristuse käest: „mis sugune on see kõigeülem käsk seaduses?“ Kristus vastas temale: „Sina pead Issandat oma Jumalat armastama kõigest omast hingest, kõigest omast südamest ja kõigest omast meelest. See on see esimene ja kõigesuurem käsusõna. Teine on selle jarnane: Sina pead oma ligimest armastama kui iseennast. Neis kahes käsusõnas on kõik käsk ja prohwetid kous.“

Üks teine kord ütles Jeesus: „kõik, mis teie ial tahate, et inimesed peawad teile tegema, sedasama tehke teie ka neile; sest see on käsk ja prohwetid.“ See tähendab, et armastus Jumala ja ligimese wastu kõige käskluse põhi on.

48. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, kes on meie ligimene.

(Tähendamise sõna armulijest Samaria mehest.)

(Luf. 10, 29—37; Matt 5, 44—48).

Üks käsutundja küsis Jeesuse Kristuse käest: „kes on mo ligimine?“ Kristus ütles temale wastuseks tähendamise

sõna armulikust Samaria mehest: „Üks inimene läks Jerusalemast alla Jeeriku poole. Tee peal sattus ta rööw-
lite kätte: need andsid temale hoopu, riisusid teda paljaks
ja jätsid teda pool surnud maha. Üks preester läks seda-
sama teed; ta nägi seda wiletsat ja läks mööda. Ka üks
Lewit (templi teener) läis seda teed ja tegi niisamuti.
Sõitis seda teed mööda ka üks Samaria mees. Kui ta
seda weriseks peksetud inimest nägi, siis sidus ta tema haa-
wad kinni, tõstis teda oma eesli selga ja wiis teda öömajale;
aga kui ta hakkas äraminema, siis andis peremehele raha
ja palus tema eest hoolt kanda. „Kui sa rohkem ära kulutad,
ütles tema, seda tahan ma tagasi tulesse sulle maksta.“—
Keda sa nüüd neist kolmest arwad selle ligimese olewat, kes
rööwlite kätte oli sattunud?“ küsis Kristus. „Seda, kes
tema peale halastas,“ wastas käsutundja. „Mina, ja tee ka
sina nõndasamuti,“ ütles Jeesus Kristus (see on: aita
ilma järele küsimata seda, kes on hädas, olgu ta oma
inimene või wõeras).

Kuidas meie nende wastu peame olema, kes meie
kurja teewad, sellest ütles Lunastaja nõnda: „Mina ütlen
teile: „armastage oma wihamehi, tehke head neile, kes
teid wihkawad, ja paluge nende eest, kes teile liiga teewad
ja teid tagakiusawad, et teie wõiksite oma Isa lapsiks
saada, kes taewas on; sest tema lasseb oma päiksest tõusta
kurjade ja heade üle ja lasseb wihma sadada õigete ja
ülekohutuste põldude peale.“

49. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, kuidas õndsaks wõib saada.

(Matt. 5, 2—16, 48; Luf. 6, 20—26—36).

Jeesus Kristus ütles oma jüingritele: „Olge armuli-
sed, nõnda kui teie Isagi armuline on; olge wagad, nõnda
kui teie Isa taewas täieste waga on. Teie olete maailma
walgus; nõnda paistku teie walgus inimeste ees (see on,

elage nõnda), et nemad teie häid tegusid näewad ja auustawad teie Issa, kes taewas on."

Kristus andis omas elus meile eeskujuga, kelle järel elades meie võime õndsust taewariigis kätte saada. Tema Issa oli tasane ja alandlik, nuttis inimeste pattude ja õnnetuste üle, oli õige, armuline ja nii puhas südame poolest, et Tema ei olnud mingisugust pattu. Tema ei pidanud kellegi vastu viha. Oli küll inimesi, kes Teda vihkasid, tagakiusasid ja ka Tema peale waletasid; aga kõik seda kiusamist kannatas Ta rahulikult ära, ja palus oma waenlaste eest. Õndsaks nimetas Kristus neid inimesi, kes Tema wiisi järel võtavad elada.

Jesus Kristus ütles:

"Õndsad on need, kes waimus waesed; sest nende pärast on taewariik.

Õndsad on need, kes kurwad on; sest nemad peawad rõõmustud saama.

Õndsad on tasased, sest nemad peawad maad pärima.

Õndsad on need, kellel nälga ja janu on õiguse järel; sest nemad peawad täis saama.

Õndsad on armulised; sest nemad peawad armu saama.

Õndsad on need, kes puhtad südamest; sest nemad peawad Jumalat nägema.

Õndsad on rahu nõudjad; sest neid peab Jumala lapsiks hüütama.

Õndsad on need, keda tagakiusatakse õiguse pärast; sest nende pärast on taewariik.

Õndsad olete teie, kui inimesed teid minu pä-

rast laimawad, ja taga kiusawad, ja räägiwad kõiksugu kurja teie peale, kui nemad waletawad. Rõõmustage ja olge wäga rõõmsad; sest teie palk on suur taewas.“

Waimus waesed on need, kes tundwad, et nende hinges pisut head on, kes alandlikud on, mitte uhked; kurwad on need, kes oma pattude üle kahetsewad; taseased on need, kes armuheitlikud on teiste wastu, kes ise wihased ei ole ja teisi ei wihasta; õiguse järel nälga ja jänu tundwad need, kes õigust nii armastawad, kuidas näljane toitu armastab; rahunõudjad on need, kes ise ei tülitse ja teisi püüdwad äralepitada.

50. Jesuse Kristuse õpetus Jumala eesmuhest.

(Matt. 6, 25—34.)

Kristus õpetas: „ärge muretsege mitte selle eest, mis teie peate sööma, ja mis teie peate jooma, ja mis teie peate selga panema. Teie taewane Isa teab, et teil seda kõik tarwis on. Pange tähele lindu taewa all: nemad ei külwa ega lõika, ega pane kofku aitade sisse, ja teie taewane Isa toidab neid; eks teie ole palju ülemad, kui need? Pange tähele lillekesti wälja peal, kuidas nemad kasvawad, nemad ei tee tööd, ega kedra. Aga Mina ütlen teile, et Salomongi kõige oma auu sees ep ole mitte nõnda olnud ehitud, kui üks neistsinatšist. Nõudke esite Jumala riiki ja tema õigust, siis seda kõik peab teile pealegi antama (see on: püüdke õiged ja armulised olla, siis Jumal annab teile kõik, mis teie elule tarwis on). Seepärast ärge muretsege mitte homse ette. Igal päewal saab küll omast waewast.“ (See on: ärge jätke homseks päewaks seda tööd, mis täna peate tegema; ja tänast tööd tehke, tehke teda hoollega, ärge mõtelge tema juures homse päewa töödest, sest igal päewal on küll omast waewast.)

51. Kristuse õpetus palve wäest ja Issanda palwe.

(Matt. 7, 7—11; Luf. 11, 1—4; Matt. 6, 9—13.)

Palwe wäest õpetas Kristus nõnda: „Paluge, siis peab teile antama; otsige, siis peate teie leidma; koputage, siis peab teile lahti tehtama. Sest igauks, kes palub, see saab, ja kes otsib, see leiab, ja kes koputab, sellele tehakse lahti. Ehk misugune inimene on teie seas, kui tema poeg temalt leiba palub, kas ta peaks temale kiwi andma? Ja kui tema kala palub, kas ta peaks temale mau andma? Kui nüüd teie, kes teie kurjad olete, mõistate häid andid anda oma lastele, kui palju enam annab teie Isa taewas häid andid neile, kes Teda paluwad.“

Üksford Jeseuse Kristuse jüngrid palusid Teda: „õpeta meid paluma.“ Kristus ütles neile: paluge nõnda:

„Meie Isa, kes Sa oled taewas, pühitsetud saagu Sinu nimi, tulgu meile Sinu riik, Sinu tahtmine sündku kui taewas, uõnda ka maa peal; meie igapäewast leiba anna meile tänapäew, ja anna meile andeks meie wõlad, kui ka meie andeks anname oma wõlglastele; ja ära saada meid mitte kiusatuse sisse, waid peasta meid ära sest kurjast. Sest Sinu päralt on riik, ja wägi, ja auu igaweste. Amen.“

See palwe nimetakse Issanda palweks, sellepärast et teda meile Issand Jumala Poeg on annud.

52. Jeseuse Kristuse õpetus sellest, et ei pea oma ligimest hukka mõistma.

(Matt. 7, 1—5.)

Kristus õpetas sellest, et ei pea teisi inimesi hukka mõistma, nõnda: „Ärge mõistke kohut, et teie peale kohut ei mõisteta; sest mis kohtuga teie kohut mõistate, seega peab teie peale ka kohut mõistetama; ja mis mõõduga teie mõõdate, seega peab teile ka mõõdetama. Mis sa

pinda näed wenna filmas, aga palki omas filmas ei pane ja mitte tähele? Ehk kuis tahad ja ütelda oma wenna wastu: lase, ma kisu pinnu sinu filmast wälja; ja waata, sinu filmas on palk? Oh sina salalik! kisu esite palk omast filmast wälja, ja siis seletad sina pinda wälja kiskuda oma wenna filmast.

53. Jesuse Kristuse õpetus pattude andeksandmisest.

(Tähendamise sõna kahest wõlgnikust.)

(Matt. 6, 14—15; 18, 21—35).

Jesus Kristus tõotas patud andeks anda ükspäinis sellele, kes ise oma ligimesele andeks annab.

„Kui teie inimestele nende eksitused andeks annate, siis annab ka teie taewane Isa teile andeks, aga kui teie inimestele nende eksitusi mitte andeks ei anna, siis ei anna ka teie Isa teile mitte teie eksitusi andeks.“

Üksford küsis Peetrus Jesuse käest: „Issand, mitu korda võib wennale tema eksitusi andeks anda? ons küll seitse korda?“ Jesus wastas: „Ei, Mina ütlen sulle: mitte seitse korda, waid ka seitsekümmend kord seitse korda,“ ning ütles tähendamise sõna kahest wõlgnikust. „Ühe kuninga ette toodi üks inimene, kes tale kinnimetubat talenti wõlgu oli (meie raha järele 25,800,000 rubla). Aga kui ta ei wõinud seda wõlga ära maksta, siis käsits kuningas teda, tema naese ja lapsed ja kõik mis temal oli, ära müüa ja maksta. Siis heitis see wõlglane tema ette põlwili maha, kummardas ja ütles: „Issand, kannata minuga! ma tahan sulle kõik maksta.“ Siis sai kuningal hale meel tema üle, ja ta jättis sulase wõla maha. Aga kui see wõlglane kuninga juurest wälja läks, leidis ta ühe oma kaasulasist, kes temale sada teenari raha wõlgu (21 rub. 50 kop.) oli; tema wõttis oma kaasulase kinni ja nõudis tema käest oma wõlga. See

kaasfulane heitis tema jalge ette maha ja palus: „kannata minuga, mina tahan sulle kõik maksta.“ Aga tema ei võtnud seda palvet kuulda ja heitis teda wangi torni. Teised tema kaasfulased nägid seda ja andsid kuningale teada. Siis kutsus kuningas teda enese juure ja ütles: „Sina tige fulane! kõik selle wõla olen mina sulle maha jätnud, sest et sa mind palusid. Eks siis sina ka pidanud armu heitma oma kaasfulase peale?“ Pärast seda kuningas andis teda waewajate kätte, kurni ta kõik wõla pidi ära maksuma. — „Nõnda teeb ka Minu taewane Isa teile, kui teie igaiiks omast südamest andeks ei anna oma wennale tema ekstitusi.“

54. Tähendamise sõna tõlnerist ja wariseerist.

(Lut. 18, 9—14).

Niisuguste inimeste kohta, kes endid arwasid õiged olewat, oma wagaduse üle suurelised olid ja teisi inimesi

põlgasid, ütles Jeesus Kristus tähendamise sõna tõlnerist ja wariseerist. *)

Üks-lord wariseer ja tõlner läksid templisse palwet tegema. Wariseer rääkis kõrkusega: Oh Jumal! ma tänan sind, et mina ep ole niisugune, kui muud inimesed, ega niisugune, kui seesinane tõlner: mina paastun kaks korda nädalas, annan Jumalale kümnist kõigest, mis minul on. Aga tõlner seisis eemal ja ei tohtinud silmigi üles taewa poole tõsta, waid lõi wastu enese rindu ja ütles: „Oh Jumal, ole mulle patusele armuline! Tõest, Mina ütlen teile, et see tõlner läks oma kotta õigeks mõistetud; aga wariseer hukkamõistetud. Sest iga üks, kes ennast ise ülendab, teda alandakse: aga kes ennast ise alandab, teda ülendakse.“

55. Tähendamise sõna kadunud pojast.

(Luk. 15, 11—32.)

Tähendamise sõnaga kadunud pojast õpetas Kristus, et Jumal on helde Isa, kes kahetsejat patust inimest rõõmuga wastu võtab.

Ühel inimesel oli kaks poega. Noorem neist nõudis isa käest oma päranduse jau kätte, ja läks isa majast ära kaugele maale. Seal pillas ta oma wara ära, ja langes waesuse sisse. Nälg tuli kätte, ja hukkalaanud poeg palkas ennast sigade karjateks. Müüd, suures puuduses, tuletas ta oma isa maja meele ja võttis nõuks tagasi minna ja isa juures ennast sulaseks palgata. Aga isa võttis teda kui oma poega rõõmuga wastu ja tegi pidu. Wanem wend tuli sel ajal wäljalt koju. Kui ta majas laulmiste kuulis,

*) Wariseerideks nimetasid Juuda rahwas niisugusid inimesi, kes hoolfaste käsu seadusi ja wanemate õpetusi täitsid; nemad olid suurelised oma armuannete, palwete ja paastude üle, aga ühes olid nemad ka kõrgid ja armutu südamega teiste wastu. Tõlnerideks nimetati tolli raha korjajaid; Juuda rahwas põlgasid ja wihtasid neid.

fiis küsis ta: „Mis see on?“ Temale väldi: „So wend on koju tulnud ja so isa on ühe nuumwasika tapnud, et ta teda on terwelt jälle saanud.“ Wanem wend sai pahasels ja ei tahtnud pidule fiske minna. Isa läks ise teda kutsuma; aga ta wastas: „sina ei ole mulle elades ühte siku tallegi annud, et ma oma sõpradega oleksin wõinud röömus olla; aga sellele, kes so wara on äraraiskanud, oled sa nuumwasika tapnud.“ Isa ütles temale: „mo poeg! sina oled ikka minu juures, ja kõik, mis minu on, on sinu päralt. Müid peaks sinu meel röömus olema, et seesinane sinu wend oli surnud, ja on jälle elawaks saanud; ja et ta oli ärakadunud, ja on leitud.“

(Isa tähendab siin Jumalat; noorem poeg — patust inimest; wanem poeg — käsutundjat, kes oma heategude üle kitleb.)

56. Tähandamise sõna talentidest.

(Matt. 25, 14—30.)

Tähandamise sõna läbi talentidest seletas Kristus ära, et iga inimene peab oma loomu wäed, mis Jumalast tale on antud, teiste kasuks pruukima, Jumala tahtmise järele, ja et ta hooletuma ja kasuta elu eest peab Jumala hirmsa kohtu ees wastust andma.

„Inimese Poeg wõtab nõnda teha, kui üks inimene kes wõerale maale läks, omad sulased kutsus ja andis oma waranduse nende kätte. Sa ühele andis ta wiis talenti, teisele kaks, ja teisele ühe, iga mehele tema jõudu mööda, ja läks warsti ära wõerale maale. Siis läks see, kes wiis talenti oli saanud, ja kauples nendega, ja saatis teist wiis talenti. Nõndasamuti, kes kaks oli saanud, seegi sai teist kaks kasuks. Aga see, kes ühe oli saanud, läks ära ja mattis seda maha, ja peitis oma isanda raha ära. Pitka aja pärast tuli nende sulaste isand ja pidas aru nendega. Siis tuli tema juure see, kes wiis talenti oli saanud, ja pani weel teist wiis talenti kõrwa. See on hea, sina hea ja ustaw sulane, ütles temale isand, sina oled pisiku üle ustaw olnud; mina tahan sind palju üle panna; mine oma isanda röömu sisse. Nõndasamuti ütles tema ka teise sulase wastu, kes kaks talenti tagasi andis ja niisama palju raha weel juure pani, mis ta oma waewaga oli kasuks saanud. Siis tuli ka see ette, kes ühe talenti oli saanud ja ütles: Isand, ma tundsin sind ühe kōwa inimese olewat; sina lõikad, kus sa ep ole küllwanud, ja kogud kokku sealt, kus sa ep ole wälja wiskanud, ja mina kartsin ja läksin ja matsin sinu talenti maha; waata, siin on sul so oma. Isand kostis temale: Sina tige ja laisk sulane, sa teadsid, et mina lõikan, kus ma ep ole küllwanud, ja kogun kokku sealt, kus mina ep ole wäljawiskanud; siis oleksid sa pidanud mo raha andma wahetajate kätte, ja ma oleksin kasuga enese oma jälle

kätte saanud. Seepärast võtke talent tema käest ära, ja andke sellele, kellel kümme talenti on, ja kõlbmata sulane heitke wälja kõige sügawama pimeduse sisse; seal peab olema ulumine ja hammaste kiristamine."

57. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, kuidas waranduse peale peab vaatama.

(Luf. 12, 15—21; 16, 13; Matt. 19, 16—24; Marf. 10, 17—27.)

Jeesus Kristus õpetas, et inimese elu ja õnn mitte warandusest ei tule, ja et waranduse armastus keelab taewariiki minemast.

"Ükski ei wõi kahte isandat teenida," ütles Jeesus Kristus, "Sumalat ja mamonat" (rikkust). "Katske ja hoidke ahnuse eest; sest ükski ei ela omast warandusest see läbi, et temal wäga palju on. Ühe rikka mehe pöld oli heaste wilja kaswatanud. Ja tema mõtles iseeneses: mis pean ma tegema? sest mul ei ole kohta, kuhu ma oma wilja wõiksin kofku panna. Siis ütles ta: waat', mis ma teen: ma tahan omad aidad maha kiskuda ja suuremad ehitada ja senna kogun ma kõik oma wilja ja wara, ja siis ütlen oma hingele; hing sul, on kokkupan- dud suur wara mitmeks aastaks; ole nüüd rahul, söö, joo ja ole rõõmas. Aga Sumal ütles temale: sina meeletu, seltsinatsel võsel nõutakse sinu hing sinult ära; kellele jääb siis kõik, mis sa oled walmistanud? Nõnda on sellega Ingu, kes enesele wara kogub, ja ei ole rikas Suma- las (see on: ei nõua seda, mis Sumala filmis rikkus on)."

Üks-kord tuli Jeesuse juure üks noor mees, Suuda rahwa ülematest, ja küsis: "hea õpetaja, mis head pean ma tegema, et igawese elu wõiksin pärida?" Jeesus Kris- tus wastas temale: "tahad sa elu sisse minna, siis

pea käsufõnad." — „Misjused?“ küsis tema. Jeesus vastas: „sina ei pea mitte tapma; sina ei pea mitte abielu ärarikkuma, sina ei pea mitte warastama; sina ei pea mitte ülekohtu tunnistama; auusta oma isa ja ema ja armasta ligimest kui iseennast.“ Noormees ütles: „seda kõik olen mina pidanud omast noorest põlvest saadik: mis mul veel waja on?“ Ühte asja on sul waja, ütles Jeesus: „mine ja müü kõik ära, mis sul on, ja anna waestele, siis peab sul üks warandus taewas olema.“ Noormees sai kurwaks ja läks ära, sest temal oli kahju omast warandusest lahkuda.

Siis ütles Jeesus Kristus neile, kes Tema ümber seijid: „Mis raske on neil taewa riiki minna, kes rikkuse peale loodawad. Hõlpsam on, et kamel nõela silmast (see on: kitsast linna jalgwärawast) läbi läheb, kui et rikas Jumala riiki sisse läheb.“

58. Tähendamise sõna rikkast mehest ja Laatsarusest.

(Luf. 16, 19—31.)

Tähendamise sõnaga rikkast mehest ja Laatsarusest seletas Kristus ära, misjugune lugu saab selle inimesega pärast surma olema, kes oma rikkust üksnes oma kasuks ja lustiks pruugib.

„Oli üks rikas inimene, kes igapäew röömsaste ja suureste elas. Oli ka üks waene, Laatsarus nimi, see oli maas tema wärawa ees täis paisid, ja piidib oma kõhtu täita leiwa raasukestest, mis rikka laua pealt maha langesid, ja koeradki tulid ja lakkusid tema paisid. Waene suri ära ja teda kanti Englitest Abraami sülesse (see on: ta sai jenna õndsuse sisse, kus esiwanem Abraham on). See rikas suri ka ära, ja teda maeti maha. Ta kui ta pürgus suures walus oli, tõstis ta omad filmad üles,

nägi Laatsarust Abraami süles ja ütles: „Isa Abraam, heida armu mo peale ja läkita Laatsarust, et ta oma sõrme otsa wette kastaks ja minu keelt jahutaks, sest mind waewatakse wäga sellesinatses tulleleegis.“ Aga Abraam kostis temale: „Hoeg, mõtle, et sa oma hea põlwe omas elus oled kätte saanud, ja nõndasamuti Laatsarus kurja; aga nüüd rõõmustakse teda siin, ja sind waewatakse. Sa pealegi on meie ja teie wahale suur wähe kinnitub, kellest läbi ei wõi saada.“ Siis ütles see rikas: „Ma palun siis sind, isa, et sa teda läkitad minu isa kotta mo wendade juure, et ta neid maenitseks, et nemadki ei saa seie walu paika.“ Selle peale kostis Abraam: „Neil on Mooses ja prohwetid, kuulgu nemad neid (see on, Sumala käsü sõna, mis Püha Kirja on üles pandud). Kui nemad Moosest ja prohwetisi ei kuule, siis ei wõtaks nemad ka nõuu, kui keegi surnust üles tõuseks.“

59. Õpetus maksude maksmisest ja ülemate sõna kuulmisest.

(Matt. 22, 15—21, 17, 24—27; Rom. r. 13, 1—7.)

Jesus Kristus õpetas, ei igauks kõik kroonu ja kiriku maksud peab maksma.

Ükskord wariseerid, et Jesusst Tema sõnadest wõrgutada ja kohtu alla anda, küüsid Temalt kawalaste: „kas sünnib kohturaha keisrile anda, wõi mitte?“ Sel ajal waltisid Juuda rahwa üle Roma kuningad, keda keisriteks nimetati. Wariseerid pidasid isekeskes nõuu: kui Ta ütleb, et on tarwis maksja, siis rahwas ei pea Teda enam Kristuseks, sest Juuda rahwas, kui Sumalast wäljawalitsetud rahwas, arwas Roma keisrile pearaha maksmist ülekohtuks; aga kui Ta ütleb: ei ole tarwis maksja, siis kaebame meie Tema peale, et Ta rahwast mäsutama ajab. Jesus Kristus ütles neile: „Teie salalikud, mis teie

Wind kiusate? Näitke Mulle üks kohturaha, mis teie keisrile maksate." Nemad andsid Tema kätte tenari raha (meie raha aru järele 21½ kop.). "Kelle kaju ja pealkiri see on?" küsis Kristus. "Keisri," kostsid wariseerid. "Siis andke keisrile, mis keisri kohus, ja Sumalale, mis Sumala kohus on," ütles neile Jeesus Kristus. See tähendab, et iga inimene keisrit ja ka Sumalat peab teenima. Neid teenistusi ei või üksiteisega segada, ja üks neist ei keela teist täitmast.

Seaduse järele iga Juuda mees pidi iga aasta templi kasuks ühe trahma raha (43 kop.) maksma. Seda maksu nimetasid naad pühaks maksuks. Ükskord tuli Peetruse juure niisuguse maksu korjaja ja küsis: "eks teie õpetaja trahma raha ära ei maksa?" Peetrus vastas: "jah, maksab." Kui naad kodu tulid, küsis Jeesus Peetruselt; "mis sina arvad? kellelt võtavad kuningad maa peal tolli ehk pearaha? oma laste, või võeraste käest? — Võeraste käest," vastas Peetrus." — "Siis on lapsed sellest lahti," ütles temale Kristus (see on: Mina, kui Sumala Poeg, olen sest pearahast lahti), aga et meie neid mitte ei pahanud, siis mine järwe ääre, heida õng sisse ja võta esimene kala, mis üles tuleb, ja kui sa tema suu lahti teed, siis leiad sa ühe raha — statiir (86 kop.): see võta ja anna neile Minu ja enese eest." Et Kristus küll õiguse järele seda maksu ei pidanud maksma, maksis Ta siiski, et seega rahvale eesmärki näidata.

Jesuse Kristuse õpetuse ja eesmärgi järele õpetasid ka Tema jüngrid — Apostlid ristiinimesi nõnda: "Iga hing heitku ülemate alla, kellel kõige ülem meelewald on; sest ülemaid ei ole muidu kui Jumalast. Kes nüüd ülemate vastu paneb, see paneb Jumala seadmise vastu. Seepärast on tarwis, et teie alla heidate, ei mitte üks-päinise nuhtluse, waid ka südametunnistuse pärast. Siis tasuge nüüd kõigile, mis teie kohus on: maksu, kellele maksu;

tolliraha, kellele tolliraha; kartust, kellele kartust; auu, kellele auu tuleb anda.

60. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, et Tema Jumala Poeg ja Isaaga üks on.

(Joan. 10, 22—39.)

Pool aastat enne Oma kannatamist tuli Kristus pühiks Jerusalema templi. Siin astusid Juuda rahwa wanemad Tema ette ja ütlesid: „kauaks jätab Sa meid kabe wabele? Dled Sa Kristus, siis ütle meile seda julgeste.“ Jeesus Kristus wastas neile: „need teud, mis Mina teen Oma Isa nimel, need sinatsed tunnistawad Minust. Mina ja Isa oleme üks.“ Siis wõtsid Juuda rahwas kiwid kätte ja tahtsid Teda nendega wisata; aga Jeesus Kristus ütles neile: „Palju häid tegusid olen Mina teile näitnud Omast Isast: misjuguse pärast nende seast tahate teie Mind kiwidega wisata?“ Juuda rahwas kostis: „Hea teu pärast ei wiska meie Sind mitte kiwidega, waid Jumala teutamise pärast, sellepärast et Sina, kes Sa inimene oled, iseennast Jumalaks teed.“ Selle peale wastas Jeesus neile: „Kui Mina Oma Isa tegusid ei tee, siis ärge uskuge Mind. Aga kui Mina need teud teen, siis uskuge tegusid, mis tunnistawad, et Isa on Minu sees, ja Mina olen Tema sees.“ Juuda rahwas said wäga wihaseks ja wõtsid nueste kiwid kätte, et Kristust nendega wisata; aga Tema läks nende juurest ära.

61. Jeesuse Kristuse õpetus surnute ülestõusmisest, hirmsast kohtust ja tulewast elust.

(Joan. 5, 28—29; Mat. 25, 31—46.)

Surnute ülestõusmisest ütles Jeesus Kristus nõnda: „Tund tuleb, millal kõik, kes haudades on, see on sur-

nud, peavad Jumala Poja heale kuulma ja wälja tulema, kes on head teinud, elu ülestõusmiseks, aga kes on paha teinud, hukkamõistmise ülestõusmiseks."

Dmaast teisest tulemisest ja kohtust inimeste üle ja tulewa aja elust Kristus rääkis nõnda: „kui inimese Poeg tuleb Dma auu sees ja kõik pühad inglid Temaga, siis istub Tema Dma aujärje peale, ja kõik maailma rahwas peab Tema ette kogutama, ja Ta lahutab neid ühest ära, nõnda kui karjane lambaid sikkudest ära lahutab, ja paneb lambad Dma parema käele, aga sifud pahema käele seisma. Siis ütleb Kuningas neile, kes Tema paremal käel on: tulge, Minnu Isa õnnistud! pärige seda kuningriiki, mis teile on walmistud maailma algmisest. Sest Mul on nälg ja jänu olnud, ja teie olete Mulle süia ning juua annud; Mina olen wõeras olnud, ja teie olete Mind wastu wõtnud; Mina olen halasti olnud, ja teie olete Mind katnud; Mina olen haige ja wangi tornis olnud, ja teie olete Mind katsma tulnud. Siis wastawad need õiged Temale; Issand! millal oleme meie näinud Sul nälja olemat, ja oleme Sind söötnud, ehk Sul jänu olemat, ja oleme Sind jootnud? Millal oleme meie näinud Sind wõera olemat, ja oleme Sind wastu wõtnud? ehk halasti olemat, ja oleme Sind katnud? Millal oleme meie Sind näinud haige olemat, ehk wangis, ja oleme Sinu juure tulnud? Siis ütleb Kuningas neile: Tõeste Mina ütlen teile: mis teie ial olete teinud ühele nendefinaste Minu wähemate wendade seast, seda olete teie Mulle teinud. Siis Tema ütleb ka neile, kes pahemal käel on: minge ära Minust, teie äraneetud, igawesesse tulesse, mis walmistud on kuradile ja tema inglitele. Sest Mul on nälg olnud, ja teie ei ole Mulle süia annud, Mul on jänu olnud, ja teie ei ole Mind jootnud; Mina olen wõeras olnud, ja teie ei ole Mind mitte wastu wõtnud; Mina olen halasti olnud, ja teie ei ole Mind katnud; Mina olen haige ja wangis olnud, ja teie ei ole tulnud

Mind katsma. Siis ütlevad ka needjamad Tema: Issand! millal oleme meie näinud nälga, ehk jänu Sul olevat, ehk Sind võera, ehk halasti, ehk haige, ehk wangiis olevat, ja ei ole Sind mitte teeninud? Siis wastab Issand neile: mis teie ial ei ole teinud ühele nendest naste vähemate seast, seda ei ole teie Minulegi teinud. Ja nemad lähewad igawessesse walusse, aga õiged igawessesse elusse.“

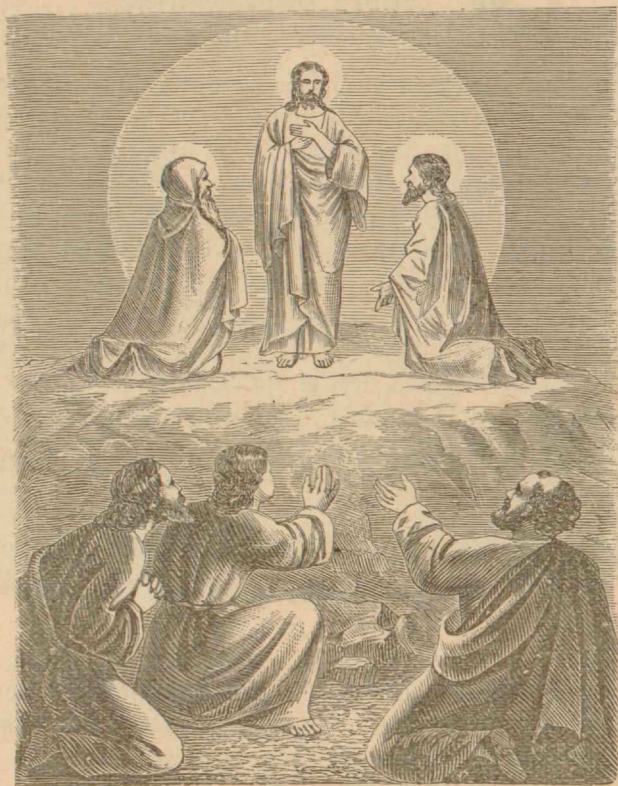
62. Issanda muudmine.

(Matt. 16, 21; 17 1—8; Lul. 9, 22—36; Mark. 9, 2—8.)

Üks-kord ütles Jeesus Kristus Oma jüingritele, et Tema peab Jerusalemma ninema ja palju kannatama wanematest ja ülemast preestritest, ja et Teda peab ära tapetama, ja kolmandamal päewal üles äratatama.

Jeesuse Kristuse jüingritel oli raske seda uskuda, et nende Õpetaja, Kristus Jumala poeg, peab kannatama. Seepärast näitas Kristus neile Oma Jumalikku auu, et nende usku sel ajal kinnitada, kui naad Tema kannatusi näewad.

Pea pärast seda, kui Ta oli jüingritega Oma kannatamisest kõneleunud, läks Ta ühest mäest mööda (wana-aegse sõnume rärele oli see Labori mägi). Ta jättis jüingrid mäe alla, ja läks Peetruse, Jakobuse ja Joannesega üles mäe peale ja hakkas seal palwet tegema. Jüingrid uinusid sel ajal wäsimusest magama. Kui nemad üles ärkasid, siis nägid naad, et nende Õpetaja oli muudetud: Ta oli ühe iseäraliku walgusega ümberpiiratud: Ta pale paistis otsegu päike ja riided olid walged kui lumi; Mooses ja Elias kõnelesid Temaga Ta surmast, mis Teda Jerusalemas ootas. Petrus hüidis suures rõõmus: „Õpetaja! siin on meil hea olla. Tehkem seie kolm

telki, ühe Sinule, ühe Moosesele ja ühe Eliale." Sel ajal warjas jüngrid üks hele pilw, ja nemad kuulsid taewast heale: "Seesinane on Minu armas Poeg, kellest Mul hea meel on, Teda kuulge." Jüngrid ehmatasid ära ja langesid silmilt maha. Jesus Kristus tuli nende juure, puutus nendesse ja ütles: "Tõuske üles, ja ärge kartke." Nemad tõstsid omad silmad üles; nende ees seisis Kristus Dmas igapäewases olemises.

Isfanda muudmise püha pühitetakse 6mal Augusti kuu päewal.

63. Laste õnnistamine.

(Matt. 19, 13—15; Mark. 10, 13—16; Lut. 18, 15—17.)

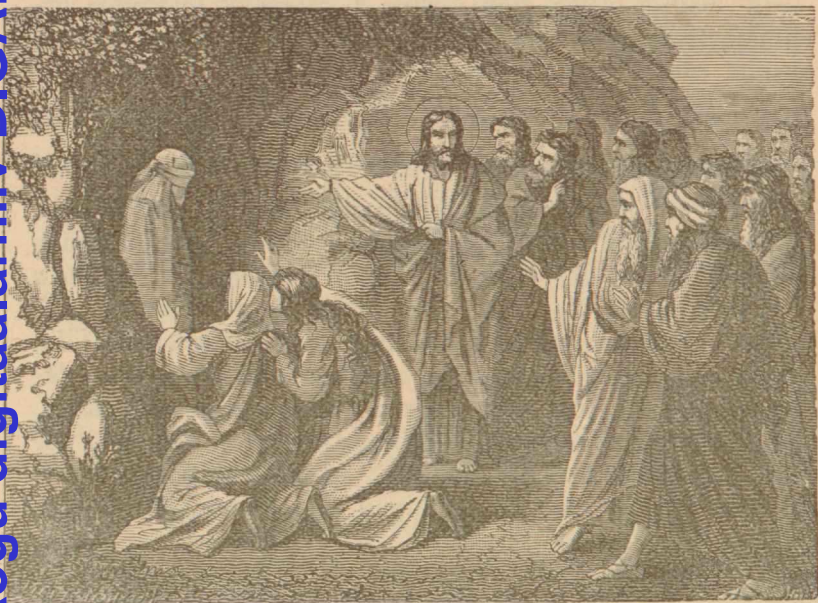
Ükskord töid mõned Jeesuse Kristuse juure omad lapsed, et Ta nende peale käed paneks ja nende eest palvet teeks. Kristuse järgijad arvasid, et lapsed seda väärt ei ole, et Õpetaja nende pärast aega viidaks, ja ei lastnud seepärast neid Issanda Jeesuse juure. Kui Jeesus seda nägi, sai Tema meel väga haigeks, ja Ta ütles oma järgijatele: „Laske lapsukesed Minu juure tulla, ja ärge keelge neid mitte, sest niisuguste pärast on Jumala riik. Tõesti Mina ütlen teile: kes iial Jumala riiki vastu ei võta, kui lapsuke, see ei saa mitte temasse.“ Ja Tema võttis neid lapsukesi sülesse ja pani käed nende peale, ja õnnistas neid.

64. Saatsaruse ülesäratamine. Jeesuse Kristuse waenlased.

(Joan. 11, 17—57.)

Jeesuse Kristuse õpetus ei olnud suureliste wariseeride meele pärast, ja seepärast hakkasid naad Teda wihkama. Pölastades nimetasid nemad Teda patuste sõbraks ja rääkisid, et Ta mitte Jumalast läkitud ei ole, sest et Ta ei pühitse hingamise päewa; aga Tema imetegudest rääkisid naad rahwale, et Ta neid kurja waimu ülema läbi teeb. Rahwas ei waatnud wariseeride kurja kõnede peale ja hulga kaupa käis Jeesuse järele. Siis võtsid wariseerid nõuks Teda äratappa.

Enne Paasapiüha Jeesus Kristus tuli Betania küllasse, mis Jerusalema ligidal oli. Siin elas Tema sõber Saatsarus kahe õega — Marta ja Mariaga. Saatsarus oli sel ajal ära surnud ja oli juba neli päewa hauas. Kristus läks tema haua juure, kaskis kivi haua pealt

äraveeretada ja hiiüdis walju healega: „Laatsarus, tule wälja!“ Surnu tuli hauast wälja. Laatsaruse ülesäratamine pani rahwa imetelema, nõnda et palju Kristuse sisse uskusid. Aga kui Jerusalemas sellest kuulda saadi, siis kogusid kohe Sinedrioni (ülema kohtu) liikmed kokku ja pidasid nõuu, mis Jeesusega teha. „See, inimene, ütlesid kohtu liikmed, teeb palju imetegusid kui meie Teda rahule jätame, siis usuvad kõik Tema sisse; siis tulewad Roma rahwas ja heitwad meid eneste alla.“ Kohtu eesinik oli ülempreester Kaiwas. Kaiwas andis seda nõuu: „parem on, et üks inimene sureb rahwa eest, ja et kõik rahwas hukka ei saa.“ Naad wõtsid seda nõuu kuulda ja mõistsid Jeesust surmale. Pea sai käst antud, et see, kes peaks teadma, kus Jeesus on, teada annaks, et ne-

mad võiksid Teda kinni võtta." Kristus läks ühte ülfikusse kõrbesse.

65. Kristuse kuninglik minemine Jerusalemma.

(Mark. 11, 1—11; Matt. 21, 1—17; Luf. 19, 29—46; Joan. 12, 12—19.)

Kuus päeva enne Paasapäeva tuli Jeesus Kristus Betania ja sealt läks Jerusalemma. Tema järel läks suur hulk rahvast. Kui nemad Õlimäe (see on: õlipuudega kaetud mäe) ligi said, siis käskis Jeesus oma jüngrid ligidal seisvast külast eesli-sälu tuua. Jüngrid tõid eesli-sälu, katsid teda oma riietega ja panid Jeesuse tema selga istuma. Nüüd võis kõik rahvas kuulsat Õpetajat näha, kes Laatsaruse ülesäratas. Mitmed mõtlesid: „see on Kristus, kes Daveti sugust tõutud,“ ja hakkasid Temale auu andma. Ühed mürdsid palmipuu oksa ja viskasid tee pea-

le; teised lautasid omad riided tee peale eesliisälu jalge alla ja laulsid seda laulu: „Hosianna (lunastus) Daweti pojale! kiidetud olgu see, kes tuleb Issanda nimel, Issraeli kuningas! Hosianna kõrges!“ (taewas). Jerusalema wärawate juures tuli rahwast hulga kaupa Jesusele wastu. „Kes see on?“ küüsid need, kes Teda enne seda ei olnud näinud. „See on Jesus, prohwet Naatsaretist,“ wastasid teised ja selle juures jutustasid Laatsaruse ülesäratamisest. Wariseerid tahtsid Kristust finni wõtta, aga kartsid rahwast.

Uga Kristus, kes jälle kauplejad templist wälja ajas, tegi terweks pimedaid ja wigaseid ja läks ööjeks Betaniase tagasi.

(Issanda Jerusalemma minemise püha.)

66. Suudas annab Jesust ära.

(Matt. 26, 3—5, 14—16; 27, 3—5; Mark. 14, 1—2, 10—11; Luk. 22, 1—6.)

Jesuse waenlased ei wõinud Teda mitte Jerusalemas enne pühi, ei esmapäewal ega teisipäewal finni wõtta, sest Ta oli igapäew rahwa hulgas, ja sellepärast wõtsid naad nõuks Teda pärast pühi finni wõtta, kui rahwas Jerusalemast äraläheb. Üks ootamata juhtumine aitas neid. Kolmapäewal tuli nende juure üks Jesuse Kristuse ligemate jüngerite seas, Suudas Iskariotist, ja lubas oma Dpetajat nende kätte kolmekümne hõbetüki eest äraanda (meie raha järele 25 rubla 80 kopikut). Raha ahnus kihutas õnnetumat Suudast sellele häbemata teule.

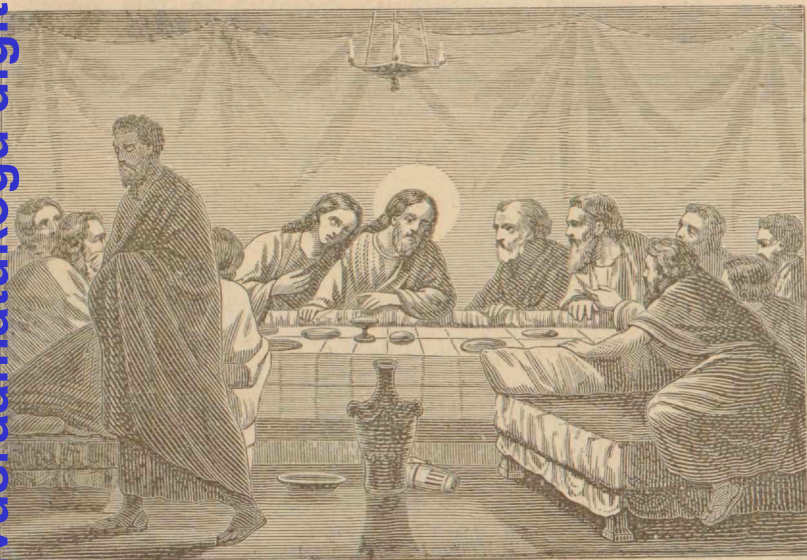
Kui ta nägi, et Jesus oli hukka mõistetud, siis hakkas teda südametunnistus waewama, et ta õiget inimest oli äraannud. Ta läks ülemapreestrite juure, wiskas nende ette need hõbetükid maha, läks ära ja poos ennast uiles.

67. Püha õhtusöömaaeg. Tõutus Püha Waimu saata.

(Joan. 13, 14—17; Matt. 26, 17—30; Mar. 14, 12—26; Luf. 22, 7—30.)

Neijapäewa õhtul läks Jeesus Kristus kaheteistkümmne jüngeriga Jerusalemma, kus Lemale üks tuba oli Paasapüha pühitsemise tarwis walmistud.

Kui Jeesus Kristus senna tuppa tuli, pesis Ta Oma jüngerite jalad puhtaks ja istus siis nendega lauda paasatalle sööma. Nõnda hakkas Tema wiimane õhtusöömaaeg ühes jüngeritega. Kui nemad sõid, ütles Jeesus:

„Tõest, Mina ütlen teile: üks teie seast, kes Minuga kät waagnasse pistab, annab Mind ära.“ „Minaks see olen?“ küüsisid kartusega Teda üks teise järele jüngerid. „Minaks see olen? küüsis häbemata julgusega ka Suudas. „Dled, jah“, ütles tasakeste temale Kristus, ja lastis siis tüü leiba waagna sisse ja andis temale. Kui Suudas selle

tüüki leiba wöttis, siis läks saatan tema hinge jüsse, ja äraandjal oli raske püha Apostlite hulka jääda. Kristus ütles temale: „mis ja teed, tee ruttu.“ Tuudas läks ruttu wälja. Ta teadis, kus Jeesus saab ööse olema, ja läks lubatud hõbetükkisid saama. Süngrid ei pannud Tuuda wäljaminemist tähele; sest et ta nende raha hoidja ja wäljaandja oli. Naad mõtlesid, et Õpetaja temale käsku andis midagi osta ehk waestele armuandid jagada.

Kui naad paasatalle olid söönud, wöttis Jeesus Kristus hapu leiba, õnnistas seda, murdis ja jüngritele andes ütles: „Wõtke, sööge, see on Minu ihu, mis teie eest murdatakse pattude andeksandmiseks.“ Apostlid sõid oma Õpetaja ja Issanda ihu, mis neile oli leiba näu all antud. Pärast seda wöttis Kristus karika, õnnistas ja andis jüngritele ning ütles: „Sööge tema seest kõik, see on Minu veri, see Uuesaaduse veri, mis teie ja mitmete eest ärawalatakse pattude andeksandmiseks.“ Süngrid wõttsid Kristuse werest osa, mis neile wiina näu all oli antud. „Seda tehke minu mälestuseks,“ ütles neile Kristus. Nõnda seadis Issand püha Õhtusöömaaja Sakramendi, kelles ristiniimesed leiba ja wiina näu all tõstisid Kristuse Ihu ja Werd wastu wõtwad.

Pärast seda, Oma jüngrid Sumalaga jättes, tuletas Jeesus Kristus neile weel oma kõigeülemat käsku meele: „armastage teine teist, nõnda kui Mina teid olen armastanud. Sest sellest tundwad teid kõik, et teie Minu jüngerid olete, kui teie üks teist armastate.“ Siis tõutas Ta neile niisamasugust Trööstjat saata, kui Ta ise on: „Mina ei taha teid mitte waesiks lapsiks jätta. Ma tahan Issa paluda, ja Tema annab teile ühe teise Trööstja, see tõe Waimu. See Trööstja, Püha Waim, kes Issast wälja läheb, õpetab teile kõik ja tuletab teile meele kõik, Mis Mina olen rääkinud. Minul on teile weel palju ütlemist, aga teie ei wõi seda nüüd mitte kanda; aga kui see

tõe Waim tuleb, see juhatab teid kõige tõe sisse." Pärast õhtusöömaaga läks Kristus Oma jüngeritega Olimäele Ketsemani aeda.

68. Jesust Kristust wõetakse kinni ja Tema peale mõistetakse kohut ülemapreestrite juures.

(Matt. 26, 47—68; 27, 1; Luf. 22, 66—23, 1.)

Kui Kristus Ketsemani aeda sai, siis lahkus Ta Oma jüngeritest ära, ja läks ükspäinis Peetruse, Jakobuse ja Joannešega kaugemale aia sisse. Siin hakkas Tema kurwaks saama ja suurt ahastust tundma. Ta langes põl-wili ja heitis ennast silmili maha ja palus nõnda: „Minu Issa! kui see wõib olla, siis mingu seesinane karikas Minust mööda; ometi mitte nõnda, kui Mina tahan, waid kui Sina tahad; ärgu jündku Minu, waid Sinu tahtmine.“ Nõnda palus Tema kolm korda. Aga jüngerid uinufid magama. Kolmandama palwe korra ajal Tema südamel peal oli nõrda suur ahastus ja raskus, et Tema higi oli otsegu werre tilgad. See palwe saatis Kristuse hingele rahu.

Sel ajal tuli seie aeda äraandja Juudas Kristuse waenlastega — ülema preestri teenritega. Kristus äratas jüngerid unest üles ja läks nendega Juudale wastu.

Kui Juudas Iskariot Jesuse juure astus, ütles ta: „Tere, Õpetaja, ja andis Temale suud. Sellega andis Juudas teenritele tähte, keda naad kinni pidid wõtma. Teenrid hakkasid Kristust kinni siduma. Siis tahtis Peetrus Õpetajat nende käest ärapeasta, tõmbas oma mööga wälja ja raius ülemapreestri sulase Malkuse parema kõrwa peast ära. Aga Jesus ütles Peetrusele: „pista oma mööf tuppe; sest kõik, kes mööfka wõtwad, need saawad ka mööga läbi hukka. Wõi mõtled sa, et Ma praegu ei wõi Oma Issa paluda, et Ta Mulle seie saadaks enam kui kaksteist-

klümmend legioni (rügementi) inglid." Pärast seda puutus Kristus Malkuse kõrva külge ja tegi teda terveks. Nõnda keelis Issand ära kõiksugust väewallalist wastuhakkamist walitsuse wastu.

Teenrid sidusid Kristuse kinni ja wiisid Teda ülema-preestri Kaiwa majasse. Senna tuli ülemkohus kokku, aga mitte seaduse järele, ei seatud kohas, ega seatud ajal (Ülemkohus pidi seaduse järele päewa ajal ja templis kous käima). Palju waletunnistuse mehi tulid ja waletasid Jესuse peale; aga nemad ei wõinud mitte ühtegi niisugust siidi La peale kaewata, mis eest oleks wõinud Teda surmale mõista. Siis küsis Kaiwa Temalt: „Mina wannutan sind elawa Sumala juures, et sa ütled meile: kas sa oled Kristus, Sumala Poeg?“ Jესus wastas selle peale: „jah, Mina olen see, ja ka ütlen teile: sest

ajast peate teie nägema inimese Poja istuvat Sumala wäe paremal pool ja tulewat taewa pilwede peal." Raiwa käristas omad riided lõhki ja ütles: „mis tunnistuse mehi meil weel tarwis on! Teie olete tema Sumala teutamist kuulnud. Mis teie arwate? — „Tema on surma wäärt,“ ütlesid ülemakohtu liikmed.

Pärast seda läksid nemad Raiwa juurest ära, aga Jeesus Kristus jäi õuue ülemapreestri teenrite hulka. Teenrid hakkasid Teda naerma ja wiimati ka lõbma. Ühed nendest lõid Kristuse kõrwa ääre ja sülitasid Tema silmi; teised sidusid Tema silmad finni ja lõid Teda wastu pead, ja küsisid: „mõista meile, Kristus, kes see on, kes sind lõi?“ Jeesus kannatas kõik ära, ja oli wait.

Et wiimast kohut süüaluse peale mõista, pidi ülemkohus seaduse järele ühe päewa pärast teist korda kokku tulema. Ülemakohtu liikmed wotasid aga ükspäinist kolm — neli tundi ja hommiku wara tulid uueste Raiwa juure kokku.

Kristus toodi kohtu ette. „Kas Sa oled Sumala Poeg?“ küsiti Tema käest. Tema kostis: „jah, Ma olen.“ Siis mõisteti Teda surma nuhtluse alla jelle eest, et Tema Ennast Sumala Pojaks nimetas.

69. Peetrus salgab Kristust ära.

Õhtusöömaajal, kui Issand Oma jüingritele ütles, et nemad seltsinatsel wõtsel wõtwad kõik endid Temast pahandada ja jätwad Teda üksi, Peetrus kiitles: Oh! ka kõik peaksid endid Sinust pahandama, ei taha mina Sind mitte ärasalata. Jeesus wastas temale: „Tõeste, mina ütlen sulle, Peetrus: täna seltsinatsel wõtsel, enne kui tuff saab laks korda laulnud, salgab sina Mind kolm korda ära, et sa Mind ei tunne!“

Kui Jeesust Ketsemani aiast ülema preestri juure wiidi, läks Peetrus ühes Joannesega kaugelt Jeesuse järel ülemapreestri kojani. Ja kui Peetrus seal õues tule juures istus, tuli üks ülemapreestri tüdrukutest, uksehoidja, ja waatas ühiskilmi tema peale ja ütles: „Sinagi oled Naatsareti Jeesusega Kalilea maalt tulnud, ja oled üks tema jüingritest.“ Aga Peetrus salgas Teda kõikide ees ära ja ütles: „mina ei tunne teda, ega mõista, mis sa räägid“, ja pea pärast seda hakkis laulis. Kui ta wärawa poole läks, nägi teda üks teine ja ütles: „Eks sina ka ole tema jüingrite seas?“ Aga Peetrus salgas jälle wandeaga ja ütles: „mina ei ole mitte; ma ei tunne seda inimest.“ Üirikese aja pärast üks ülemapreestri sulasist, kes Malkuse sugulane oli, kelle kõrwa Peetrus ära raius, ütles tema wastu: „Eks mina sind temaga näinud aias?“ Siis hakkas Peetrus ennast wäga ära needma ja wanduma: „Ei ma tunne seda inimest, kellest teie räägite.“ Aga sedamaid, kui tema alles rääkis, laulis hakkis teist korda. See oli kohtumõistmise wahel ajal, kui Issandat õues teutati. Ta pööris Dmad kurwad filmad Peetruse peale. Ja Peetruse meele tulid Issanda sõnad: Enne kui hakkis saab kaks korda laulnud, salgad sina Mind kolm korda ära. Ja tema läks wälja ja nuttis libedaste.

70. Jeesuse Kristuse peale mõistetakse kohtu Pontius Pilatuse juures.

(Joan. 18, 28—40; 19, 1—16; Matt. 27, 1—31; Luf. 23, 1—25.)

Sel ajal, kui Jeesus Kristus maa peal elas, oli Juuda rahwas Roma rahwa walituse all, ja nende üle walitses Pontius Pilatus; sellepärast ei wõinud nemad ise Jeesust ärasurmata, waid pidid Teda Pilatuse kohtu ette wiima. Neede hommiku ülemakohtu liikmed wiisid Jeesuse Kristuse Pilatuse ette. Pilatus küsis: „mis on teil kaeba-

mist selle inimese peale?" Nemad ütlesid: "Tema ajab rahvast mässama ja keelab keisrile maksusid maksmast ja nimetab Ise Ennast kuningaks." Pilatus kutsus Sesuse ühiskusse paika oma juure ja küsis Tema käest seda lugu järele. Pärast seda läks Pilatus wälja rahwa ette ja ütles: "mina ei leia ühtegi süüdi sest inimesest." Ulema kohtu liikmed hakkasid nüüd Kristuse peale palju süüdi otsima.

Pilatus ei teadnud, mis teha. Suuda rahwal oli wiis Paasapühiks ühte wangi lahti lasta, kes surma alla oli mõistetud. Pilatus küsis rahwa käest: "Kumba teie tahate, et ma teile pean lahti lastma: Parabast, wõi Sesust, keda hüütakse Kristuseks? Tahate teie nüüd, et ma teile Suuda rahwa Kuninga pean lahti lastma?" Rahwas karjus ülemakohtu liikmete tagasihutamise järele: "Parabast!" Aga Parabas oli üks mõrtsukas. Pilatus küsis: "Mis pean ma siis Sesusele tegema, keda hüütakse Kristuseks?" Rahwa seas hakati karjuma: "poo Teda risti!" Pilatus ütles: "ma ei leidnud mingisugust surma wäärt süüdi Temast. Ma lasen Teda nuhelda ja siis lahti lasta."

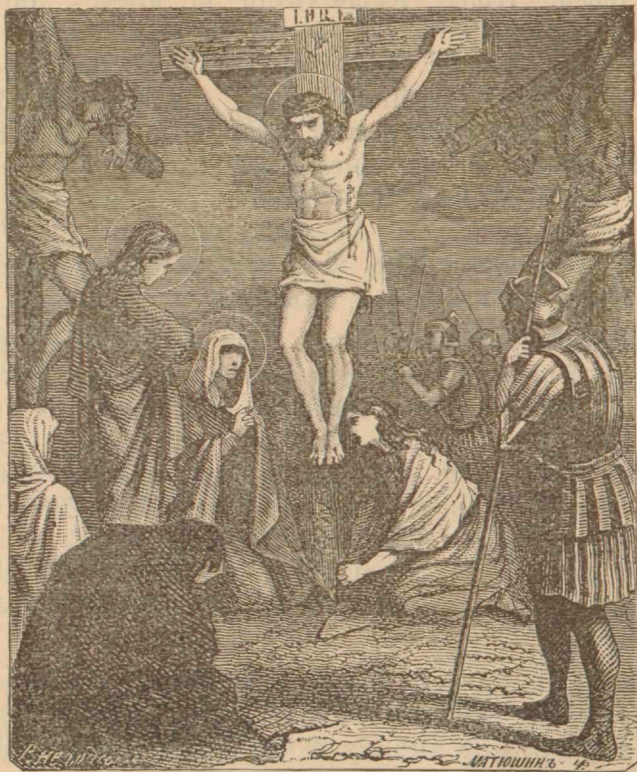
Pilatuse käsu järele, Sesust Kristust nuheldi sambas piitsadega. Pärast peksmist teutasid Teda Roma sõamehed. Nemad panid Tema ümber purpuri mantli (lühikese punase kuue), Tema pähä kibuwitsast krooni, ja kuningliku kepi asemele andsid Tema kätte ühe pilliroo kepi. Siis heitsid nemad Tema ette põlwili maha ja ütlesid: "Tere, Suuda rahwa kuningas!" Pärast seda sülitasid naad Tema filmi ja löid Teda kepigagi vastu pead. Pilatus tõi Kristuse rahwa ette; ta mõitles, et Suuda rahwas halastab ilma süüta Kannataja peale. Aga rahwa seast karjuti uueste: "poo risti, poo risti! Kui ja Teda lahti lased, siis ei ole sina mitte keisri sõber." Kui Pilatus nägi, et enam midagi ei wõi parata, ja et mäs-

famine rahwa seas ifka suuremaks läks, siis wõttis ta wet, pestis rahwa ees käed ja ütles: ma olen ilma süüta selle-
 sinatse Dige werest." Rahwas karjus: „Tema veri tulgu
 meie peale ja meie laste peale!" Siis käskis Pilatus,
 oma tahtmist wastu, Juuda rahwa nõudmise järele,
 Jesust Kristust risti lüüa.

71. Kristuse risti-kannatused ja surm.

(Matt. 27, 31—56; Luf. 23, 26—49; Joan. 19, 16—30.)

Sõamehed wiisid Jesust Kristust Kolgata mäele, ja seal löid Teda risti; Temaga poodi ka kaks rööwliit risti,

teine paremale ja teine pahemale poole. Kristuse pea lohta löödi üks laud selle pealkirjaga: „Jesús Naatsaretist, Juuda rahwa Kuningas.“ Kui Kristust risti löödi, siis palus Tema armuline oma piinajate eest: „Isa, anna neile andeks! sest nemad ei tea mitte, mis nemad teemad.“

Jesuse Kristuse waenlased ei jätnud Teda risti pealegi rahule. Nemad naersid ja ütlesid: „aita nüüd Ise Ennast; kui Sa Jumala Poeg oled, siis astu risti pealt maha, ja meie tahame Sinu sisse uskuda.“ Kristuse waenlaste selka heitsid ka sõamehed. Nõndasamuti ka üks risti löödud röövel teutas Jesust ja ütles: „kui Sa Kristus oled, siis aita Ise Ennast ja meid.“ Aga teine röövel ütles temale: „eks sina ei karda Jumalat, sest et sina sessamas hukatuses oled? Ja meie kiil õiguse poolest, sest meie saame kätte, mis meie töö väärt on, aga Seesinane ei ole ühtegi paha teinud.“ Ta pööris omad silmad Jesuse Kristuse poole, ja palus: „Issand, mõtle minu peale, kui sa oma kuningriiki tuled.“ — „Tõest, Mina ütlen sulle, täna pead sa Minuga paradisis olema,“ vastas temale Kristus.

Kuuendamal tunnil (meie arvu järele kell 12 lõuna ajal) pimedus kattis kõik maa, nõnda et taewa tähed olid näha. Siis jäid Jesuse pillkajad ja teutajad kõik wait, ja mitmed suures hirmus läksid risti alt eemale. Jesuse Kristuse risti juure jäid Tema Ema, apostel Joannes ja mõned Kalileamaa naesed. Kui Kristus Oma Ema nägi, siis näitas Ta silmadega Joannese peale ja ütles: „naene, waata, see on sinu poeg.“ Pärast seda pööris Ta Oma silmad Oma armsa jüngri poole ja ütles: „waata, see on sinu ema.“

Kella üheksa ajal (see on meie kella kolme aeg pärast lõunat) hüidis Kristus suure healega: „Minu Sumal, Minu Sumal, miks oled Sa Mind maha jätnud?“ Mõne

minuti pärast hüüdis Kristus jälle: „Mul on jänu.“ Üks sõameestest täitis käsna häädikaga, pistis pilliroo otša ja pani Kannataja suu ette. Kristus maitšis häädikast ja hüüdis: „Müid on lõpetud.“ Pärast seda nõrgutas Ta pead ja ütles: „Iša, Sinu kätte annan Ma Oma waimu,“ ja heitis hinge.

Nõnda töi Lunastaja Ise Ennast ohwriks inimeste pattude eest ja lepitas neid ära Jumalaga. Sel ajal see ettepoodud tekk kõigepühama paiga ees kätšises lõhki kahels, maa wätšises, nõnda et kaljud lõhki läksid, palju furnuid tõusid üles ja tulid haudadest wälja. Sõapealik kes risti juures seišis, ütles: „tõeste, seesinane inimene oli õiglane, Jumala Poeg.“ Ja kõik rahwas lõi oma rindu wastu ja läks ristide juurest ära.

72. Jესuse Kristuse matmine.

(Joan. 19, 31—42; Matt. 27, 57—61; Luf. 23, 50—56.)

Reede oli Paasapüha laupäew; jellepärast ülemakohtu liikmed ei tahtnud risti löödud kehaid pühiks mitte ristide peale jätta ja palusid luba Pilatuse käest nende sääreluid katki murda, et nemad siis ennemine ärasureks. Pilatuse käsü järele tulid sõamehed Kolgata mäele ja murdsid rööwlite sääreluud katki. Aga kui nemad Jესuse juure tulid, siis nägid, et Tema juba furnud oli, ja seepärast ei murdnud mitte Tema sääreluid; waid üks neist sõameestest pistis odaga Tema külje sisse, ja haawast jookšis veri ja wesi wälja.

Selsamal õhtul tuli Pilatuse juure üks ülemakohtu liige, Joesep Ariamatiast, ja palus Pilatuse käest luba Jესuse ihu risti pealt ärawõtta ja mahamatta. Pilatus andis temale seda luba. Siis töi Joesep kallist linast

riiet matmise tarwis, aga Nikodemus, üks Jესuse sala-
jünger, tõi segatud mirri ja aloē. Nemad wõtsid Kris-
tuse ihu risti pealt maha, wõidsid teda kalli rohtudega,
mähkisid linase riide sisse ja matsid Teda Kolgata mäe
ligidale Jōsepi aeda, ühe uue koopa sisse, mis ta enese
matmise tarbeks oli walmistanud, aga koopa ukse peale
weretasid naad suure kivi. Seal juures olid mõned
Kallileamaa naesed. Nemad panid tähele, et rutu pärast
Jესuse ihu mitte ei saanud salwiga wõitud, mis ikka
surnute ihuga tehti, ja ruttasid linna, et kallist rohtu ja
salwi osta ja Jესuse ihu wõida, kui see saab wõimalik
olema.

73. Jესuse Kristuse hauas olemine ja põrgu minemine.

(Matt. 27, 62—66.)

Laupäewa hommikul tulid Kristuse waenlased, ülemad
preestrid, Pilatuse juure ja ütlesid temale: see petis
ütles, et Tema kolme päewa pärast ülestõuseb. Selle-
pärast käsi hauda hästi hoida kolmandama päewani, et
Tema jüngrid ei tule wõse, ja Teda ära ei warasta, ja
ei ütle rahwa wastu: „Tema on surnuist ülestõusnud.“
Pilatus andis neile luba hauda hoida kolmandama päe-
wani, ja nemad panid sõamehi haura juure wahti, aga
kivi panid pitseriga kinni. Kui Kristuse ihu hauas oli,
siis läks Sumala Pöeg Jესus Kristus Oma inimese hin-
gega põrgu ja tõi sealt nende inimeste hinged wälja, kes
usuga Tema ilmumist wotasid.

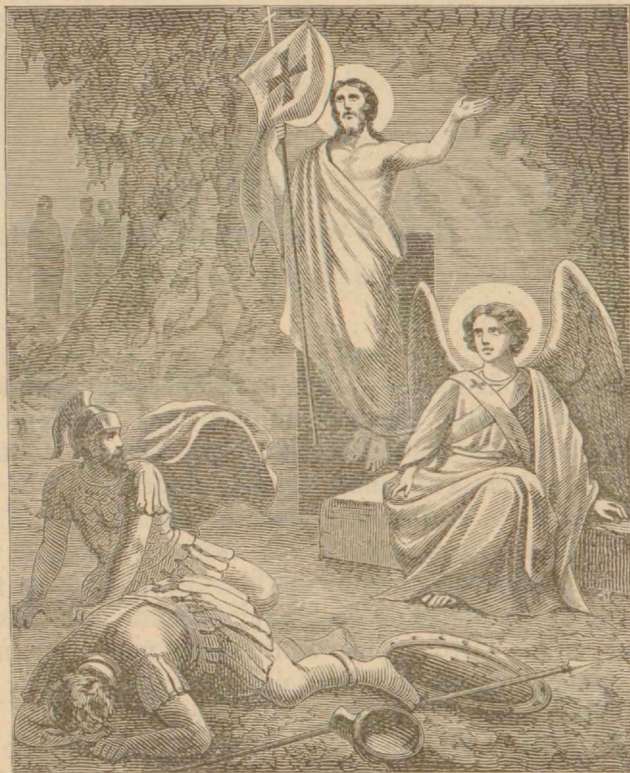
(Neljas usu Sümboli jagu. Suur Raast.)

74. Kristuse surnuist ülestõusmine.

(Matt. 28, 1—15; Mark. 16, 1—8; Luf. 24, 1—8; Joan, 20, 1—2.)

Wõsel pärast laupäewa sõamehed, kes Jესuse Kris-
tuse haura juures wahtisid, tundsid suurt maawärisemist

ja nägid inglit walges hiilgawas riides, kes haua ukse eest kivi ära weeretas ja tema peale maha istus. Seda nähes, ehmatasid sõamehed ära: naad jooksid ülemapreestrite juure ja kuulutasid neile seda, mis oli sündinud. Ülemadpreestrid andsid neile raha ja õpetasid neid, et naad rahwa seas juttu wälja lautaksid, et nemad võise olid magama uinunud, ja sel ajal warastanud jüingrid Jesuse ihu ära.

Sel ajal läksid Kalileamaa naesed, Maria Mahdalenena, Salomia ja teised ühes nendega, Jesuse Kristuse

haua juure, et Tema ihu kalli rohtudega võida. — Nemad ei teadnud sest ühtigi, mis oli sündinud. Naad ei teadnud ka seda, et haua juure olid wahid pantud. Nemad läksid aeda ja nägid, et kivi haua ukse eest oli ära-
 weeretud. Maria Mahdalena jooksis suure hirmuga linna tagasi ja ütles jüingritele: „Issand on hauast ara wiidud, ja meie ei tea, kuhu Teda on pantud.“ Teised salwitoo-
 jad naesed läksid koopa suu juure ja nägid inglid, kes neile ütlesid, et Jeesus on surnust ülestõusnud. Nemad läksid tagasi jüingrite juure ja rääkisid neile, mis nemad olid näinud; aga jüingrid ei uskunud neid, kunni naad ise surnust ülestõusnud Issandat Jeesust ei olnud näinud.

(Wiies Usu Sümboli jagu. Kristuse surnust ülestõusmise püha.)

75. Issanda Jeesuse ilmunised pärast surnust ülestõusmist.

(Luf. 24, 8—48; Joan. 20, 21; Matt. 28, 16—20; Mark. 16, 9—18.)

Esimese nädala päewa hommiku koida ajal näitas Ennast Jeesus Kristus Maria Mahdalenale Josepi aias; õhtu eel läks Ta ühes kahe jüingriga Emmause külani, aga õhtu näitis Ta ennast kõigile jüingritele, kelle seas üksnes Tomast ei olnud. Nädala pärast, kui Tomas ühes teiste jüingritega oli, näitas ennast Jeesus jälle neile kõigile. Pärast Paasapüha läksid Jeesuse jüingrid Seru-
 salemast Kalileamaale ja seal nägid nemad oma Spetajat Kalilea järwe ääres. Ühe Kalileamaa mäe otsas näitas Jeesus ennast enam kui wiiesaja inimesele. Peale seda näitas Ta Ennast Peetrusele ja Jakobusele.

Ta nõnda neljakümne päewa sees nägid jüingrid mitu korda surnust ülestõusnud Issandat. Selle aja sees kinnitas neid Jeesus Kristus selles uskus, et Ta tõeste surnust on ülestõusnud; Ta näitas neile Oma haavu ja söi

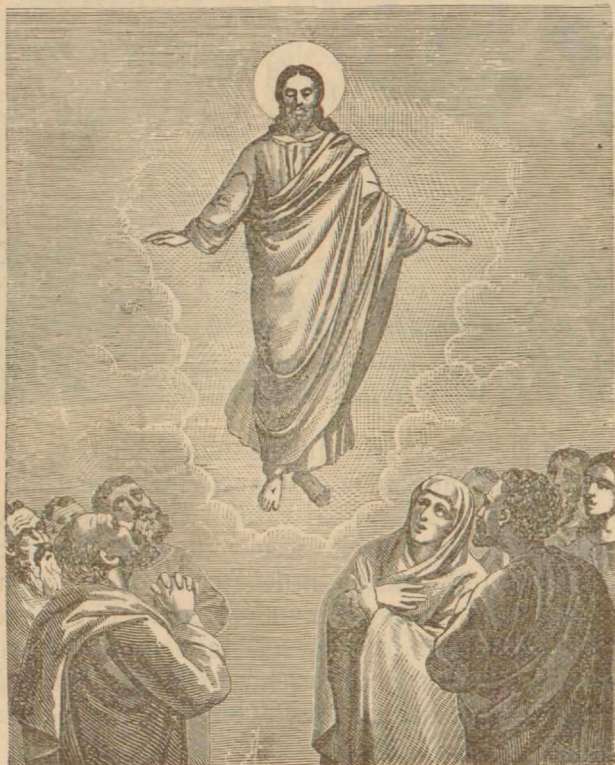
ühes nendega. Aga selle juures nägid jüngrid, et Tema ihu mitte enam niisugune ei olnud, kui enne oli; Tema ilmus neile stiis, kui ukсед lukus olid. Jesuse Kristuse kannatamine ja surm tegid Tema jüngrite südamed kahtlaseks. Seepärast tuletas neile Issand pärast Oma surmüst ülestõusmist, Oma ilmumiste ajal, kõik wanaaegsed prohwetite ettekuulutused Tema kannatamistest meele ja õpetas neid, et nende prohwetite ettekuulatamiste järele Tema auu pärast surmüst ülestõusmist pidi algama.

76. Issanda Jesuse Kristuse taewominemine.

(Marf. 16, 19—20; Luk. 24, 49—53; Ap. teg. 1, 4—12.)

Jesuse Kristuse jüngrid tulid Melipühiks Jerusalemma. Neljekümnendamal päewal pärast Kristuse surmüst ülestõusmist kogusid naad ennast kõik ühte tuppa. Siin il-

mus neile Jeesus ja ütles: „Mina läkitan teie peale Oma Isa tõutust, aga teie jääge Jerusalema linna seniks, kui teid ehitakse wäega kõrgest. Sa teie saate ehitud selle wäega siis, kui teie peale Püha Waim tuleb, ja teie peate Minu tunnistajad olema kõiges maailmas.“

Pärast seda läks Kristus nendega Betania poole ja jäi Silimäe otsas seisma, õnnistas neid ja läks nende silmade ees üles taewa ja istus seal Sumala Isa paremale käele (see on: ka Oma inimese olemise poolt sai Ta Sumaliku auu sisse).

Jüingrid seisid ja waatasid üles taewa poole senni, funni neile Ingrid ilmusid, kes ütlesid: „mis teie seisate ja waatate üles taewa poole? Jeesus, kes teilt on üles wõetud taewa, see peab tulema selsamal kombel, kui teie olete näinud teda taewa minewat.“ Jüingrid läksid suure rõõmuga Jerusalemma tagasi.

(Kuues ja seitsmes Uju Sümboli jaub. Jeesanda taewaminemise püha).

77. Apostlitest.

(Matt. 10, 1—8; 28, 18—20; Mark. 6, 12—13; Luf. 6, 13—16; Joan. 20, 21—23.)

Jeesus Kristus jättis maa peale omad wäljawalitsevad jüingrid — Apostlid, kes sedamaid pärast Kristuse taewaminemist äraandja Juuda asemele liisku heites Mattiasst walitsesid. Kõik need Apostlid olid alamad sugu inimesed, kes kirja õpetust polnud saanud; enam jagu neist olid Kaalileamaa kalamehed.

Suba oma maapealse elu ajal saatis Kristus neid armuõpetust kuulutama ja andis neile wäge Oma nime läbi imelikul wiisil haigid terweks teha. Nemad wõidsid õliga haigid, ja naad said terweks. Kui Kristus enne Oma taewaminemist oma jüingritele ilmus, siis ütles Ta neile: „minge kõige maailma, kuulutage armuõpetust kõige loomale, õpetage kõiki rahwast ja ristige neid Issa, ja Poja, ja Püha Waimu nimel, ja õpetage neid pidama kõik, mis Mina teid olen käskinud. Ja waat', Mina olen teiega funni maailma otsani. — Wõtke Püha Waimu. Kellele teie ial patud andeks annate, neile on need andeks andud; kellele teie ial patud kinnitate, neile on need kinnitud.“

Nõnda käs kis Kristus Önnistegija Apostlid: õpetada, ristida, patud andeks anda, haigid terweks teha ja järelewaadata, et uskjad Tema käsjud täidaksid. Nemad olid

esimesed Kristuse Roguduse ülemad preestrid (piiskopid). Eneste asemele seadsid Apostlid piiskopisid, preestrisid ja diakonisid, ning andsid neile see juures Püha Waimu armu, mis neid selle töö peale pühitseb.

78. Püha Waimu mahatulemine Kristuse jüngrite peale.

(Apost. teg. 2, 1—41.)

Pärast Kristuse taewaminemist jäid Tema jüngrid Jerusalemma. Siin käisid naad kokku ühte tupp, pidasid palwet ja püha Shtusvõmaega, ning otsisid Trööstjat Waimu. Nelipühid jõudsid kätte. Kõik Kristuse sisse uskjad kogusid ühte kokku. Kolmandal päewa tunnil (meie arvu järele kella üheksa ajal hommiku) sündis äkitselt kohisemine otsegu kange tuul oleks puhunud. Usklikude südamed said täis ütlemata rõõmu. Ja igaihe pea kohal nähti otsegu tule keeled seiswad. Nõnda tuli nende peale Püha Waim ja kinnitas nende hinged Sumaliku wäega.

Kui rahwas seda kohinat kuulis, siis kogusid naad ennast kokku selle maja ümber, kus Jesuse jüngrid olid. Usklikud läksid maja katuse peale ja hakkasid wõerid keeli rääkima. Kõik panid seda wäga imeks. Siis seletas apostel Peetrus rahwale seda imetegu ära; ta ütles, et Jesus Kristus, keda Juuda rahwas risti löid, surnust on ülestõusnud ja et Püha Waim nüüd nende peale on tulnud, kes Tema sisse usuwad.

Selle jutluse järele uskusid Kristuse sisse ligi kolm tuhat inimest ja lasksid ennast ristida. Sel kombel algas maa peal Sumala riik, Kristuse Rogudus. Roguduse esimesed waimulikud ülemad olid Apostlid, aga pärast neid nendest seatud piiskopid.

(Püha Waimu mahatulemise püha. Palwe Püha Waimule. Raheljas Uju Sümboli jagu.)

79. Sumala Ema surm.

Pärast Jeesuse Kristuse taevaminemist Sumala Ema ei elanud enam kaua (15 aastat). Peaingel Raabriel kuulutas temale surma tunni ette, ja tema walmistas ennast suure rõõmuga surmale. Enne surma tahtis tema Apostlid näha saada, kes juba mööda maailma olid laiali läinud Kristuse armuõpetust kuulutama. Issand Sumal tahtis tema tahtmist: tema surma päewaks kogusid kõik Apostlid ennast igalt poolt kokku; ei olnud üksnes Tomast. Nemad nägid tema õnnist surma, nägid, kuidas Kristus ühes Ingliseega ilmus, tema kõigepuhtama hinge wõttis ja üles taewa wiis. Põlewa lampide ja psalmi laulmisega wiisid Apostlid Sumala Ema ihu Ketsemani aeda ja matsid teda seal ühe loopa sisse maha. Kolmandamal päewal pärast tema mahamatmist tuli ka Tomas Jerusalemma. Tema palwe järele tegid Apostlid selle loopa suu lahti, kus Neitsi Maria oli mahamaetud, ja nemad ei leidnud seal muud midagi, kui ükspäinise tema surnu linad. Apostlid seisid suures imes. Siis ilmus neile Sumala Ema taewalikus hiilgamises ühes Ingliseega ja kuulutas, et Sumal teda on surnust ülesäratanud. Sumala Ema surma päewa nimetame meie tema hingama minemise päewaks.

(Sumala Ema surma päew on 15. Augusti kuu päew. Neitsi Maria surma paast. Kõigepühama Sumalajünnitaja kaitsmise püha. Palwe Sumala Emale).

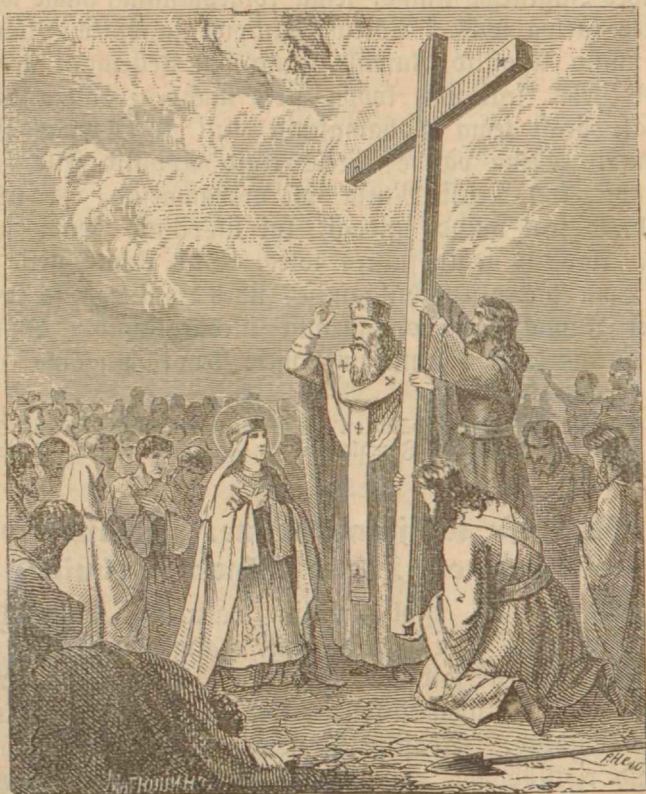
80. Nistiuse wäljalautamine. Issanda risti ülesleidmine. Wene rahwa ristimine.

Nistiusel oli egiotsa palju waenlasi. Nistiinimest kiusati igal pool taga: neid panti wangi tornidesse, piinati, ja mitmed said ärasurmatud. Esimene kannataja ristiuse eest oli ülemdiakon Stehwanus; ta sai kividega surnuks wisatud. Apostlid Peetrus ja Andreas Esikutsutud said ristilöödud, aga apostli Pauluse pea sai möö-

gaga otsast äraraiutud; ka Iõil teised Apostlid surid piinamiste surma, üksnes Joannes Sebedeuse poeg suri oma õiget surma.

Et Kristuse õpetusel küll palju waenlasi oli, stiski läks ta ikka laiemale üle maailma. Nii kui sinepi terake kaswis ta laiaks üle kõige maailma wälja. Kristiinimesed, kui neid ühes kohas taga kiusati, põgenesid teisi kohta ja leidsid seal inimesi, kes nende õpetust wastuwõtsid.

Kristiusu tagakiusamine tuuris kolm sada aastat. Wiimati wõttis Roma keiser Konstantin Suur ise

ristiusku vastu ja andis luba, et teda keelmata igauks võib tema kuningriigis pidada (see oli 313-mal aastal pärast Kristuse sündimist).

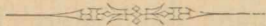
Pea pärast seda, kui ristiusule vabadus oli antud, leidis Konstantini ema, kuningana Helena, maa seeft selsama risti üles, kelle peal Kristus oli ristilöödud. Helena läks Jerusalemma, et seal Luunastaja Kristuse kannatamise ja surnust ülestõusmise kohta peal templit ehitada. Ristiusu vaenlased olid meelega selle kohta mullaga finnimatnud ja tema peale paganaisu templi ehitanud. Kava otsiti seda kohta ja viimaste leiti ta üles. Kui ta lahti sai kaematud, siis leiti see koobas, kus Kristus oli maha maetud, ja kolm risti ja weike lauake, kelle peale Pilatus oli pealkirja kirjutanud: see lauake oli ristidest eemal. Ristiinimesed palusid kõigest südamest Issandat, et Ta ise ilmutaks, missuguse risti peal Ta oli kannatanud. Pärast palwet panti need ristid üks teise järgi ühe surnu peale. Kui kolmas rist sai surnu peale pantud, siis ärkas ta surnust üles. Niid tõttasid ristiinimesed suure wagadusega Kristuse eluandja ristile suud andma. Aga et kõik ei võinud risti juure astuda, ei ka teda nähagi, sellepärast astus Jerusalema ülempiiskop Makarius kõrge kohta peale ja tõstis seda risti üles; rahvas kummardas maani risti ette ja hüidis: „Issand, heida armu.“

(Issanda risti ülestõstmise püha. Palwe Keisri ja isamaa eest.)

Püha apostlisanatse keisri Konstantini ajast saadik hakkas ristiusk jõudsaste üle kõige maailma ennat laiaili lautama. Konstantinopli linna Kreeklaste käest sai risti usku ka Wenemaa rahwas. Esiti wõttis Konstantinopoli linnas ristmist vastu Wene würstina püha Olga; pärast wõttis tema poja poeg, püha apostlisanane Suur Würst Wladimir, ise ristiusku vastu (988-mal aastal pärast Kristuse sündimist) Hersoni linnas ja lastis ka Wene rahwast ristida Kiowi linnas, kus apostel Andreas Es-

kutsutud wanal ajal risti üles pannud ja risti usku oli kuulutanud, kuidas seda wana aja sõnum ütleb. Kiewist lautas ristiust ennast Nowgorodi, Rostowi ja Muroma linnadesse, ja nüüd tunnistab pea kõik Wenemaa, Sumala armu abil, õiget risti usku.

Wenemaa Digeusu Koguduse üle walitseb Kõigepüham Sünod, see on — Wenemaa kiriku piiskopide kogu. Wenemaa piha Kogudus on mitmeks piiskopi walitsuse konda-
deks (eparhiadeks) jautud, kelle üle mitropolitid, ülemad piiskopid ja piiskopid walitsewad. Hommiku maal walitsewad Digeusu Koguduse üle Patriarhid ja Sünodid.

Kolmas jagu.

1. Uus Sümbooli, Issanda palwe ja Jumala kümne käsu seletus.

Pühast Jumalafõnast, Pühast Suusõna õpetusest ja Uus Sümboolist (tunnistusest).

Kõik Jumalik õpetus usust Jumala fiske ja sellest, kuidas tarwis Teda auustada palwe ja hea tegude läbi, seisab Pühas Kirjas ja Pühas Suusõnas. Pühaks Kirjaks nimetakse need raamatud, mis pühad mehed, Prohwetid ja Apostlid, on Püha Waimu juhutamise järele kirjutanud. Ühed neist raamatutest on enne Kristuse sündimist kirjutud, ja neid nimetakse Wana Seaduse raamatuteks, aga teised on pärast Kristuse sündimist kirjutud, ja neid nimetakse Uue Seaduse raamatuteks. Kõik need raamatud ühtelõkku nimetakse Piiblikse. Pühaks Suusõnaks nimetakse see Jumalik õpetus, mis Prohwetid ja Apostlid mitte kirja üles ei pannud, waid suusõna läbi uskjatele andsid, ja mis juba wiimati mõne aja pärast Roguduse õpetajad ja karjatsed kirja panid. Jumaliku õpetuse hoidjaks on Kristuse Rogudus.

Pea pärast seda, kui Püha Waim Apostlite peale maha tuli, tõusid ristiusu Roguduses tõe waenlased, kes oma waleseletamisega Kristuse õpetust ärarikkuma hakkasid. Ristiinimesed nimetasid neid wõeriti õpetajateks.

Ristiinimeste wahel tõusid waidlemised ja riid. Siis hakkasid Koguduse karjatsed kouskääma, et neid waidlemisi läbi waadata. Nõnda ilmusid Sünodid: 1) kohalikud Sünodid, kelle peale ühe maakonna koguduse karjatsed kokku käisid, ja 2) kõigemaapealsed Sünodid, kelle peale Koguduse karjatsed, nii palju kui see wähe võimalik oli, kõigest maailmast kokku käisid. Sünodite peal seletasid Koguduse wanemad kõik waidlemised ja riid ära ja kirjutasid ristiinimeste juhatuses lühikese usutunnistuse üles, mis kahteteistkümmesse jausse jagatakse. See usutunnistus nimetaks U s u S ü m b o l i k s. U s u S ü m b o l i kirjutasid Koguduse karjatsed üles kahe esimeste kõigemaapealiste Sünodite peal, mis Nikea ja Konstantinopoli linnas olid kokku tulnud, ja seepärast nimetaks seda S ü m b o l i N i k e a - K o n s t a n t i n o p o l i S ü m b o l i k s. Koguduse juhatus järelle on ristiinimestele õpetuses palwetegemise juures Issanda palwe, aga nende elu wiiside juhatused seiswad Jumala kümne käsu sees.

Kus seisab Jumalik õpetus üleweel? Mis on Püha Kirj? Kuidas jautaks Püha Kirja raamatuid? Mis on Piibel? Mis nimetaks Pühaks Suusõnaks? Kas ristiinimesed alati ühemeelised olid ristiinisu õpetuses? Kuidas nimetaks neid inimesi, kes ristiinisu tõde ärarikuvad? Mis on kohalikud ja kõigemaapealsed Sünodid? Mis oli nende Sünodite peal üleskirjutud ristiinimeste juhatuses? Kuidas jautaks usu Sümbol? Kuidas nimetaks seda U s u S ü m b o l i? Mikspärast nimetaks tema Nikea-Konstantinopoli Sümboliks? Mis on ristiinimestele juhatuses palwetegemises ja häis tegudes?

U s u S ü m b o l i s e l e t u s .

1. Mina usun see ainu Jumala, see Isa, see Kõigeülespidaja, see taewa ning maa ja kõige nähtawa ja nägemata loomade Looja isse.

Mina usun (arvan tõeks), et üksainus Jumal on, et see ainus Jumal kolmes Pales on; et esimene Pale Kõigepühamas Kolmainuses on Jumal Isa; et Jumal on Kõigeülespidaja, se on: et Ta kõik Oma väega ülespeab ja Oma tahtmist mööda kõige üle valitseb; et Ta taewa ja maa ja kõige nähtawa ja nägemata loomade Looja on, se on: et Ta lõi, teistiti velda, tegi ei ühestki asjast kõik seda maailma, mis meie näeme, ja ilmihuta Inglid, keda meie ei näe.

Kuidas loetakse esimene Usu Sümboli jagu? Mis tähendab: Mina usun see ainu Jumala sisse? Mis tähendab: Mina usun Jumala see Isa sisse? Mis tähendab: Mina usun Jumala see Kõigeülespidaja sisse? Mis tähendab: Mina usun Jumala, see taewa ning maa ja kõige nähtawa ja nägemata loomade Looja sisse? Mis tähendab see sõna: lõi? Mis nimetame meie nähtawaks loomadeks? Mis nimetame meie nägemata loomadeks? (Waata § 1, 2, 3.)

3. Ja see ainu Issanda Jeesuse Kristuse, see ainusündinud Jumala Poja sisse, kes Isast on sündinud enne kõiki aegu, Walgus Walgusest, tõsine Jumal tõsisest Jumalast, sündinud, mitte loodud, Isaga üheloomuline, kelle läbi kõik loodud on.

Mina usun, et on üksainus Issand Jumala Poeg, see teine Kõigepühama Kolmainuse Pale, keda maa peal Jeesuseks sai nimetud, mis tähendab Lunastaja, ja Kristuseks, see on: Jumala wõitud meheks; et Jumala Poeg on ainusündinud, see on: et ei ole enam teist niisugust Jumala Poega, kui Tema; et Jumala Poeg on sündinud Jumalast Isast enne kõiki aegu, ja on seepärast niisama igawene, kui Jumal Isagi; et Ta sünnib Jumalast Isast, kui Walgus Walgusest, see on: kui walguse joon, kes, päikesest sündides, mitte temast ei lahku; et Ta on tõsine Jumal, kes tõsisest Jumalast on

siindinud; et Ta mitte ei ole loodud, ja seepärast on wähe Tema ja kõige Jumalast loodud loomade wahel; et Tema Isaga üheloomuline on, see on: et Temal Jumala see Isaga üks olemus on; et Jumala Poja läbi Jumal Isa kõik loonud on, mis olemas on, et Tema seepärast maailma Looja on, niisama kui Jumal Isagi.

Kuidas loetakse teine Uxu Sümboli jagu? Mis tähendab: Mina usun see ainu Isanda Jesuse Kristuse Jumala Poja sisse? Mis tähendab see nimi: Jesus? Mis tähendab see nimi: Kristus? Mis tähendab: Mina usun see ainusündinud Jumala Poja sisse? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes enne kõiki aegu on siindinud? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes on Walgus Walgusest? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes on tõsine Jumal tõsifest Jumalast? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes on siindinud, mitte loodud? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes Isaga üheloomuline on? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kelle läbi kõik loodud on?

3. Kes meie inimeste pärast ja meie lunastamise pärast on mahatunud taewast, ja liha sisse saanud see püha Waimu ja Neitsi Maria läbi, ja inimeseks saanud.

Ma usun, et Jumala Poeg taewast maa peale tuli, see on: sai maa peal nähtawaks, meie — kõige inimeste pärast, ja meie lunastamise pärast, meie ärapeastmiseks patu ja surma wangist; et Ta liha sisse on saanud, see on: et Ta Enesele inimise loomust wõttis Neitsist Mariast, kui Püha Waim ta peale tuli; et Ta inimeseks on saanud, see on: et Ta täielikuks inimeseks sai, Enesele wõttis ei mitte ükspäinis inimise ihu, waid ka inimise hinge, ja jäi siiski Jumalaks, ja nimetaks seepärast Jumal ja inimene.

Kuidas loetakse kolmas Uxu Sümboli jagu? Mis tähendab: Ma usun Jumala Poja sisse, kes on maha tulnud taewast?

Miks pärast tuli Jumala Poeg taevast maha? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes on liha sisse saanud? Kellest wõttis Jumala Poeg inimese loomust? Mis tähendab: Ma usun Jumala Poja sisse, kes on inimeseks saanud? Kas Jumala Poeg jäi Jumalaks pärast seda, kui Ta inimeseks sai? Kuidas nime-tame meie Jeesust Kristust, seda tunnistades, et Tema Jumalik olemine ja inimese loomus on? (Waata § 26 ja 27.)

4. Kes meie pärast on risti löödud Pontius Pilatuse ajal, ja kannatanud ning maha maetud.

Ma usun, et Jumala Poeg Jeesus Kristus sai ristilöödud Suuda maa walitseja Pontius Pilatuse ajal; et Ta ristilöödud sai meie pärast, see on: laskis Ennast Oma hea tahtmist mööda risti lüüa, et meid igawesest patu nuhtlusest ärapeasta; et Ta kannatas, see on: niisama walu tundis, kui kõik inimesed; et Ta ära suri risti peal ja maha maetud sai.

Kuidas loetakse Usu Sümboli neljas jagu? Mis tähendawad need sõnad: Mina usun Jeesuse Kristuse, Jumala Poja sisse, kes on risti löödud? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes meie pärast on ristilöödud? Millal sai Tema ristilöödud? Kes oli Pontius Pilatus? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes kannatanud? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes on maha maetud? (Waata § 66, 67, 68, 69, 70, 71.)

5. Ja ülestõusnud kolmandamal päewal firjade järele.

Mina usun, et Jumala Poeg Jeesus Kristus kolmandamal päewal pärast surma hauast üles tõusis, kuidas sest prohwetid ettekuulutanud on ja Pühas Kirjas kirjutud on.

Kuidas loetakse Usu Sümboli viies jagu? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes on surmusest ülestõusnud? Millal tõusis Kristus pärast surma üles? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse, see Jumala Poja sisse, kes on ülestõusnud firjade järele? (Waata § 72, 73 ja 74.)

6. Ja kes on üleslâinud taewa ja istub Isa paremal kâel.

Mina usun, et Jumala Poeg Jeesus Kristus inimliku ihuga üles taewa lâks ja et Ta Jumala see Isa paremal kâel istub, see on: et Temal pärast taewanimist ka inimliku loomuse poolest Isaga ühesugune wâgi ja auu on.

Kuidas loetakse Usu Sümboli kunes jagu? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes on üleslâinud taewa? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes istub Isa paremal kâel? (Waata § 75.)

7. Ja kes jälle saab auugu tulema kohut mõistma elawate ja surnute üle ja kelle riigil ei saa otsa olema.

Mina usun, et Jeesus Kristus Jumala Poeg saab jälle auu sees maa peale tulema; et Ta selle tarwis tuleb, et kõhut mõista kõige inimeste üle, elawate üle, kes Tema teise tulemise ajal weel elus on, ja surnute üle, kes enne seda on ärasurnud ja teise tulemise ajal surnust ülestõuswad; et pärast seda hirmust kohut Kristuse kuningriik algab, kellel ei saa otsa olema.

Kuidas loetakse Usu Sümboli seitsemes jagu? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse, see Jumala Poja sisse, kes jälle saab auuga tulema? Mikspärast tuleb Kristus teist korda? Kelle üle Ta kohut saab mõistma? Mis saab pärast üldist kohut? Kas Jumala riigil saab ots olema? (Waata § 75 ja 61.)

8. Ja see Püha Waimu, see Isanda, see Gluulooja sisse, kes Isast wälja läheb, keda ühtlasi Isa ja Pojaga kumardakse ja auustakse, ja kes prohwetite läbi rääkinud on.

Mina usun, et on Püha Waim, Kõigepühama Kolmainu Sumala kolmas Pale; et Püha Waim on Issand Sumal, niisamuti, kui Sumal Issa ja Sumal Poeg; et Tema on Glulooja, see on: et Ta annab elu kõigile loomadele ja neid uuendab; et Tema läheb wälja Sumalast Issast, ja selles wahel on Tema ja Kõigepühama Kolmainu Sumala teise Pale, Sumala Poja, wahel, kes Issast sünnib; et Püha Waimu peab kummardama ja auustama niisama, kui Issa ja Poega; et Tema prohwetite läbi rääkinud on, see on: et prohwetid Püha Waimu juhutamise järele rääkisid ja kirjutasid.

Kuidas loetakse Usu Sümboli ka'heksas jagu? Mis tähendawad need sõnad: mina usun see Püha Waimu see Glulooja sisse? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Püha Waimu sisse, kes Issast wälja läheb? Mis wahel on Sumala Poja ja Püha Waimu wahel? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Püha Waimu sisse, kes prohwetite läbi rääkinud on?

9. Ühe ainsa, püha, kõigemaapealse ja apostliku Koguduse sisse.

Mina usun, et Issand Jesus Kristus maa peal Oma Koguduse asutas, kelle liikmed need on, kes Tema sisse öieti usuwad, ja et Tema alati selles Koguduses Oma armuga elab; et Kristuse Kogudus üksainus on, sellepärast, et temal on üksainus Pea — Kristus, üks usk, üks seadus, ja et kõik ristitiinimesed Koguduse sakramentides ühe ja sellesama Püha Waimu armu saawad Koguduse hingekarjaste läbi, keda Kristus Ise on ametisse seadnud. Ühes ainsas Kristuse Koguduses on kõik ristitiinimesed ühendud nii heaste need, kes maa peal elawad, kui ka need, kes furnud on. — Ma usun, et Kogudus püha on, seepärast, et tema liikmed, ristitiinimesed, Kristuse werega puhastud on, Tema püha õpetust peawad ja Sakramentides Püha Waimu läbi pühitsust saawad. — Mina usun,

et Rogudus kõigemaapealne on, sellepärast, et tema liikmeteks on kõik usklikud, olgu naad misjaguse rahwa seas tahes, ja elagu naad kus ja millal tahes; — et Rogudus on apostlik, selle pärast, et tema seda armuõpetust hoiab, mis ta Apostlitest on pärinud, ja et tema üle hingekarjased (piiskopid) walitsewad, keda Apostlid on (ametisse) seadnud.

Kuidas loetakse Usu Sümboli üheksas jagu? Mis tähendavad need sõnad: Mina usun Roguduse jisse? Mikspärast nimetakse Rogudus üheks ainsaks? — pühaks? — kõigemaapealseks? — apostlikuks?

10. Ma tunnistan ühte ristmist pattude andeksandmiseks.

Ma tunnistan, et inemest peab üksainus kord ristima ja et Ristmises inimene omad patud andeks saab ja ühtlast ka kõlblikuks saab Püha Waimu armu wastu võtta, mis kuues teistes Sakramentides antakse.

Sakrament, ehk salaasi, on Issandast seatud püha tallitus, kus nähtawate märkide läbi usklikule salal (äramõistmata) wiisil Püha Waimu armu (wäge) antakse.

Sakramentid on seitse, nimelt: Ristmine, Salwimine, püha Dhtusvõmaeg, Patutunnistamine, Preestriametisse-pühitsemine, Abielu ja Õlitamine.

Igas Sakramendis on omad nähtawad märgid, ja igas Sakramendis saab usklik iseäraliselt Püha Waimu armuandid mitmesugustes elu tarwitustes.

Kuidas loetakse Usu Sümboli kümnes jagu? Misjagune õpetus seisab selles Usu Sümboli jaus? Mis tähendavad sõnad: ma tunnistan ühte ristmist. Mis õigused Risti Roguduses saab see, kes ristitud on? Mis on Sakrament? Mitu Sakramenti on?

R i s t m i n e .

Ristmise Sakrament on niisugune püha talitus, kus usklik inimene, kui teda kolm korda wee alla wautakse, Isa ja Poja ja Püha Waimu nimel, Püha Waimu armu saab, mis teda igast patust, lõigepealt aga esiwanemate patust, puhastab ning uude armu elusse sünnitab.

Jesus Kristus seadis selle Sakramendi, kui Ta pärast ülestõusmist Oma Apostlitele ütles: „Minge ja õpetage kõiki rahwast ja ristige neid Isa, ja Poja, ja Püha Waimu nimel“ (Mat. 28, 19).

Selle inimese käest, kes ristmist tahab saada, nõutakse, et ta Oma endist paha elu maha jätaks, kuradit ära salgaks, Kristusega ennast ühendada ihaldaks ja usku Kristuse sisse ülestunnistaks. Et ta seda ikka meeles peaks, selleks antakse temale ristiinimese nimi.

Pärast ristmist pannakse ristitud inimesele tema hinge puhtuse märgiks puhas walge riie selga ja rist temale kaela meelepidamiseks, et ta usu läbi ristilöödud Jeesuse Kristuse sisse on ärapeastetud saanud ja et ta seepärast kõigis asjus Tema tahtmist peab täitma. Pärast seda wiitakse teda ristmise wanni ümber selle tähenduseks, et ta igaweste ennast Kristusega on ühendanud. Võlewad küinlad, mis selle juures käes hoitakse, tähendawad waimulikku rõõmu.

Ka lapsi peab ristima, sest Jesus Kristus ütles: „kui keegi ei sünni weest ja Waimust“ (see on, kui keegi ei saa ristitud), „siis ei wõi tema mitte Jumala riiki saada“ (Joan. 3, 5).

Ristitud inimesele antakse waderid: risti-isa ja risti-ema, kes teda pärast ristmist enese hoole alla wõtavad ja teda uues elus juhatawad. Lapse ristmise juures salgawad waderid ta eest kuradit ära ja tunnistawad ta eest

uskü üles. Waderite kohus on selle eest hoolt kanda, et laps õiges usus saaks üleskaswatud. Sellepärast peawad waderid täiskaswanud inimesed, õigeusulised ja oma elu poolest auusad olema.

Mis on Ristmise Sakrament? Misjugune on pea-tallitus selles Sakramendis? Misjugune Püha Waimu arm antakse selles Sakramendis? Millal ja misjuguste sõnadega seadis Jeesand selle Sakramendi? Mis nõutakse selle käest, kes ristmist tahab saada? Misjugused kumbed prungitakse selle Sakramendi tallituse juures? Mis tähendab ristiniimese nimi? — walge riie? — rist? — ümber ristmise wanni käimine? — põlewad kiinlad? Kas lapsi ka peab ristima? Kelle hoole alla antakse inimene pärast ristmist? Mis tarwis on waderid lapsi ristmise juures?

Salwimine.

Salwimise Sakrament on niisugune püha tallitus, kus ristitud inimesele, kui teda püha salwiga wõitakse ja selle juures sõnu: „Püha Waimu ande pitser“ — öeldakse, Püha Waimu armu antakse, mis teda ristiniimese elus kinnitab ning kaswatab.

Nii kui sündinud lapsukesele õhk, walgus, soojus ja muud tarwis on, ilma kellelta ta ei wõi mitte kaua elada, nõnda on ka uue waimuliku elule sündinud ristiniimesele Jumala armu andid tarwis, mis tema waimulikku elu wõiksüd ülespidada ja kinnitada.

Pühad Apostlid, kes oma sõnades ja tegudes Pühast Waimust said juhatud ja kellele Püha Waimu seda meele tuletas, mis Jeesand neile oli ütelnud (Joan. 14, 26), tallitasid Salwimise Sakramenti esialgu kätepealepanemise läbi (Ap. teg. 8, 14—17); pärastpoole aga hakati teda salwiwõidmise läbi tallitama, nagu seda nendest Apostlite sõnadest näeme: „Kes meid kinnitab teiega Kristuse sisse,“ ütleb püha apostel Paulus, „kes meid on wõidnud, see on Jumal, kes meid ka pitseriga on kinnitanud ja annud waimu panti meie süda-

messe" (2 Kor. r. 1, 21—22). „Teil on võidmise and sellest, kes püha on, ja teie teate kõik," räägib püha apostel Joannes (1 Joan. 2, 20).

Salvimise Sakrament tallitakse kohe pärast ristmist. Preester võtab püha salwiga ristitud inimese peatsa, filmi, ninasõõrmi, huuli, kõrwu, rinda, kassa ja jalgu, ning ütleb selle juures need sõnad: „Püha Waimu ande pitsfer." Mitmesugused inimese ihu liikmed võitakse selle märgiks, et Püha Waim kõige inimese peale oma pitseri märki paneb, see on: kõik inimese tundmised ja teud pühitseb ja kinnitab. Salw on puu õli, mis punase wiina ja mitme heahaisuliste rohtudega on segatud; teda pühitseb piiskop.

Mis on Salvimise Sakrament? Misugune on pea-tallitus Salvimise Sakramendis? Misugune Püha Waimu arm antakse selles Sakramendis? Kas pühad Apostlid tallitasid seda Sakramenti? Millal ja kuidas tallitakse Salvimise Sakramenti? Mis tähendab ihu liikmete võidmine? Mis on salw? Kellel on meelewald salwi pühitseda?

Püha Öhtusöömaaeg.

Püha Öhtusöömaaaja Sakrament on niisugune püha tallitus, kus usklik leiva ja wiina näu all Issanda Jeesuse Kristuse tõsist Öhu ja Werd wastu võtab ühenduseks Kristusega, pattude andeksandmiseks ja igaweseks eluks.

Selle Sakramendi seadis Issand Jeesus Kristus, kui Ta öhtusöömaajal leiva wöttis, seda õnnistas, murdis ja andis Oma jüngritele ja ütles: „Wõtke sööge, see on minu ihu;" siis „wöttis Tema karika, ja tänas, ja andis neile, ja ütles: Sööge kõik sealt seest, sest see on minu veri, uue seaduse veri, mis mitme eest ärawalatakse pattude andeksandmiseks (Mat. 26, 26—28); seda tehke minu mälestuseks" (Luf. 22, 19).

Püha Öhtusöömaaja Sakrament on ka üks äralepitamise ohver, mis elavate ja surnute pattude eest Jumalale tuuakse.

Püha Öhtusöömaaja Sakramendile peavad kõik õigeuslised ristiniimesed käima, sest Issand ütles: „Kui teie ei söö mitte inimese Poja liha, ega joo tema verd, siis ei ole elu teie sees“ (Joan. 6, 53). Ka lapsed peavad sellest Sakramendist osa võtma, sest Issand käskis: „Sooge sealt seest (karika seest) kõik“ (Mat. 26, 27); ja teine kord ütles: „Laske lapsukesed minu juure tulla, ja ärge keelge neid mitte, sest niisuguste pärast on Jumala riik“ (Mark. 10, 14).

Püha Kogudus maenitseb kõiki, kes waga elu tahtwad elada, et naad igal paastu ajal, „ehk ometi kõige vähemast kaks ehk ükskord aastas, peavad Issanda armulaual käima. Enne peab aga inimene ennast selle ette paastumisega, palwega, waga eluga ja patutunnistamisega walmistama, sest kes kõlwatumal wiisil sellest Sakramendist osa wõtab, see jaadab enese peale nuhtlust (1 Kor. 11, 28—29).

See Jumalateenistus, kelle ajal püha Öhtusöömaaja Sakramenti tallitakse, on kõigeilem Jumalateenistus, ja teda nimetakse Liturgiaiks. — Liturgia peetakse templis.

Mis on püha Öhtusöömaaja Sakrament? Mis wõtab wastu usklik selles Sakramendis? Millal ja kuidas seadis Issand selle Sakramendi? Misuguseks ohwriks on püha Öhtusöömaaja Sakrament? Kas kõik peawad sellest Sakramendist osa wõtma? Kuidas peab inimene selle Sakramendi wastuwõtmisele ennast walmistama? Kuidas nimetakse seda Jumalateenistust, kelle ajal püha Öhtusöömaaga tallitakse.

Patutunnistamine.

Patutunnistamise Sakrament on niisugune püha tallitus, kus usklik inimene omad patud preestri ees ülestantab ja tema läbi nägemata

wiisil Jესuse Kristuse Gnese kuest pattude andeksandmist saab.

Jssand Jesus Kristus seadis selle Sakramendi, kui Ta parest ulestouzmist Oma jingritele uitles: „Wolke Püha Waimu. Kellele teie iial patud andeks annate, neile on need andeks antud: kellele teie iial patud kinnitate, neile on need kinnitud“ (Joan. 20, 22—23).

Selle ristiniimese kuest, kes patutunnistusele tuleb, nõutakse, et ta omad patud kahetseks, kõikidega äralapsiks ja oma elu wõtaks parandada. Et ristiniimestel oleks aega omad patud järele mõtelda ja meelt parandada, seks käsib Kogudus neid patutunnistusele ennast walmistada palwe ja kasiina elu läbi. Aga selle siudames ep ole kindlat nõu, selle peale pannakse epitimia, see on: temale antakse üks käst, selle täitmine temale halba elu wiisi peab meele tuletama ja temast ära arjuda aitama. Oma patukahetsemist tunnistab ristiniimene prestri ees uiles, kes see läbi tema waimulikuks isaks, hinge arstiks ja tema siudame tunnistuse kohtumõistjaks saab. Seda kahetjust prestri ees nimetakse patutunnistuseks. Parest seda, kui patukahetseja omad patud on ulestunnistanud, kummardab ta oma pead. Preester katab seda oma epitrahiliga, paneb ta peale oma käe ja loeb pattude andeksandmise sõnad, õnnistab teda, ja see annab suud Ewangeliumile ja Ristile.

Mis on Patutunnistamise Sakrament? Mis saab usklik selles Sakramendis? Millal ja mis suguste sõnadega seadis Jssand selle Sakramendi? Mis sugune on peatallitus selles Sakramendis? Kuidas peab inimene selle Sakramendile ennast walmistama? Mis on epitimia? Kuidas tallitakse Patutunnistamise Sakramenti?

Preestriametisse-pühitsemine.

Preestriametisse-pühitsemise Sakrament on niisugune püha tallitus, kus õigeste ärawa-

litsetud mees piiskopi kätepealepanemise ja palve läbi Püha Waimu armu saab, mis temale meelevalda ja wäge annab Sumalateenistust pidada, Sakramentisid tallitada ja Kristuse karja hoida.

Issand Jeesus Kristus walitses Apostlid wälja ja andis ükspäinis neile meelevalda rahwast õpetada ja Sakramentisid tallitada. Pühad Apostlid, kellele Püha Waim meele tuletas seda, mis Jeesus Kristus neile oli ütelnud, pärast Teda walitsesid ka usklikkude seast waga mehi wälja ja seadsid neid kätepealepanemise läbi kolme preestriameti järje peale: diakoniteks, ehk koguduse teenriteks, preestriteks, ehk koguduse wanemateks, ja piiskoppideks, ehk koguduse ülewaatajateks (Ap. t. 6, 1—6; 14, 23; 20, 28; Sak. 5, 14; 1 Timot. 4, 14; 1, 6; 3, 1—2; 5, 22; 3, 2—13; Wilip. 1, 1; Tiit. 1, 5).

Et selles Sakramendis Püha Waim Ise ärawalitsetud mehi ametisse seab, seda näeme nendest püha apostli Pauluse sõnadest, mis ta Ewesuse linna koguduse wanematele ütles: „Pange iseendid ja kõiki karja tähele, kelle peale teid Püha Waim on ülewaatajaks pannud, et teie peate kui karjatsed hoidma Sumala kogudust“ (Ap. teg. 20, 28).

Kolm preestriameti järje: piiskopid, preestrid ja diakonid, on õigeusu Koguduses Apostlitest saadid wahetpidamata tänapäewani.

Nende järgede wahel on niisugune. Diakon aitab piiskoppi ja preestrit Sumalateenistuse ja Sakramentide tallituse ajal. Preester on hingekarjane, kes peab Sumalateenistust, õpetab rahwast ja tallitab Sakramentisid, aga üksnes piiskopi luuga, pealegi ei wõi tema preestriametisse-pühitsemise Sakramenti tallitada. Piiskop on ülem hingekarjane, apostli ameti pärija, kellel ülem meelevald on Sumalateenis-

tust pidada, õpetada, walitseda oma waimuliku karja üle ja ei mitte üksnes kõiki Sakramentisid tallitada, waid kättepealepanemise läbi ka teistele meelewalda anda neid tallitada.

Preestriametisse-pühitsemise Sakramenti tallitab piiskop see läbi, et ta käed selle pea peale paneb, keda preestriametisse pühitsetakse; seepärast nimetakse seda Sakramenti kättepealepanemiseks. Preestriametisse-pühitsemise Sakramenti tallitakse Liturgia Jumalateenistuse ajal. Seda Sakramenti tallitakse nõnda: Roguduse teenistuse peale väljawalitsetud mees tuuakse altari laua (auujärje) juure, wiiaakse kolmkorda auujärje ümber, mis juures pühad laulud saawad lauldud, loetakse tema üle preestriametisse pühitsemise palwe ja selle juures paneb piiskop käed selle pühitsetawa ja põlwili seiswa mehe peale, ja siis pannakse pühad ameti riided tema selga.

Mis on Preestriametisse-pühitsemise Sakrament? Misugune Püha Waimu arm antakse selles Sakramendis? Misugune on peatallitus selles Sakramendis? Kuidas seadis Issand selle Sakramendi? Kelle juhatusel ja kuidas tallitasid pühad Apostlid seda Sakramenti. Mitu preestriameti järge on? Kas preestriamet amet õigeusu Roguduses Apostlitest saabid wahetpidamata kestab? Misugune wahel on preestriameti järgede wahel? Kuidas tallitakse Preestriametisse-pühitsemise Sakramenti.

Abielu.

Abielu Sakrament on niisugune püha tallitus, kus peigmees ja pruut preestri õnnistamise läbi Püha Waimu armu saawad, mis nende abielu ühendust pühitseb, et nende wahel niisugune armastus oleks, misugune Kristuse ja Tema Roguduse wahel on, et nende laste sünnitamine õnnistatud oleks ja need õige ristiusu õpetuse järele üheskaswatud saaks.

Issand Jesus Kristus pühitsetes abielu, kui Ta Kaanas Galilea maal pulmas oli. Ta õpetas ka, et

Jumal Jse abielus meest ja naest kokku ühendab, nõnda et nemad enam ei ole kaks, waid üks liha (Mat. 19, 6). Püha apostel Paulus nimetab abielu suureks jalajaks asjaks, see on, Sakramendiks (Ewef. 5, 32).

Abielu Sakramenti tallitakse nõnda. Kõige esite paneb preester peigmehe ja pruudi sõrme pühitsetud sõrmuksed, mis lahkumata armastuse sident ja muutmata truust tähendawad. Siis pannakse nende pähä kroonid selle märgiks, et nemad abieluni puhtalt olid elanud ja oma libalikud himud ärawõitnud ja et naad abielus uue sugu wanemateks ja walitsejateks saawad. Pärast seda õnnistab neid preester, üteldes: Is sand meie Jumal, krooni neid auu ja kiitusega! ja neid wiitakse ümber analogioni, kelle peal püha Krist ja Ewangelium on, selle tähendusels, et naad Jumala ees teine teisele tõutawad igaweste ja äralahkumata armastuses ja truuses elada. Neile antakse ka ühest karikast wiina maitsta selle tähendusels, et naad üheskous nii hästi rõõmust, kui ka kurbtusest osa peawad wõtma. Riie, mis peal peeigmees ja pruut seisawad, tähendab seda, et neil mõlematel nüüd üks elutee on käia. Põlewad küinlad nende käes tähendawad waimulikku rõõmu ja puhast abielu armastust.

Ristiinimesed ei wõi mitte muidu abielusse astuda, kui isefeskist kokkuleppimist mõõda; aga see juures peawad naad ka oma wanemate poolt seks õnnistust saama.

Mis on Abielu Sakrament? Mis sugune Püha Waimu arm antakse selles Sakramendis? Kuibas Jsand seda Sakramenti pühitsetes ja kuibas temast õpetas? Kas saab see Sakrament Pühas Kirjas Sakramendiks nimetud? Mis sugused on peatallitused selles Sakramendis ja muud kombed, mis tema tallitamise juures pruugitakse? Kelle õnnistust weel on tarwis peigmehele ja pruudile enne abielusse astumist?

Olitamine.

Olitamise Sakrament on niisugune püha tallitus, kus haige inimesele, kui teda pühitsetud õliga võitakse, Püha Waimu armu palutakse, mis hinge ja ihu nõtrused terveks teeb.

Jesus Kristus andis käsku Oma jüngritele haigid terveks teha, ja Tema käsu järele jüngrid „wõibsid palju töbisid õliga, ja tegid neid terveks“ (Luk. 10, 9; Mark. 6, 13). Pärast Issanda käsu järele käskisid Apostlid usklikele sedasama teha: „Kui keegi teie seast nõder (haige) on,“ ütleb püha apostel Jakobus, „see kutsugu enese juure koguduse wanemad (preestrid), ja need palugu Sumalat tema peale, ja wõidku teda õliga Issanda nimel. Ja usu palwe saab haiget aitama, ja Issand saab teda terveks tegema; ja et ta küll on pattu teinud, siis peab see temale andeks antama“ (Jak. 5, 14—15).

Olitamise Sakramenti tallitakse see läbi, et haiget inimest pühitsetud õliga seitse korda võitakse. Selie juures loetakse seitse lugemise tükki Apostlite raamatust, seitse Ewangeliumi ja seitse palwet, kelle sees Sumalat palutakse, et Ta haigele hinge ja ihu terwist annaks. Seda Sakramenti tallitawad mitu preestrit; aga häda ajal võib teda ka üks preester tallitada.

Õliga wõidmise juures palutakse Sumalat, et Ta haigele terwist annaks. Kui ka igakord haige terveks ei saa, see tuleb siis kas tema nõdrast usust, ehk ka iseäralisest Sumala tahtmiseft. Jesuse Kristuse maapealse elu ajal ei saanud ka mitte kõik haiged terveks, ei saanud ka kõik pimedad nägema ja ei tõusnud kõik surnud ülesse.

Mis on Olitamise Sakrament? Misugune Püha Waimu arm antakse selles Sakramendis? Misugune on peatallitus selles Sakramendis? Kelle käsu peale tallitakse seda Sakramenti? Kuidas teda tallitakse? Kas haiged Olitamise Sakramendis igakord terveks saawad? Miks ei saa igakord?

11. Loodan furnute ülestõusmist.

Ma loodan (ootan), et kõik furnud saavad ülestõusma, saavad elavaks. Furnute ülestõusmine saab nõndawiisi olema: kõikide furnud inimeste hinged saavad ühendud oma ihudega, — aga need ihud saavad ilmamädanemata ja suremata olema. Nende inimeste ihud, kes üleüldise furnust ülestõusmise ajal veel elus on, saavad ühe filmapilgu ajal ümbermuudetud, nõnda et naad ka mädanemata saavad olema. Ühes furnute ülestõusmisega saab ka kõik maailm ümbermuudetud: siis saab uus taewas ja uus maa.

Kuidas loetakse üksteistkümnes Usu Sümboli jagu? Mis tähendavad need sõnad: Loodan furnute ülestõusmist? Kuidas saab furnute ülestõusmine olema? Mis saab nende inimeste ihudega olema, kes furnute ülestõusmiseni elama jäävad? Mis saab selle nüüdse maailmaga olema? (Vaata § 73 ja 61.)

12. Ja ühte tulewa aja elu.

Ma loodan (ootan), et pärast üleüldist furnute ülestõusmist saab teine, igawene elu olema. See elu saab õiglastele nii õnnis olema, et meie seda nüüd ei wõi arwatagi, aga patustele saab ta täis walu ja piinamist olema. See koht, kus õigete hinged saavad elama, nimetakse paradiiiks ehk taewa riigiks, aga patuste piina paik — põrguks.

Kuidas loetakse kaksteistkümnes Usu Sümboli jagu? Mis tähendavad need sõnad: Loodan tulewa aja elu! Kas tulewa aja elu saab kõigile ühesugune olema? Kuidas nimetakse seda kohta, kus õiged saavad elama? Kuidas nimetakse patuste piina paika?

Amen.

Selle sõnaga Usutunnistust lõpetades, finnitame meie, et nõnda usume, kuidas tunnistasime (väljautlesime).

Mis tähendab see sõna: Amen? Mispärast lõpetame meie Usu Sümboli selle sõnaga?

Palwest.

Elaw usk Jumala sisse ajab meid Teda kiitma, tänama ja paluma. Niisugune kõnelemine Jumalaga nimetakse palwest. Palwe ajal pruugime meie wäljaspidised kumbed; kummardame wööni ehk maani, heidame eunnast põlwili, tõstame omad käed ja silmad üles taewa poole. See läbi näitame meie üles oma alandust Jumala oma Looja ja Ülespidaja ees, oma tänu ja patukahetsejat meelt. Aga oma usku lunastawa Kristuse kannatuste ja ristisurma wäe sisse tunnistame meie see läbi, et iga palwe ajal enese ette risti tähte teeme. Selle tarwis paneme meie, wanaaegse wiisi järele, parema käe pöidla, esimese ja keskmise sõrme otsad kokku, aga nimetse ja pisukesse sõrme waju-tame peu pesasse; seda moodi kokku pandud kät paneme meie peotsa ette, rinna peale, parema öla ja wiimati pahema öla peale. Kolme sõrme kokkupanemise läbi tunnistame meie, et meie kõigepühama, übeloomulise ja lahku-mata Kolmainu Jumala sisse usume, aga kaks sõrme, mis peu pesas, tähendawad seda, et Lunastajal kahesugune olemine on, et Ta on Jumal ja inimene. Ristitähete enese ette tehes, tunnistame meie Oma usku selle sisse, et Kristus meid äralunastab Oma kannatamiste läbi risti peal ja meie mõtted, meeletundmised ja teud pühitseb. — Kuidas meie peame Jumalat paluma ja mis meie peame Temalt paluma, see on Issanda palwest juhatud.

Issanda palwe algab hüidmisega Jumala poole, siis on seitse palumist, ja lõpetuseks on kiituse sõnad.

Mis ajab meid tegema elaw usk Jumala sisse? Kuidas nimetakse meie kõne Jumalaga, kui meie Teda kiidame, täname ja palume? Misugused wäljaspidised kumbed pruugime meie palwestamise ajal? Misugune tähendus on risti tähel? Mis on meie palwe eesmärgiks? Kuidas jautakse Issanda palwet?

Issanda palwe seletus.

Hüidmine Jumala poole: Meie Isa, kes Sa oled taewas.

Meie nimetame Jumalat omaks Isaks, kes taewas on, sellepärast, et Issand Ise Oma armu pärast meid, kes Tema sisse usume, Oma lapsiks on nimetanud, et Tema meid kui isa armastab ja iga hea teu juures meid aitab, ja et meie oma palwega Tema ette astume, kui lapsed oma Isa ette.

Esimene palumine: Pühitsetud saagu Sinu nimi.

Nende sõnadega palume meie, et Issand meid, Oma lapsi, aitaks pühaste elada, ja meie heategudega Tema nime inimeste seas auustada.

Teine palumine: Tulgu meile Sinu riik.

Nende sõnadega palume meie Jumalat, et Tema riik, see jumaliku armu, tõe ning armastuse riik, meil walitseks ja et Ta meid aitaks selle riigi tõsised lapsed maa peal olla, — ristiinimesed olla ei mitte üksnes nime poolest, waid ka elu poolest.

Kolmas palumine: Sinu tahtmine sündku kui taewas, nõnda ka maa peal.

Nende sõnadega palume meie Jumalat, et Ta meid aitaks siin maa peal Tema tahtmist nõnda täita, kuidas seda pühad Inglid taewas täitwad, — ja tunnistame, et meie walmis oleme Tema käest kõik vastu wõtma, mis Tema meele pärast on meile saata.

Neljäs palumine: Meie igapäewast leiba anna meile tänapäew.

Nende sõnadega palume meie, et Issand meile igapäew kõik seda annaks, mis meile ülespidamiseks tarwis läheb.

Viies palumine: Ja anna meile andeks meie võlad, kui ka meie andeks anname oma võlglastele.

Wõlgadeks nimetaksie siin patud seepärast, et meie peame Sumala käsud täitma, aga kui meie pattu teeme, siis oleme meie Sumala ees võlglasted? Meie palume, et Issand meile meie patud andeks annaks. Meie lisame veel palumise juure: anna meile andeks, kui ka meie andeks anname oma võlglastele, see on: et Ta meid õpetaks niisuguste inimestele andeks andma, kes meie ees süüdlased on; sest Issand on tõutanud, et Ta meile üksnes siis meie patud andeks annab, kui meie omalt poolt andeks anname teiste inimestele, kes meie vastu on eksinud.

Kuues palumine: Ja ära saada meid mitte kiusatuse siisse.

Nende sõnadega palume meie, et Sumal meilt eemale saadaks kiusatused, see on: niisugused juhtumised meie elu sees, mis meid patu teele võivad saata (nii kui: puudus, häda); aga kui Ta tahab kiusatuste läbi meid heas elus kinnitada, et Ta siis meid aitaks neid ära võita ja meid mitte ei laseks patu siisse langeada.

Seitsmes palumine: Waid peasta meid ära sest kurjast.

Nende sõnadega palume meie, et Issand meid ära peastaks meie hinge kurjusest ja meid kaitseks ja hoiaks kavalalt kuradi eest, kes meid ühtepuhku püüab kurja teule saata.

Kiituse sõnad: Sest Sinu päralt on riik, ja vägi, ja auu igaweste. Amen.

Nende sõnadega tunnistame meie, mispärast meie loodame seda saada, mis palume. Sumala päralt on see

riik; seepärast on Tema kuninglikus meelevaldas kõik see, mis meie palume; Tema pärast on wägi, seepärast võib Ta meile seda anda, mis meie palume. Tema igawene auu ilmub selles, et Ta hea ja rohkest helde on.

Keda palume meie Issanda palwes? Kuidas nimetame meie Issandat Jumalat selles palwes? Mikspärast tohime meie Teda omaks Isaks nimetada? Misjulgune on meie esimene palumine Jumala ees? Mis palume meie nimelt nende sõnadega: Pühitsetud saagu Sinu nimi, kui Jumala nimi ikka püha on? Kuidas loetakse teine palumine? Mis palume meie nende sõnadega: Tulgu meile Sinu riik? Mis tähendab üks õige Jumala riigi laps (liige) maa peal olla? Kuidas loetakse kolmas palumine? Mis palume meie nende sõnadega: Sinu tahtmine sündku? Mis tähendawad need juure lisatud sõnad: kui taewas? Kuidas loetakse neljas palumine? Mis palume meie igapäewase leiwa nime all? Mis tähendab see sõna: tänapäew? Kuidas loetakse viies palumine? Mis tähendawad need sõnad: Anna meile andeks meie wõlad? Mikspärast meie omad patud wõlgadeks nimetame? Mikspärast lisame meie, kui omad patud andeks palume, veel need sõnad juure: kui ka meie andeks anname oma wõlglastele? Keda nimetame meie oma wõlgnikkudeks? Kuidas loetakse kuues palumine? Mis nimetakse kuusatuseks? Mis palume meie nimelt nende sõnadega: ära saada meid mite kuusatusesse? Kuidas loetakse seitsemes palumine? — Mis sõnadega lõpetame meie palwet? Mikspärast lisame meie kiiatuse sõnad oma palumiste juure? Mis tähendab see sõna Amen?

Jumala käskest.

Kristus Lunastaja õpetas, et lunastuseks peab ei mitte üksipäinis Jumala sisse uskuma ja Teda paluma, waid peab ka Tema tahtmist ehk Tema püha seadust täitma. Kõigeülemad Jumala seaduse käsusõnad on need, et meie peame Jumalat armastama kõigest omast hingest ja oma ligimest, see on: iga inimest, armastama, kui iseennast. Aga misjulguste tegude läbi peame meie oma armastust Jumala ja ligimese wastu ülesnäitama, seda õpetawad meile

kümme käsku, mis Jumalast meile on antud prohveti Moosese läbi.

Misfugused on kõigeillemad Jumala seaduse käjud? Kust saame meie seda juhatust, misfuguse tegude läbi peame meie oma armastust Jumala ja ligimese vastu ülesnäitama? Kes ja millal andis meile kümme käsku?

Jumala kümme käsku seletus.

1. Mina olen Jeesand sinu Jumal, sul ei pea mitte teisi Jumalaid olema Minu kõrvas.

Selle käsu läbi õpetab Jumal, et teisi jumalaid peale Teda ei ole olemas, ja käsib, et inimene peab oma mõistusega Teda tundma, oma südamega Tema sisse uskuma, Tema peale lootma ja Teda armastama, oma huultega Teda kiitma, ja kõigest omast väest Teda teenima ja Teda kummardama, ja et ta ei pea mitte teisi jumalaid auustama ja neid teenima.

Kuidas loetakse esimene Jumala käsk? Mis käsib Jeesand selle käsu läbi? Mis keelab Tema ära?

2. Sina ei pea enesele mitte tegema nifkertud kaju, ehk mingifugust nägu sest, mis taewas üleval, ei sest, mis all maa peal, ega sest, mis wees maa all on; sina ei pea mitte nende ette kummardama, ega neid teenima.

Nifkertud kaju ehk ebajumal on üks elava looma ehk eluta asja kaju, mis metallist, kivist ehk puust on tehtud, ja keda Jumalaks peetakse; ebajumalaks on ka iga asi, keda nii armastakse, kui Jumalat..

Selle käsu läbi keeldakse ära, et ei pea ühtegi asja, mis Jumalast on loodud, Jumalaks pidama; keeldakse, et ei pea Jumalast loodud asjale Jumala auu andma, ega Teda nõnda armastama, kui Jumalat, ega Tema peale lootma, nii kui Jumala peale. See käsk keelab himude

te enimesed ära: keelab üksnes oma kõhu pärast elada, see on: liiaste wiina juua ja oma kõhtu ülearu täita ehk ilma-liku kahu pärast elada ja kõverust teha ja petta raha pärast. Lühidelt ütelda: see käsk keelab enesele ebajumalaid tegemast, olgu mis asjast tahes.

Teine käsk ei keela mitte püha kujukid auustamast ja nende ees palumast, sest meie ei arwa neid oma jumalateks, ja kui meie nende ees palwet teeme, siis ei palu meie mitte neid, mitte wärwi ja puud, waid seda, kelle nägu nende peale on maalitud.

Kuidas loetakse teine Jumala käsk? Mis keeldakse selle käsu läbi? Mis on niffertud kujuk ehk ebajumal? Kas ebajumala kujud üksi on inimeste ebajumalad? Mis wahel on ebajumala ja püha kujuk wahel?

4. Sina ei pea mitte Issanda oma Jumala nime ilma asjata kuhu wõtma.

Selle käsu läbi käsib Jumal Oma nime ja kõi, mis Tema on pühitsetud, pühaste pidada. Tema keelab Jumala nime palwete ja kõnede sees ilma auustuseta, tähele panemata pruukimast; ilmaasjata wandumast ja iseäranis ühe wale asja juures; kohtuliku wande ajal walet wandumast ehk walet tunnistamast. Kohtulikult wandeks nimetakse niisugune wanne, mis Kristi ja Ewangeliumi raamatu ees sünnib, kus preester juures on.

Kuidas loetakse kolmas käsk? Mis käsib tema? Mis ta keelab? Mis on kohtulik wanne?

4. Mõttele hingamise päewa peale, et sa teda pühitsed, Kuus päewa pead sa tööd tegema ja kõi oma tegemist ärategema, aga seitsemes päew on hingamise päew Issandale sinu Jumalale.

Pühitsemata — pühaks pidama ja püha tegude tegemiseks pruukima.

Selle käsu läbi käsib Jumal hingamise päewa (meil ristiinimestel on laupäewa asemel pühapäew seatud) ja

muid pühitsemise päevi ja niisama ka paastu aegasi püha tegude tegemiseks pühitseda. Sumal käsib niisugust elu- korda pidada: kuus päeva waewa näha oma tarwis ja omad tegemised tallitada, aga pühapäivil omast tallitusest hingata ja püha Sumala meelepäralisi tegusi teha. Sumala meelepäralised teud on: hooletandmine hinge eest, palwe, Sumala sõna õppimine, ja iga armu tegu, mis meie waestele teeme. Seepärast keelab sesinane käsk kuue päewa ajal hooletumal wiisil tööd teha, ja ilmatööta aega wiita, aga pühapäivil tööd teha ehk patu tegudes wiina- joomises ja laisklemises elada.

Kuidas loetakse neljas käsk? Mis tema käsib? Mis tähendab hingamise päewa pühitseda? Misugust nädala päewa pühitsewad ristiihinimesed laupäewa asemel? Kas see käsk räägib üksnes püha päewast? Mis käsib ta teistel kuuel päewadel teha? Mis peab nimelt pühapäivil tegema? Misugused teud nimetakse Sumala meelepäralisteks tegudeks? Mis keelab see käsk argipäivil tegemast? Mis keelab tema pühapäivil tegemast?

5. Muusta oma isa ja oma ema, et jo käsi hästi käib, ja ja kaua elad maa peal.

Selle käsu läbi käsib Sumal, et meie peame oma wanemid auustama: nende ees alandlikud olema, nende käskusid täitma, kui naad head õpetawad; neid häda sees awitama, nende eest hoolt kandma ja neid toitma, kui naad haiged ja wanad on; nende eest Sumalat paluma. Seepärast keelab Sumal wanemate sõnapõlgamist, häbemata julgeid sõnu nende wastu rääkimast, ja hooletust nende wastu, kui naad wanad ja wäetid on. Selle käsu järele peame ka kõiki neid auustama, kes wanemate asemel on; ta käsib auustada Kreisrit, sest tema on Sumala wõitunud mees ja kõige rahwa isa; — ülemid, sest nemad täitwad Kreisri tahtmist ja kandwad hoolt selle eest, et meil kõigil üks hea ja rahuline elu oleks; — hinge karjatseid ja õpetajaid, sest nemad juhatawad ja õpetawad, kuidas meie peame elama, et meie wõiksimine tõsised ristiihinimesed ja

enestele ja teistele kasulikud olla; kasvatajaid ja heategijaid, seepärast et naad meil wanemate asemel on; — kõiki, kes ea poolest meist wanemad on, seepärast et nemad elus mõnda näinud on ja meid võivad õpetada ja et nemad oma waewaga seda meile on saatnud, mis meie nüüd pruugime.

Jumal tõutab õnnelikku ja pitka elu-iga sellele anda, kes seda käsku täidab.

Kuidas loetakse wiies käsk? Mis käsib see käsk? Mis tähendab: wanemid auustada? Kas see käsk räägib üksipäinis wanemate auustamisest? Mikspärast peame meie auustama Keisrit? — illemid? — hingekarjatseid ja õpetajaid? — kasvatajaid ja heategijaid? — kõiki neid, kes ea poolest wanemad on? Mis tõutab Jumal sellele anda, kes seda käsku täidab?

6. Sa ei pea mitte tapma.

See käsk keelab tapmist, see on iseeneise ehk teise inimese elu wõtmist. Aga see tapab, ehk wõtab ka elu ära, kes teisele liiga teeb teuga ehk sõnaga, kes teise terwist rikub, kes ei aita seda, kes hädas on; seepärast keelab seesinane Jumala käsk teistele liiga tegemast, olgu ka palja sõnaga, nende terwist rikkumast ja waest ilma abita jätmast.

Kuidas loetakse kuues käsk? Mis ta keelab? Kas tapmine ehk inimeste elu wõtmine üksi arwatakse patuks selle käsu wastu? Misjugused teud weel, peale tapmise, keeldakse selle käsu läbi?

7. Sa ei pea mitte abielu ärarikkuma.

Seesinane käsk keelab meest ja naest sandiste, ilma laulatamata isekeskis elamast; ta keelab meest oma naest maha jätmast ja ühe teise naesterahwaga kui oma naesega elamast; aga naest keelab ta oma meest maha jätmast ja teise mehega elamast. Wallalisi inimesi käsib see käsk oma hinge roojaste mõtete ja ihaldamiste eest hoida ja wiisipäralised olla.

Kuidas loetakse seitsmes käsk? Mis keelab ta abielu rahwast tegemast? Mis käsib ta wallalisi inimesi teha?

8. Sa ei pea mitte warastama.

Seesinane käf käsfib ifeenese ja teiste wara hoida, see on: ta keelab wõerast asja ärawõtta ehk enese poole kiskuda olgu pettuse wiisil ehk salaja; ühte leitud asja ärapeita; töötegija palka kinnipidada; ühe töö eest palka wõtta, aga töö tegematta jätta, oma wara ilma aegu äraraiskada wiina joomisega ja ilmaliku lusti peale.

Kuidas loetakse kaheksas käf? Mis käsfib tema ja mis ta ärafeelab?

9. Sa ei pea mitte waletunnistust rääkima oma ligimese wastu.

Selle käsu läbi käsfib Jumal teise inimese head nime hoida ja keelab: teiste peale wale juttusi teha; walet kaebada; teiste teud ehk sõnad paha nõuuga teisiti pöörda; keelt peksta, see on: teiste sõnad ja teud kellelegile ülesrääkida selle nõuuga, et inimeste wahel riidu tõsta ja nende rahu rikkuda; teiste inimeste keelepeksmist kuulata; ifeenese peale midagi kurja omast peast ilmaasjata rääkida.

Kuidas loetakse üheksas käf? Mis käsfib Jumal selle käsu läbi? Mis sugused teud feeldakse selle käsu läbi?

10. Sa ei pea mitte himustama oma ligimese naest, ja ei pea mitte himustama oma ligimese koda, ei tema põldu, ei tema sulast, ega tema ümerdajat, ei tema härga, ega tema eeslit, ei muid tema lojuksid, ega mingisugust asja, mis so ligimese päralt on.

See käf keelab teise inimese waranduse peale kademusega waatmast ja käsfib, et igaiüks peab omaga rahul olema. Kuidas loetakse kümnes käf. Mis keelab Jumal selle käsu läbi? Mis käsfib Tema?

II. Ühifene õpetus Jumalateenistusest.

1. Mis on kiriku Jumalateenistus.

Kiriku Jumalateenistuseks nimetakse need Jumalateenistused, mis seatud korra järele ja seatud kometega kiriku Jumalateenistuse Seaduse järele saavad peetud. Neis teenistustes kiitvad, tänavad ja paluvad õigensulised ristiinimesed Jumalat ja ka Tema Pühast, ja selle juures saavad Jumala käest armu ja Püha Waimu andeid. Mõned neist Jumalateenistusest on alatised, mis igapäew kõikide tarwis saavad peetud, ja mõned neist on juhtumisekorralised, mis üksnes ajuti saavad peetud, kui seda usklikudel usu elu poolest tarwis läheb, ja mis püha tallitusteks nimetakse.

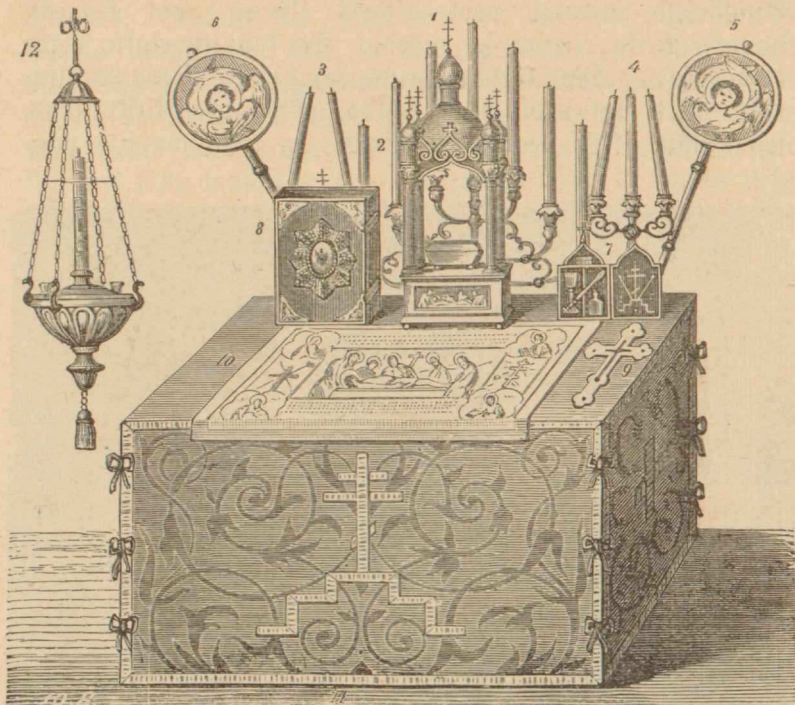
Koduse palwe pidamise ja kiriku Jumalateenistuse wahel on see wahel, et kodust palwet võib igäiks ja igas paikas pidada, aga kiriku teenistust peetakse ühes iseäranis ehitud ja pühitsetud hoones, mis Jumala templiks ehk kirikuks nimetakse, ja et seda üksnes selle tarwis Jumalast ametisse pühitsetud mehed piiskopid, preestrid, ja diakonid — võivad pidada. Need mehed panewad kiriku Jumalateenistuse ajal isesugused pühad riided selga.

Mis nimetakse kiriku Jumalateenistuseks? Mis teewad usklikud selles Jumalateenistuses ja mis naad see läbi saavad? Mis sugused Jumalateenistused nimetakse alatisteks? Mis sugused teenistused nimetakse püha tallitusteks? Mis wahel on koduse palwepidamise ja kiriku Jumalateenistuse wahel?

**Misriahwa tempel ja mis temas on:
pühad kujud ja pühad riistad.**

Kirikud ehitakse mõnikord ümargused ja kahelksanurgalised, aga enamiste pillikud ehk risti wiisi. Kiriku uks

tehaſe õhtu poolt, ſelle tähenduseks, et riſtiinimine pime-
duseſt, kurjaſt ja kuradiſt ära põgeneb ja Kriſtuse juure
läheb, kes hõmmiku pool ilmuſ. Kiriku katusel peale ehitatſe
torn (mõnikord ka wiis torni ehk rohkem), torni otſa
pannatſe riſt. Seestpoolt (mõnikord ka wäljaſt poolt) kirik
ehitatſe püha kujudega, nimelt: Iſſanda Jeſuſe Kriſtuse,
Sumala Emma ja Püha Inglise ja püha inimeste kaju-
dega. Nende kujude ette pannatſe lambid ehk küinlad
põlema. Kiriku peajagu nimetatſe altariks. Keſt alta-
rit ſeiſab kalli riidega kaetud laud, kelle peal püha

- 1) Kaetake, kelle sees pühad Anded haigete tarbeks hoitakse.
- 2) Seitsme küinlaga küinlajalg.
- 3) Kahe küinlaga küinlajalg (dikiri).
- 4) Kolme küinlaga küinlajalg (trikiri).
- 5) ja 6) Ripidid.
- 7) Püha Andide kandmise laetake.
- 8) Ewangeliüm.
- 9) Riſt.
- 10) Antiminsk.
- 11) Kuujärg.
- 12) Lamp ehk kandilo.

Õhtusöömaaja Sakramenti tallitakse. See laud nimetakse auujärjeks. Auujärje peal on antiminsk (laua asemel), — üks siidi rätik, kelle peal Issanda Jeesuse haudapanemise kuju on maalitud ja kelle sisse püha inimese ihu jauke on pantud. Ilma antiminsita, mis piiskopist peab pühitsetud olema, ei või püha Õhtusöömaaja Sakramenti tallitada, see on, Liturgia teenistust pidada. Peale antiminski on auujärje peal Ewangelium, Rist ja laetake, kelle sees pühad Unded haigete tarbeks hoitakse. Auujärje taga seisab alati küünlajalg, mõnikord ka rist. Auujärjest paremal pool altaris (lõuna pool külges), hoitakse kiriku riistad ja riided. See koht nimetakse riide kambriks. Mõnikord on riide kamber ka iseäranis altari rist. Bahemal pool altari lauda, põhja pool kiriku jaus, seisab laud, kelle peal need leiwad ja wiin walmis pan-

nakse, mis püha Shtusvöömaaja tarbeks pruugitakse; siin seiswad ka pühad riistad, mis Liturgia ajal pruugitakse: talbrefuke, karikas, täheke, käsn, oda, lusitake. See laud nimetakse ette panemise ehk ohwri lauaks, aga leiwad proskwora deks, mis tähendab — toodud anded.

Altari ja kesi-kiriku wahel on wahesein, kelle peal pühad kujud on; see wahesein nimetakse ikonostas, see on: kujude paik. Ikonostasis on kolm ust. Keskmine uks läheb auujärje juure ja nimetakse kuninglikuks ukseks; sest uksest käib taewane Kuningas Kristus wälja püha Andetes. Kuningliku ukse peal on enamast püha Neitsi Maria kuulutamise kuju ju Ewangelistide (see on: nende Apostlite, kes Ewangeliumid kirjutasi) Matteuse, Markuse, Lukase ja Joannese kujud maalitud. See uks, mis ohwri laua juure wiib, nimetakse põhjapoolseks ukseks, aga see, mis riide kambri wiib — lõunapoolseks. Kuningliku ukse ja lõunapoolse ukse wahel on ikka Kristuse kuja; aga põhjapoolse ja kuningliku ukse wahel on Jumala Ema kuju. Nende kujude kõrwas on ka teiste püha inimeste kujud. Mõnes kirikus kujud on ikonostasis mitmes järgus. Kuningliku ukse kohal ülewel on enamiste püha Shtusvöömaaja kuju, aga ülewel ikonostasi peal on rist.

Kirikus ikonostasi ees, paremal ja pahemal pool, on iseäralised kõrged kohad lugejate ja lauljate tarbeks. Need kohad nimetakse klirosid. Kliros tähendab liisk. Need kohad nimetakse jellepärast nõnda, et wanal ajal lugejaid liisu läbi wälja walitseti. Kliroside ligidale pannakse lipu = kujud. Nõnda nimetakse kujud, mis pitka warre otsa on seatud. Kuningliku ukse ees on amwon, see on — kõrge koht, kelle peal diakon palwete ja Püha Kirja lugemise ajal seisab. Kui diakon Ewangeliumi loeb, siis paneb ta teda iseäralise laua peale, mis analogiaks nimetakse. Ristinimesed kutsutakse kirikusse kella löömisega. Kellad on tornis, mis õhtu poole kiriku otsa ehk ka iseäralikku paika kiriku ligidale tehakse. Kiriku ligidal (elumajadest eemal)

maetakse surnud ristiiinimesed maha. Surnu matmise koha ümber tehakse aed ja seda kohta nimetakse surnu-aiaks.

Kuidas nimetakse need kohad, kuhu usklikud Jumalat paluma kofku käiwad? Mis moodi naad ehitakse? Kust poolt tehakse uks kirikusse? Mikspärast kiriku uks õhtu poole tehakse? Mis tehakse kiriku katuse peale? Misga ehitakse kiriku torn? Misga ehitakse kirik seestpoolt? Misfugune on kiriku pea jagu? Mis on altaris? Mis on auujärje peal? Mis on antimins? Mis on antiminsi sees? Mis pannakse auujärje taha? Mis on paremal pool altarit? Mis on pahemal pool? Mis on ohwri laud? Mis nimetakse prosworaks? Mis tähendab see sõna proswora? Mis on lest-kiriku ja altari wahel? Mis nimetakse ikonostasiks? Kuidas ta ehitud on? Kuidas nimetakse ukseid ikonostasi sees ja mikspärast naad nõnda nimetud on? Mis maalitakse kuningliku ukse peale? Misfugused kujud on esimeste kohtade peal? Misfugune kujud on ülewal kuningliku ukse kohal? Mis on ikonostasi ülewal otsas? Mis on kirikus ikonostasi ees? Mis nimetakse khirosideks? Mis pannakse khiroji kõrwa? Mis on lipukujud? Mis tehakse kuningliku ukse ette? Kuidas nimetakse see laud, kelle peale Ewangeliium lugemise ajal pannakse? Kuidas ristiiinimesed teada saawad, et kirikus Jumalateenistus on? Kus tellad seiswad? Mis nimetakse surnu-aiaks, ja kus tema on?

3. Jumalateenistuse tallitajad ja nende riided.

Preestriliku ameti mehed, kel õigus on kiriku Jumalateenistust pidada, on: diakon, preester (jerei) ja piiskop (ehk arhijerei).

Diakonile, preestriile ja piiskopile antakse nende pühitsemise ajal iseäralised riided, mis nende ameti tähendusüks on. Diakonile antakse stihaar, orar ja käiksed. Stihaar on pikk käistega kuub; ta tuletab kiriku teenrile meele, et Püha Waimu arm teda õiguse riidega katab. Orar on pikk ristidega lint, mis diakon pahema õla peal kannab; ta on selle tähels, et Jumala arm rohkesti tema peale on wälja walatud. Käiksed tähendawad seda, et kiriku teener peab lootma, ei mitte oma wäe ja jõu peale, waid Jumala

- 1) Stihaar orariga. 2) Drar. 3) Preestri riie ehk melon (riisa). 4) Epitrahil.
5) Rääs. 6) Wöö. 7) Nabadrenik. 8) Paalitsa. 9) Stuhwja. 10) Kamilawka.
11) Mitra. 12) Sakkos omohworiga. 13) Kinnapealne rist. 14) Panagia.
15) Kottakene. 16) Kepp.

abi peale. Preestrile antakse kõik diakoni riided; aga preestri stihar tehakse kitsa käistega ja nimetakse weloni aluseks (podrisnik), aga orar pannakse mõlemate õlade peale, kaela ümber, ja ripub ees maani lindi wiisi; preestri orar nimetakse epitrahiliks. Epitrahil tähendab seda, et preester diakoni wastu kahewõrra Püha Waimu armu saab Roguduse ülema teenistuse tallitamiseks. Peale diakoni riideid antakse preestriile veel wöö ja welon. Welon on pikk, lai ja ilma käisteta kuub, eest poolt lühikene; ta tuletab preestriile meele, et ta õigusega peab ehitud olema. Aga wöö antakse preestriile täheks, et Jumal teda Oma wäega kinnitab. Piiskopil on kõik preestri riided, üksnes weloni asemel on temal jakkos, mis lühikese stihari jarnane on. Iseäraline piiskopi riie on omohwor, see on: lai lint, mis ümber kaela pannakse ja kellel üks ots ette poole, aga teine taga poole maha käib. Omohwor on piiskopi walitjuse täht ja tuletab temale meele, et ta nende meelesparandamise eest, kes töö teelt on eksinud, peab hoolt kandma, kui üks hea karjane, kes ära kadunud lammas oma õlade peale wõtab.

Peale nimetud riideid pruugitakse Õige usu Roguduses veel aumärgid, nii kui: nabedrenik, paalitsa, skuhwja, kamilawka, mitra, rinnapealne rist, panagia, kepp, ja ümargune jalgealus, mis kottakeseks nimetakse.

Kel on õigus kiriku Jumalateenistust pidada? Mis sugused riided antakse diakonile? Mis tähendawad need riided? Mis sugused iseäralised riided antakse preestriile? — piiskopile? Mis tähendawad need riided? Mis sugused aumärgid antakse piiskopidele ja preestritele?

4. Sured Pühad.

Pühadeks nimetakse waimuliku röömu päewad, mis iseäraliste Jumala armu tegude auuks ja mälestuseks on pühendud. Kiriku teenistus saab neil päewil iseäralise

aunga peetud. Suuri pühi on kaksteistkümmend, ja peale neid on Kristuse surnust ülestõusmise püha. Kristuse surnust ülestõusmise püha arvatakse pühade pühaks ja nimetakse Paasa=pühaks, seepärast et Juuda rahwa Paasa=püha tema eentujuks oli; Paasa=püha pühitsetakse esimesel nädali pühapäeval pärast kewadist täit kuud.

Kaksteistkümmend suurt püha on järgmised: 1) Kõige-pühama Neitsi Maria sündimise=püha (8 Septembri kuu päeval); 2) Tema templisse wiimise püha (21. Novembri kuu päeval); 3) Kõigepühama Neitsi Maria kuulutamise=püha (25 Martsi kuu päeval); 4) Jesuse Kristuse sündimise=püha (25 Detsembri kuu päeval); 5) Issanda Jeesuse Kristuse ristmise=püha (6 Januari kuu päeval), mis nimetakse ka Sumala ilmumise=pühaks, sest et sel päeval Püha Kolmainus Sumal Ennast maa peal avaldas: Sumal Poeg sai Jordanis ristitud, Sumal Isa rääkis taewast ja Sumal Püha Waim ilmus tuufese näul; Issanda ristmise=püha laupäeval tallitakse kõikis kirikutes wee õnnistamist, aga sel pühal käiakse ristiga jõgede ehk järwede peal wet pühitsemas; ja see käimine nimetakse Jordanile käimiseks, selle mälestuseks, et Kristus Jordani jões ristitud sai; 6) Issanda wastuwõtmine templis (2 Webruari kuu päeval); 7) Issanda muudmise=püha (6 Augusti kuu päeval); 8) Issanda Jerusalemma minemise püha (pühapäeval enne Paasapüha); seda püha nimetakse ka Palmipuude=pühaks ehk paju urbe pühaks, seepärast et meie Hommiku Sumalateenistuse ajal kirikus seistes paju oksad käes peame, ja nõnda nende Gebrea inimeste wiisi järele teeme, kes palmi oksad käes hoides Issandat vastu wõtsid, kui Ta Jerusalemma läks; 9) Issanda taewa-minemise=püha (neljakümmenmal päeval pärast Paasa-püha); 10) Püha Waimu mahatulemise püha Apostlite peale, mis ka Wiiekümmenema päewa pühaks nimetakse, sest et ta wiiekümmenmal päeval pärast Paasa püha pühitsetakse, ja Kolmainu Sumala Pühaks, sest et sel päeval

Apostlid omas uskus finnitud ja wäge said, et naad õpetust Kolmainust Jumalast wõiksid kuulutada; 11) Jumala Oma surma päew (15 Augusti kuu päewal) ja 12) Issanda Kristi ülestõstmise-püha (14 Septembri kuu päewal), mil päewal Hommiku Jumalateenistuse ajal Kristest kirikusse wälja tuuakse, et kõik rahwas tema ette kummardaksid.

Mis sündinud lugu sel ehk teisel pühal mälestakse ja mis tulu sest loust ristiniimese elule on saanud, see on selle püha laulus ülespandud, mis tropariks nimetakse.

Tropar Paasa-pühal. Kristus on surmusest ülestõusnud, surmaga surma maha tallanud ja neile, kes huanas olid, elu kinkinud.

Tropar Jumala Oma sündimise-pühal. Sinu sündimine, oh Jumalasünnitaja Neitsi, kuulutas kõige maailmale rõõmu: sest Sinust paistis see Siguse Päike, Kristus meie Jumal, kes needmist ärakautas ja õnnistust tema asemele andis, kes surma ärarikkus ja meile igawest elu kinkis.

Tropar Jumala Oma templisse wiimise pühal. Täna on Jumala hea meele näitumise esimene alustus ja inimeste lunastuse ettekuulutamine. Täna astub Neitsi awalikult Jumala templi ja annab kõigile tunda Kristuse tulemist; Sellele hüüame ka meie laulu healega: ole rõõmus Sina, kelle läbi Looja inimeste lunastuse tööd alustab.

Kõigepühama Neitsi Maria kuulutamise-püha tropar. Täna on meie lunastamise alustus ja igawesest ajast etteseatud sala asja ilmumine. Jumala Poeg saab Neitsi Pojaks, ja Raabriel kuulutab armu. Seepärast hüüdke ka meie ühes temaga Jumala-

fünnitajale: ole rõõmus, kes Sa armu oled saanud, Issand olgu Sinuga.

Tropar Jesuse Kristuse sündimise-pühal. Sinu sündimine, oh Kristus meie Jumal, valgustas maailma tõe tundmise valgusega; sest temas õppisid need tähtede teenijad ühe tähe läbi Sind, seda õiguse Päikest kummardama ja Sind, seda kõrgelt päewatõusmist tundma. Issand, auu olgu Sulle.

Tropar Issanda templiswastuwõtmise-pühal. Ole rõõmus, oh Jumalasünnitaja Neitsi, kes Sa oled armu saanud; sest Sinust paistis see õiguse Päike, Kristus meie Jumal, kes valgustab neid, kes pimeduses on; ole rõõmus ka sina, õiglane wanake, et sa oma sülle meie hingede Lunastajat võtsid, kes meile surmusest ülestõusmist annab.

Tropar Issanda ristmise-pühal. Kui Sind Jordani jões ristiti, oh Issand, siis ilmus see Kolmainu Jumala kummardamine; sest Isa heal tunnistas Sind omaks armsaks Pojaks, ja Waim tuikele näul kinnitas tõeks seda tunnistust. Oh Kristus Jumal, kes Sa oled ilmunud ja maailma valgustanud, auu olgu Sulle.

Tropar Issanda muudmise-pühal. Sa muudsid Ennast mäe peal ära, oh Kristus Jumal, ja näitsid oma jüngeritele oma auu nii palju, kui naad seda näha võisid; paistku ja meile patustele Sinu igawene walgus, Jumalasünnitaja palwete pärast; oh Walguseandja, auu olgu Sulle.

Tropar Issanda Jerusalemma minemise pühal. Et enne oma kannatamist meie kõikide surmusest üles-

tõusmist kinnitada, ärataksid Sa Vaatsaruse furnust üles, oh Kristus Jumal. Seepärast ka meie, kui lapsed, võidutähed kandes, laulame Sulle, surma Aravõitjale: „Hosianna kõrges, kiidetud olgu see, kes tuleb Issanda nimel.“

Tropar Issanda taevaminemise-pühal. Sa läksid auu sees üles taewa, oh Kristus meie Jumal, kui Sa Püha Waimu tõutamise läbi omad jüngrid olid röömustanud, ja kui So õnnistuse sõna oli ses neid kinnitanud, et Sina oled Jumala Poeg ja maailma Arapeastja.

Tropar Püha Waimu mahatulemise pühal. Sa oled auustud, oh Kristus meie Jumal, kes Sa neid kalamehi targaks tegid, kui neile Püha Waimu maha saatsid, ja nende läbi maailma oma võrku püüdsid; oh Inimesearmastaja, auu olgu Sulle.

Tropar Jumala Ema surma päeval. Oh Jumalasinunnitaja! Sünnitamises hoidsid Sa neitsipõlwe alles ja pärast surma ei jätnud Sa mitte seda maailma maha; Sina, oh Glu Ema, läksid elu sisse ja oma palwete läbi peastad Sa surmast meie hinged.

Tropar Issanda Kristi ülestõstmise-pühal. Lunasta, oh Issand, oma rahvast ja õnnista oma pärisosa; anna võitu meie Siget usku Keisri Nikolai Aleksandrowitsile Tema waenlaste üle ja kaitse oma Kristiga oma Kogudust.

Misfugused päewad nimetaks pühadeks? Mis wiisi saab firiku-teenistus pühadel peetud? Misfugune püha arwatakse kõigejuuremaks? Misfugused pühad arwatakse suurteks pühadeks? Mis on iseäralist Jumalateenistuses Jofuse Kristuse ristmise-pühal,

Tema Jerusalemma minemise pühal ja Kalli Kristi ülestõstmise pühal? Misfugustes lauludes on ülespandud need sündinud loub, kelle mälestuseks pühad on seatud, ja see, mis poolt naad tähts-
 jad on?

5. Sige usu Koguduse paastud.

Paastudeks nimetakse need päewad, millal meie omad patud peame iseäranis kahetsema, kassinaste elama ja hoolega oma patude andeksandmise pärast Jumalat paluma. Paastud on ühepäewased ja mitmepäewased. Ühepäewased paastud: on 1) Kristuse sündimise-püha ja Tema ristmise-püha laupäewad; neil päiwil on seatud ükspäinis keedetud tangu ilma õlita roaks pruukida; 2) Püha Kristija Joannese pea maharaiumise päew, 29 Augusti kuu päewal; 3) Kalli Kristi ülestõstmise päew, kelle peal Kristus meie pattude pärast kannatas, see on 14 Septembri kuu päewal, ja 4) Resknädalad ja Keeded kõige aasta ajal (ükspäinis mitte kuue p a a s t u t a n ä d a l a ajal*), seepärast et Resknädalal Suudas Jesust Kristust äraandis, aga Keedel Kristus risti peal kannatas.

Mitmepäewased paastud on: 1) Suur Paast enne Paasa-püha; temal on kaks jägu: neljakümnepäewane paast, Kristuse eenkaju järel, kes nelikümmend päewa paastus, ja kuuepäewane Kannatuse-nädala paast Kristuse kannatuste mälestuseks. See paast on ettevalmistamiseks Kristuse surnust ülestõusmise-püha wastuwõtmisele. Kannatuse nädala Keedel, Hommiku Jumalateenistuse ajal loetakse kakssteiskümmend Ewangeliumi meie Issanda Jesuse Kristuse kannatamistest; selle päewa Ohutuse Jumalateenistuse ajal tuuakse Kristuse surma-kuju kesi kiriku wälja selle mälestuseks, et Tema kõige

*) Keed on: 2 nädalit, mis Kristuse sündimise ja ristmise püha wahel on, kolmas nädal enne suurt paastu, wõi nädal, Paasa nädal, nädal kolmainu püha järel.

Kallim ihu sai risti pealt maha võetud, aga Laupäeval, Hommikuse Sumalateenistuse ajal viiakse Kristuse surma-
 tuju ümber kiriku Tema matmise mälestuseks. 2) Kris-
 tuse sündimise-püha paast 15 Novembri kuu päe-
 vast 24 Detsembri kuu päevani, mis meie Issanda Je-
 suse Kristuse sündimise-püha ja Tema ristmise-püha vastu-
 võtmisele ettevalmistamiseks on. Seda paastu nimetakse
 ka Wilippuse paastuks, sest et ta peale selle päeva
 algab, mis Apostli Wilippuse mälestuseks on seatud
 (14 Novembri kuu päev). 3) Apostlite paast, mis
 ka Peetruse paastuks nimetakse, — tema hakkab üks
 nädal pärast Püha Waimu mahatulemise püha ja tuurib
 Püha Apostlite Peetruse ja Pauluse mälestuse päevani
 (29 Juuni kuu päevani). See paast on seatud selle
 mälestuseks, et Apostlid paastusid enne seda, kui naad
 pärast Püha Waimu mahatulemist Ewangeliumi läksid
 kuulutama, ja nende wiisi järele tegemiseks, ja 4) Rõige-
 pühama Sumala Oma surma paast, 1 Augusti
 kuu päevast 14 Augusti kuu päevani; see paast on
 ettevalmistamiseks Sumala Oma surma päeva pühit-
 semisele.

Misfugused päevad nimetakse paastudeks? Misfugused
 paastud on ühepäevased? Misfugused paastud on mitmepäevased?
 Mis tarbeks on paastud seatud? Mis on iseäralist Kannatuse
 nädala Sumalateenistuses?

6. Lühike õpetus Rõige-öö Sumalateenistusest.

Rõige-öö Sumalateenistuseks nimetakse see
 Sumalateenistus, mis püha-päevadel peetakse ja kelles
 Öhtune Sumalateenistus ja Hommikune Su-
 malateenistus ja ka esimene tund on ühendud.

Öhtu Sumalateenistuseks nimetakse see
 Sumalateenistus, mis öhtu algusel peetakse. Tema halgab

Sumala see maailma Looja ja Ülespidaja kiitmisega (104. Laweti laul); pärast seda loetakse palwed sest, et Sumal rahu ja maapealsid headusi annaks kõige maailmale, kõige ristirahwale ja iseäranis neile, kes hädas ja wiletsuses on (suur ektenia). Peale neid palumist loetakse järgis Laweti laulud (katesma) ja lauldakse laulud, kelle sees uskjad oma patukahetsemist üles näitawad, armu paluwad ja lootust ülestunnistawad, et naad lunastud saawad (Issand, ma hüian So poole . . .). Patukahetsemise laulude järele lauldakse kiituse laul Lunastaja Jesuse Kristuse auuks (Oh Jesus Kristus! Sa igawese . . .) ja loetakse palumised sellest, et Issand ristiinimeste peale armu heidaks, niihästi nende peale kes weel elawad, kui ka nende peale, kes surnud on (ektenia: Ütelgem kõik kõigest omast hingest . . .), ja et Ta neile kõik seda annaks, mis nende hingedele kasulik on (Täitkem oma õhtu=palwet). Õhtust Sumalateenistust lõpetakse Issanda palwega, kiituse lauluga Sumala Oma auuks (Oh Sumalajünnitaja Meitsi, rõõmusta ennast . . .) ja Simeoni see Sumala wastuwõtja palwega (Nüüd lased Sa, oh Issand, oma sulast rahus ära minna . . .). Õhtu Sumalateenistuses tuletakse meele: maailma loomist, inimeste patu sisse langemist ja patu kahetsemist, nende lootust Lunastaja peale ja seda rõõmu, mis ka naad Teda wastu wõtsid. Õhtu Sumalateenistuse lõpul suurtel pühadel õnnistakse leibu, wiina ja õli.

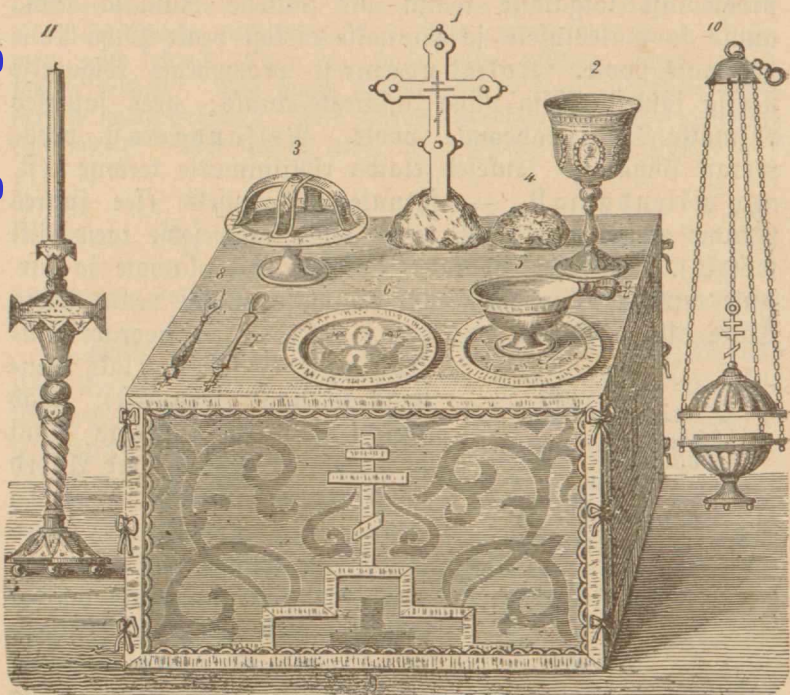
Hommikuseks Sumalateenistuseks nimetakse see Sumalateenistus, mis hommiku peetakse. Temas auustakse ja kiidetakse Issandat, kes meile päewa walgust ja waimulikku Walgust Lunastajat Kristust andis, ja mälestakse seda, et Kristus maailma sisse ilmus inime'i äralunastama. Esimeses Hommikuse Sumalateenistuse jaus on Laweti laulud ja palwed, kelle sees uskjad ülestunnistawad oma patukahetsemist ja lootust, et naad lunastud

saavad. See jagu algab lühikese kiituse lauluga, mis Inglid Kristuse sündimise ööl laulsid: „Auu olgu Jumalale kõrges ja rahu maa peal, inimestest hea meel.“ Siis loetakse kuus väljavalitsetud Taweti laulu; pärast kuue Taweti laulu lugemist loetakse suur ektenia; siis lauldakse jälle lühike laul Kristuse auuks, kes maailma sisse ilmus: „See on Issand Jumal, ja Tema on meile ilmunud; õnnistud on see, kes tuleb Issanda nimel,“ ja viimaks loetakse järgis Taweti laulud (katesmad). Teises jaus saab mälestud see püha inimene, kelle mälestust sel päeval peetakse, ehk see sündinud lugu, mille mälestuseks see päew on pühitsetud (Kanoni laulmine). Pühade ajal lauldakse selle Hommikuteenistuse jau alguses Taweti kiituse laulud, mis polieleion nimetakse, ja püha päewa laulud ja loetakse Ewangelium, pärast seda kummardawad rahwas Ewangeliumi ette ehk pühitsetawa Püha kuju ette. Kolmandamas Hommiku teenistuse jaus lauldakse Taweti kiituse laulud ja suur Auustamise laul; pärast seda loetakse palumised, et Issand meie peale armu heidaks ja meile waimulikku headusi annaks (ektenia d: Heida armu meie peale, oh Jumal . . . ja: Täitkem oma hommiku palwet). Wiimati loetakse esimese tunni palwed.

Missugune Jumalateenistus nimetakse kõige-öö Jumalateenistuseks? Mis nimetakse Öhtuseks Jumalateenistuseks? Missugused palwed ja laulud on Öhtuses Jumalateenistuses? Missugused sündinud loud mälestakse Öhtuse Jumalateenistuse ajal? Mis on iseäralist Öhtu Jumalateenistuse ajal pühade ajal? Missugune Jumalateenistus nimetatakse Hommikuseks Jumalateenistuseks? Mis on tema esimeses jaus? Missugune sündinud lugu mälestakse tema ajal? Mis on tema teises jaus? Mis on iseäralist selles Hommiku Jumalateenistuse jaus? Mis tehakse Kolmandamas Hommiku Jumalateenistuse jaus?

7. Liturgia ehk püha Öhtusöömaaja Sakramendi tallitamine.

Liturgiaiks nimetakse see Sumalateenistus, kelle ajal püha Öhtusöömaaja Sakrament saab tallitud. Seda Sumalateenistust nimetakse ka Lõuna Sumalateenistuseks, seepärast et teda lõuna aja eel tallitakse. Selle Sumalateenistuse ajal tulevad ristiniimesed meele oma Lunastaja Jeesuse Kristuse sündimist, jutlust, kannatamist, surma, surmusest ülestõusmist ja taevaminemist. Liturgia Sumalateenistus jagatakse kolme jausse, need on: proskomidia, usuõppijate Liturgia ja usklike Liturgia.

- 1) Rist. 2) Karikas. 3) Diskos tähekesega 4) Wamm. 5) Taldref peekriga.
6) Taldref. 7) Lusitakene. 8) Oda. 9) Ohwri laud. 10) Suutsutamise pann (kabiilo). 11) Küinlajalg.

a. Proskomidia.

Esimine Liturgia jagu nimetakse proskomidiaks, see on — toomiseks, sest sel ajal tunakse leib ja viin Sakramendi tarbeks. Preester võtab viis prosworat. Esimesest prosworast lõikab ta odaga ühe jau wälja Kristuse mälestuseks ja paneb teda diskosi (pisukuse jalaga taldrifu) peale. See jagu nimetakse Talleks, sellepärast et Jeesus Kristus otsegu tall Ise Ennast inimeste pattude eest ohwriks andis. Pärast seda walab preester karikasse punast marja wiina ühes weega. Teisest prosworast lõigatakse wälja üks jaukene Sumala Oma auuks ja mälestuseks ja pannakse diskosi peale Püha Talle paremale poole. Kolmandamast prosworast lõigatakse üheksa jaukest wälja püha inimeste auuks; need jaukesed pannakse Talle pahemale poole. Neljandamast prosworast lõigatakse jaukesed elawa ristiinimeste terwise eest, aga wiindamast — surnute mälestuseks (see juures palume meie, et Sumal neid oma igawesesse taewariiki wõtaks). Need prosworade jaukesed, mis elawate ja surnute eest on wälja lõigatud, pannakse diskosi peale Püha Talle alla. Pärast seda paneb preester prosworade jau-

keste peale tähekeste (kats kruu- wiga ühendud loogakest), katab diskosi ja karika kattetega kinni ja palub, et Issand need Unded meilt wastu wõtaks ja et Ta nende peale mõtleks, kes need Unded on toonud ja kelle eest naad on toodud. Proskomidia tuletab usklikulede Kristuse

sünnimist meele, kes maailma

sisse ilmus, et inimeste pattude eest ärasurra. Proskomidia ajal tuletawad need inimesed, kes kirikus on, oma sugulasi, elawaid ja surnuid, meele ja ühtlasi paluwad Sumalat

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR(S)

kolmandama ja kuuendama tunni palwetega, mis sel ajal saawad loetud.

Misjugune Sumalateenistus nimetasse Liturgia's? Kuidas see Sumalateenistus weel nimetasse? Mis mälestasse tema talitamise ajal? Mitmesse jausse jantasse Liturgia? Mikspärast esimene Liturgia jagu proskomidiaks nimetasse? Mis tähendab see sõna proskomidia? Mis tunasse proskomidia ajal? Mitu prosworat pruugitasse? Mis tarbeks pruugitasse esimene proswora? Kuhu pannasse see jagu, mis Kristuse mälestuseks jaab wäljalõigatud? Kuidas nimetasse seda jagu? Mikspärast nimetasse teda Talleks? Kelle auuks lõigatasse jauke teisest prosworast? Kuhu pannasse see jauke? Mis tarwis pruugitasse kolmas, neljas ja viies proswora? Kuhu pannasse need jantased, mis neist prosworadest saawad wäljalõigatud? Mis tunasse proskomidia ajal weel peale leiwa? Kuhu walatasse wiin? Misga kattetasse diskos ja karikas? Mis palub preester, kui ta Unded on Sakramendi tarbeks walmistanud? Mis tuletab proskomidia meile Kristuse elust meele? Mis teewad need, kes proskomidia ajal kirikus on?

b. Usuõppijate Liturgia.

Ugus, weike altarisfeminemine, Apostli raamatu ja Ewangeliumi lugemine.

Teine Liturgia jagu nimetasse usuõppijate Liturgia's, sest et tema ajal wõiwad kirikus seista ei mitte ükspäinis usklikud, see on: need, kes ristitud on, waid ka usuõppijad, see on: kes risti usku tahtwad wastu wõtta ja sellepärast Sumala seadust õpiwad, aga ep ole weel ristitud.

Usuõppijate Liturgia algab palwega, kelles ristiinimesed Sumalat paluwad, et Ta kõige inimestele seda annaks, mis hingele ja ihule hea ja kasulik on. Iga palumise peale, kellest see palwe (suur ektenia) on kostu pantud, laulwad usklikud: Issand, heida armu. Siis laulwad naad antiwoni laulud: Mo hing kiida Issandat . . . Oh ainusündinud Sumala Poeg . . .

ja: Mõtte meile peale, oh Issand, kui Sa oma kuningriiki tuled . . . Pärast seda tuuakse Ewangelium altariist wälja; ristiinimesed tuletawad siis oma meele seda, et Kristus maailma sisse tuli oma armuõpetust kuulutama, ja kummardawad Teda lauldes: Tulge, kummardagem ja langegem maha Kristuse ette; Oh Sumala Poeg, lunasta meid, kes Sulle laulame: Halle- luja (see on: Kiitke Sumalat). Pärast Ewangeliumiga altari minemist lauldakse laul Kõigepühama Kolmainu Sumalale: Püha Sumal, Püha Wägem . . . ja loetakse Apostel ja Ewangelium, see on: seatud lugemise tüübid Apostlite raamatutest ehk Apostlite tegude raamatust ja Ewangeliumidest. Et usklikud tähelepanemi- sega ja wagameelega Kristuse õpetust kuulaksiwad, mis meie heaks Apostlid ja Ewangelistid on üleskirjutanud, wõeldakse need sõnad: Wõtkem tähele panna! rahu olgu kõikidega! ja preester õnnistab rahwast; tarkus! (see on: neis raamatu tükkides, mis nüüd saawad loetud, on Sumala tarkuse sõnad) seiskem waga meelega! Preestri rahu soowimise peale wastawad usklikud: Ja sinu waimuga (ka sinu waimule soowime sedasama); Ewangeliumi lugemise eel ja selle järele laulwad usklikud: Auu olgu Sulle, Issand, auu olgu Sulle. Pärast Apostli raamatu ja Ewangeliumi lugemist loetakse palu- mised, kelle sees usklikud Issandat paluwad, et elawatel õigensu ristiinimestel hea eluford oleks, et surnud rahus hingaksid ja et usuõppijad Kogudusega saaksid ühendatud (ektenia: Ütelgem kõik kõigest omast hingest . . ., ektenia surnute eest ja ektenia usuõppijate eest). Pärast seda lähewad usuõppijad kirikust wälja, kui neile need sõnad saawad wõeldud: Usuõppijad, minge wälja. Usuõppijate wäljaminemine kirikust tuletab meele meile usklikkudele, kes kirikusse jääme, et meie omast hingest peame kõik elu mured ja ilmalikud mõtted eemale ajama. — See Liturgia jagu tuletab usklikkude meele

Kristuse ilmumist maailma sisse ja Tema armuõpetuse kuulutamist.

Mispärast nimetakse teine Liturgia jagu usuõppijate Liturgia's? Mis ta algab? Mis tallitakse pärast palumisi waimuliku ja ihuliku headuste pärast? Mis tehakse pärast laulusi, kelles armu andmise pärast palutakse? Mis tuletawad usklikud meele sel ajal, kui Ewangeliium wälja tuuakse? Mis tehakse pärast Ewangeliiumiga altari minemist? Mis tähendawad need sõnad: Wõttem tähele panna, rahu olgu kõikidega, tarkus, seiskem waga meelega? Mis wastawad ristiinimesed, kui preester neid on õnnistanud ja neile rahu soowinud? Mis laulwad naad Ewangeliiumi lugemise eel ja järel? Mis paluwad ristiinimesed pärast Apostli raamatu ja Ewangeliiumi lugemist? Mis õpetust annab meile usuõppijate wäljamine mine kirikust? Mis tuletab meile meele see Liturgia jagu?

d. Usklikkude Liturgia.

Liturgia kolmas jagu nimetakse usklikkude Liturgia's, sellepärast et tema ajal ükspäinis usklikud, ristitud inimesed, wõiwad kirikus seista.

Suur sisse minemine altari'sse. Pärast usuõppijate wäljamine mist wiib preester Sakramendi tarbeks walmistud Anded auulikult ohwri laua pealt auujärje peale. See püha Andede wiimine nimetakse suureks sisse minemiseks altari'sse. Sel ajal tuletawad ristiinimesed enesele meele Kristuse auusat Jerusalemma minemist ja risti surma. Sel ajal, kui pühad Anded auujärje peale tuuakse, laulab rahwas seda lauulu, mis Kerubide lauluks nimetakse: Nüüd tähendame meie salal wiisil Kerubid ja laulame sed eluandja Kolmainu Sumalale kõigepühamat lauulu; jätkem siis nüüd kõik elu mured maha, et meie seda kõikide Kuningat wastu wõtaksime, keda Inglite wäehulga suure auustamisega nägemata teeniwad: Halleluja (3 korda).

Walmistamine Sakramendi tallituse vastu. Pärast seda, kui pühad Anded saavad altari laua peale toodud, paluvad ristiniimesed, kõik ilmlikud elu mured maha jättes, Jumala käest üksnes waimulikku head (palumiste eftenia). Iga palumist lõpetakse nende sõnadega: Anna seda, oh Issand. Pärast seda saab ristiniimestele meele tuletud, et naad üksteist peawad armastama, ja uskus ühemeelised olema: Armastagem teine teist, et meie ühel meel el tunnistaksime. Selle peale wastawad usklikud lauldes: Seda Issa ja Poega ja Püha Waimu, seda üheloomulist ja lahkmata Kolmainust Jumalat; ja laulwad Usu Sümboli. Enne Usu-tunnistuse laulmist kuulwad usklikud neid sõnu: Üks, üks! wõtkem tarkusega tähele panna! See tähendab: Walwake oma südame usse järele, et ta jisse mitte tühjad ehk roojased tahtmised ja tundmised ei läheks, ja pange tähele seda tarkuse õpetust, mis Usu Sümbolis on. Pärast Usu-tunnistuse laulmist hüiab preester ehk diakon: Seiskem heaste, seiskem kartusega, wõtkem tähele panna, et seda püha ohwrit rahu sees tuua! Selle peale wastawad ristiniimesed lauldes: Armastust rahu sees, Jumala kiituse ohwrit. Kui preester jälle saab ütelnud: Ülendagem oma südamed! (olgu meie südamed taewa poole, Jumala poole pöördud), kostab rahwas: Meie ülendame neid Issanda poole. Seda wiisi saavad risti rahwas Sakramendi tallituse vastu walmistud.

Püha Andede pühitsemine. Preester, kes nüüd meie käest tunnistust on saanud, et meie kõik ilmalikud elumured oleme ennestest eemale saatnud, hakkab ettetoodud Andeid pühitsema. Ta ütleb: Tänaagem Issandat! Risti rahwas kostwad lauldes: On õige ja kohus kummardada Issa ja Poega ja Püha Waimu, seda üheloomulist ja lahkmata Kolmainust Jumalat . . . Püha, Püha, Püha on Issand

Ischaot, taewas ja maa on täis Sinu auu. Hosianna kõrgel! Riidetud olgu See, kes tuleb Issanda nimel. Hosianna kõrgel! Siis ütleb preester need sõnad, mis Kristus püha Öhtu-söömaaja Sakramendi seadmise juures ütles: Wõtke sööge, see on Minu ihu, mis teie eest muratakse pattude andeksandmiseks. Jooge tema seest (see on: karika seest) kõik; see on Minu veri, see Uueseaduse veri, mis teie ja mitmete eest ärawalatakse pattude andeksandmiseks. Rahwas wastab nende sõnade peale: Amen.

Pärast seda tõstab preester diskosi ja karika üles ja ütleb: Sinu oma Sinu omast toome meie Sulle kõikide ja kõige eest. (Sinu oma Anded toome meie Sulle tänuohwriks kõikide inimeste ja kõige So heategemiste eest), aga ristirahwas laulab seda palwet: Sind laulame meie kiites, Sind auustame meie, Sind täname meie, oh Issand, ja Sind palume meie, oh meie Jumal. Sel ajal palub preester, et Püha Waim nende ettetoodud Andede peale maha tuleks ja seda leiba Kristuse Ihuks, aga seda wiina Kristuse Werekks muudaks, ja see juures õnnistab ta püha Andeid. Müüd tuleb Püha Waim nende Andede peale maha ja see leib (Tall) saab Kristuse tõsiseks Ihuks, aga see wiin Tema tõsiseks Werekks muudetud. Sel ajal lüüakse kiriku kella, et püha Andede pühitsemisest ka neile ristiinimestete teada anda, kes kirikus ei ole.

Palwe surnute ja elawate eest. Pärast püha Andede pühitsemist palub preester Issandat, et Ta meie käest seda ohwrit tänuohwriks vastu wõtaks kõige püha inimeste eest, aga iseäranis see kõigepühama, kõigepuhtama, kõigeenam õnnistud ja auustud

Walitseja, Sumaläsünnitaja ja Skaneitsi Maria eest. Nende sõnade peale laulame meie Sumala Emale seda laulu: „On kohus tõeste õndsaks kiita Sind Sumaläsünnitajat. . . .“

Preester palub sel ajal Issandat, et Ta kõige pühade palwete pärast siit ilmast ärälainud hingede peale armu heidaks ja kõiki ristiniimesi, kes weel elawad, patust puhastaks. Pärast seda, kui laul: „On kohus õndsaks kiita“ lauldud on, palub preester, et Issand Püha Walitseja Sünodi ja kohaliku Piiskopi peale mõtleks; meie wastame nende sõnade peale: Kõikide ja kõige peale (kõige meeste rahwa ja naeste rahwa peale).

Sumala-armu wastuwõtmine. Pärast seda loetakse ja lauldakse palwed, mis Sumalaarmu wastuwõtmisele walmistawad: loetakse palumised, kelle sees meie Issandalt seda palume, mis meie hingedele hea ja kasulik on, ja saab Issanda palwe lauldud; pärast seda ütleb preester: „Püha (pühad Anded) pühadele.“ Meie wastame selle peale lauldes: Üks on püha, see ainus Issand Jeesus Kristus Sumala see Isa auuks, Amen.

Nende sõnadega tunnistame meie, et ükski inimene ei ole ilma patuta, kui aga ainus Jeesus Kristus. Pärast seda wõtab preester püha Öhtusöömaaja Sakramendist osa, see on: wõtab esite Kristuse Ihust ja siis tema Werest osa, altaris auujärje ees. Kui ta pühast Öhtusöömaajast on osa wõtnud, siis toob ta karika püha Andedega Kuninglikust uksest wälja ja kutsub kõiki püha Öhtusöömaajast osa wõtma: Astuge juure Sumala kartuse ja usuga? Kistirahwas kummardawad maani püha karika ette, tuletawad Kristuse surnust ülestõusmist eneste meele ja laulwad seda laulu: Kiidetud olgu See, kes tuleb Issanda nimel; see

on Issand Jumal, ja Tema on meile ilmunud. Need, kes tahtvad Jumala-armust osa võtta ja seks oma hinge patukahetsemise läbi on puhastanud, astuvad püha karika juure ja enne Jumala-armu vastuvõtmist loevad seda palvet:

„Issand, ma usun ja tunnistan, et Sinä tõeste oled Kristus, see elava Jumala Poeg, Kes maailma sisse tuli patusid äralunastama, kelle seast mina kõigesuurem olen; weel usun ma, et see on tõeste Sinu kõigepuhtam ihu, ja see on tõeste Sinu kõigekallim veri. See pärast palun ma Sind: halasta mo peale ja anna mulle andeks mo patud, mis ma tahtmisega ehk tahtmata, mis ma sõnaga ehk teuga, teadmisega ehk teadmata olen teinud, ja tee mind kõlblikuks hukkamõistmata Sinu kõigepuhtamast püha õhtusöömaajast osa võtta, mo patude andeksandmiseks ja igaweseks eluks.“

„Võtta mind täna vastu, kui Sinu püha õhtusöömaaja osalist, oh Jumala Poeg; sest ma ei taha mitte Sinu waenlaste ees seda salajat asja awalikuks teha, ega suud Sulle anda, kui Juudas, waid ma tunnistan Sind, kui see rööwel: Issand mõtle minu peale omas kuningriigis.“

Ärgu saagu mulle So püha sakramendi osavõtmine mitte süüks ehk hukkamõistmiseks, oh Issand, waid mo hinge ja ihu paranduseks.

Ilmlikkudele ristiinimestele, see on: neile, kes mitte preestri ametisse ei ole pühitsetud, annab preester Jumala-armust otša, ta annab neile lusikakesega ühes Kristuse

Thu ja Werb. Pärast Sumalaarmu andmist paneb preester karika sisse ka need jaukesed, mis elawate ja furnute eest prosworadest said wälja löigatud, ja palub see juures: Oh Issand, pese oma kalli werega kõikide nende patud ära, keda meie siin meeletuletasime, kõige Sinu pühade palwete pärast. Ja siis õnnistab ta rahwast nende sõnadega: Lunasta, oh Sumal, oma rahwast ja õnnista oma pärisosa! ning toob weel lord püha karika Kuninglikust uksest wälja. Usklikud kummardawad tema ette maani, Issanda taewa minemist meele tuletades. Liturgia lõpetusel loetakse tänu palwed püha Shtusöömaaja eest, ja siis lasseb preester õnnistades rahwast kirikust äraminna.

Kuidas nimetasse kolmas Liturgia jagu? Mikspärast teda nõnda nimetasse? Kuidas algab see Liturgia jagu? Mis tuletawad siis ristiniimesed meele, kui pühad Anded auujärje peale wiitakse? Misjuguist laululu lauldakse sel ajal? Mis palume meie pärast püha Andede wiimist aujärje peale? Mis maenitseb preester usklikkusi teha pärast seda, kui naad omale waimulikkuksi headusi on palunud? Mis wastawad rahwas tema sõnade peale, miska ta neid maenitseb teine teist armastada ja uskus ihemeelelised olla? Mis tähendawad need sõnad: Uks, üks, wõtkem tarkusega tähele panna, ja need sõnad: Ülendagem oma südamid?

Mis wastawad ristiniimesed preestrile, kui ta neid kutsub Sumalat tänama? Mis teeb preester walmistud püha Andedega pärast püha Shtusöömaaja mälestust? Mis teewad kirikus seisjad inimesed pärast seda, kui preester pühad Anded on illes tõstnud? Mis palub preester selle laulu ajal: „Sind laulame meie kiites . . .?“ Mis sünnib sel ajal preestri palwe järele? Mikspärast liitakse sel ajal kella? Kelle eest palume meie pärast püha Andede pühitsemist?

Misjuguiste palwetega walmistame meie ennast püha Shtusöömaajale? Kes wõtab kõige enne püha Shtusöömaajast osa? Mis tehakse pärast seda, kui preester saab püha Shtusöömaajast osa wõtnud? Kuidas wõtawad usklikud püha karikat wastu? Mis tuletawad nemad sel ajal Kristuse elust meele? Kas kõik, kes siis kirikus on, püha Shtusöömaajast osa wõtawad? Misjuguiste palwega astuwad usklikud püha karika juure Sumalaarmu saama?

Mis tehakse nende leiwa jaufestega, mis elawate ja furnute eest on wälja lõigatud? Misfuguse palwega pannakse neid karikaske? Kas pärast Jumalaarmu saamist tuuakse weel piha karikas wälja? Mis tuletawad ristiinimesed Kristuse elust sel ajal meele, kui piha karikas teist korda Kuninglikust uksest näha tuuakse? Misfa lõpeb Liturgia?

Uju õpetuse programm

nende läbikatsumise tarbeks, kes tahtwad wäe teenistusesse 3. klassi eesõigusega astuda, ja üleüldse elementar-koolide tarbeks.

Esimene õppimise aasta.

Palwed ja nende seletus: See Isa, ja Poja, ja Püha Waimu nimel. Issand Jesus Kristus, Sumala Poeg. Auu olgu Sulle, meie Sumal, auu olgu Sulle. Taewane Kuningas. Püha Sumal, püha Wägew. Auu olgu Isale, ja Pojale, ja püha Waimule. Issand, heida armu. Kõigepüham Kolmainus Sumal. Meie Isa, kes Sa oled taewas. Sinu juure, oh Issand Inimese armastaja. Issand meie Sumal, anna mulle andeks. Kõikide filmad lootwad, Issand, Sinu peale. Meie täname Sind, oh Kristus meie Sumal. Oh Sumala Ema Neitsi, rõõmusta ennast. On kohus tõeste õndsaks kiita. Lunasta, oh Issand, oma rahwast. Mo püha kaitsja Ingel, kaitse mind iga kurja eest. Palu minu eest, oh Püha Sumala armas sulane (nimi). Palwe elawate eest: Lunasta, oh Issand, ja heida armu. Palwe surmude eest: Mõtle, oh Issand, oma puhkama läinud sulaste (nimed) peale.

Teine aasta.

Wana ja Uue Seaduse loud: Maailma loomine. Esimeste inimeste patu sisse langemine. Lunastaja töötamine ja patu nuhtlus. Üleüldine weeuputus. Noa lapsed. Paabeli torni ehitamine. Ebajumalate kummardamise hakatus. Abraam. Tema kutsumine ja Isaaki ohwerdamine. Josep. Mooses. Ebreja rahwa Paasa. Seaduse andmine (Ebreja rahwale) Siinai mäe peal.

Kuningad Dawet ja Salamon. Prohwet Elias. Prohwet Elisa. Prohwet Daniel. Kannatajad usu ja isama eest. Makkabeid. Sumalafünnitaja süündimine ja templisse wiimine. Kõigepehama Neitsi Maria kuulutamine. Kristuse süündimine. Kristuse wastuwõtmine templis. Kristuse Gelläija Joannes. Issanda ristmine.

Jesuse Kristuse imeteud: Gstimene Kristuse imetegu pulmas Raana linnas. Alwatud inimese terweksegemine lammaste tiigi juures. Naini linna lese naese poja furnust ülesäratamine. Tormi waigistamine järwe peal. Smeline rahwa süötmine wiite leiwaga. Jesuse Kristuse käimine wee peal. Raanania naese kurjast waimust waewatud tütre terweksegemine. Kümne pidalitöbiste terweksegemine.

Jesuse Kristuse õpetus: Kristuse käsu sõna armastusest Sumala ja ligimese wastu. Tähendamise sõna Samaria mehest. Õpetus sellest, kuidas õndsaks wõib saada. Õpetus Sumala eesnurest. Õpetus sellest, et ei pea oma ligimest hukka mõistma. Õpetus palwe wäest. Tähendamise sõna tõlnerist ja wariseerist. Tähendamise sõna kahest wõlgnitust. Tähendamise sõna kadunud pojast. Tähendamise sõna talentidest. Jesuse Kristuse õpetus Tema teisest tulemisest ja hirmsast kohtust. Issanda muudmine. Laatsaruse ülesäratamine. Jesuse Kristuse kuninglik minemine Jerusalemma. Püha Öhtusöömaaeg. Jesuse Kristuse kannatused, surm ja mahamatmine. Kristuse surnuist ülestõusmine. Kristuse taewa minemine. Püha Waimu mahatulemine. Sumala Gma surm. Issanda Risti ülestõstmine. Wene rahwa ristmine.

Kolmas aasta.

1. Usu Sümboli, Sakramentide ja Sumala kümne käsu seletus. 2. Õpetus kiriku Sumalateenistusest: a) Mistirahwa tempel ja mis temas on; b) Lühikene Liturgia seletus; 3. Kõige kursuse kordamine.

Trüki wead.

Lehekülg	Riba	Trükitud	Loe
3	3	oma	Oma
5	15	Jumalasiünnitajad —	Jumalasiünnitajat
5	24	jäebes	jääbes
59	5	ta	Ta
82	20	ei	et
86	22	rärele	järele.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR(S)

